
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
20 G
69

# EPITOME IVRIS
## VIARVM ET FLVMINVM
## PRAXIM
Rei Aedilis compræhendens & aliquid de Immunitate

*OPVSCVLVM*

D. ALEXANDRI BRVGIOTTI FLORENTINI
Romani Archigymnasij Pub. Lector
&
Romanæ Curiæ Aduocati.







ROMAE;
TYPIS MICHAELIS HERCVLIS. M.DC.LXIX.
*SVPERIORVM PERMISSV.*



# OPTIMO VIRO

ILLVSTRISS. ET EXCELLENTISS. DOMINO

# D. MAPHAEO BARBERINO

PRINCIPI PRÆNESTIS &c.

*Alexander Brugiottus I. C. Florentinus F. I.*





PES Tuæ admirandæ (Excellentiſs. Princeps) acu non feriunt, ſed ſtimulis ſalutaribus animum excitant ad virtutem, & melle beneficentiæ confouent: Hinc ego inclytæ, tantæque Nobilitatis tuæ Examen, in frondibus ſertarum, quibus Tua, & Auitum virtute inſigniris Gramineæ, Quernæ, Laureæ, atque Aureæ, recogitans, Regalium materiarum ſertam compoſitam, tibi exhibeo, verumque te Principem veneror inauguratum. Viue, & vale.



ILLVSTRISS. DOMINO

# HIERONYMO

ABBATI

# ANTALDO

*Alexander Brugiottus I. C. Florentinus.*



OPVS, quod Tua ſub vtili Cenſura vires accepit, nunc exit in lucem, vt Tuis, ac Illuſtriſſimi & Reuerendiſs. Franciſci Mariæ Antaldi tui Patrui digni Auditoris, Prouidi Principis Domini mei, Eminentiſſimi, & Reuerendiſſimi Card. Antonij Barberini S. R. E. Camerarij, ſub auſpicijs, vtiliori cultura lætetur. Vale, & auge.

Pro-

# Proteſtatio ad Lectorem.

*NOn deſcendimus in Arenam ad certandum, ad bellandum, Legalis Militiæ Controuerſijs, diſputationibus, aut diſceptationibut, ſed vtilium materiarum ſubſtantiam breuibus diſtinctam lineis indicamus in hoc Opuſculo, vt excitatæ Militum Iuriſprudentiæ ſaniorum, & ſtrenuorum vires, publicæ, priuatæque rei, valeant eo facilius, & vtilius occurrere.*

Impri-

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. P.Magistro Sacri Pal. Apost.

*I. de Ang. Archiep. Vrbinas Vicesg.*

---

Imprimatur, Fr. Pius Manardus Mag. & Soc. Reuerendiss. P. Magist. Sac. Pal. Ap.

SVM-

# SVMMARIVM
## Capitum Opusculi.

### CAP. I.



### CAP. II.



### CAP. III.



### CAP. IV.



### CAP. V.



DE

# DE VIIS.
## Cap. I.

1 IAM à vehendo dictam dixerunt aliqui, ex verbo in villis nato, vt voluit *Abassuer. Fritsch. in Syllogè var.tract.de regal viar. cap.*
2 *1.n.2.* Est enim via per quam transire vehiculum potest, vt ex *§.via instit.de seruitut. præd. Isidor. lib.15.ethimol.Fritsch.loco cit:* Diui-
3 ditur autem in publicam, priuatam, & vicinalem. *l.2.§. viarum, ff.ne quid in loc. pub.* Publica via
4 dicitur Basilicha ex Græcis videlicet regale quoddam, & splē-
5 didum; vnde & nos subdiuidimus specialiter in Publicas, Regias, Prætorias, & Consulares, siue Militares, ex *d.l.2.d.§.viarū,* & in generaliter publicas, vt sūt
6 vicinales, quæ tamen à principio non à priuatis vicinis earum iter constitutum sit, ex quo habeat vtilitatem communem. *d.l. 2 §.has quoque*; sicuti & via Vici-
7 nalis, vel Similis, quæ à Consulari in Villas, vel in alias Colonias ducit *d.l.2.§.priuatæ, & §.sequen.* & via quidem publica nul-
8 lius est, quo ad proprietatem: vsus verò etiam ad priuatos pertinet.§.1.*institut.Ciu. de rerum diu. Fritsch.loco cit. loca. n.* publica
9 vtique priuatorum vsibus deseruiunt.*d.l.2.§.1.* quod Iure Ciuili constitutum, affirmat ibidem *gloss.verb. Ciuitatis ex eodem text.d. §.1* ibi iure scilicet Ciuitatis: la- 10
tera tamen viarum videntur esse in proprietate eorum, qui prope eadem latera prædia possident, & Domos, ad similitudinem eorum, qui propè ripas fluminum prædia possident, *ad §.riparum instit.ciu.de rer. diuisione, &c* quemadmodum enim isti Ripę ferunt 11
incommoditates, vt incursus fluminis, vel similis accidentis, eorumque opera, & labore plerūque arceantur dixit *Minsynger. in §.riparum n.4.instit.ciu de rer.diu.* & ibi etiam *Piccard. in n.2.* & desumitur *ex l si locus in fin ff. quemadmodum seruitut.amittantur,* vbi *Iac. de Aren.* infert non posse petere 12
pretium vię à Fisco, qui possidet prædia propè viam ad ripam fluminis, & corrupta via vi fluminis, tenetur præstare locum pro via, reddens rationem *Aren.* 13
quia videlicet debebat eam manutenuisse, vt tenebatur, refert *Albericus in d. l. si locus, §.1. vers.* 14
*cuius rei,&c.* Ita & ij, qui prope vias prædia possident, & domos, ferunt vicinitatis incommoda, vt restaurationis, vel similis *ædiles, ex §. construat, ff.de via publica, &c.* & valere argumentum de 15
flumine respectu Ripæ ad viam, habetur *ex l.fluminum, ff. de damn. infect.& ex l.vnica,§.ripar. ff.de rip. munien.n.12.Frictsch.loco cit. cap.6.*

16 n.4.Fran.Marc.d 333. hoc tamen
intelligēdum ėst de viis publicis
Regiis, & Consularibus, quia
vicinalium videlicet, quæ in vi-
cis sunt, vel in vicos ducunt ex-
tra Vrbem.glos.in d.l. 2.§.vicinales
17 verbo in vicis, &c. vicinalium in-
quam iter ex priuatorum vici-
norum collatione constitutum
18 est, & ex eorumdem collatione
manutenetur.d.l.2. ex §. has quoq;
19 & §. aliter. Via autem priuata
est, quæ ad priuatos pertinet, &
alio nomine dicitur Agraria, d l.
2.§. priuatæ, quia ab agro debe-
tur.glos.ibid.verbo agrarias, Frittsch.
d.tract.de regal.viar.d.cap.1.num.2.
20 ita dicitur, aut ex quo seruitus
constituta sit ducendi ad agrum,
vt ex princ.tit.instit.ciu. de seruituti-
21 bus prædiorum: vnde illius solum
alienum est d.l.2.§.priuatæ 2. ff.ne
quid in loc.pub.Sicul.Flaccus tract.de
cond.agr. Fritsch. loco cit. vbi dicit
22 non vniuerso populo, sed priua-
tis Dominis ire per eas licere;
aut ex quo ducunt in agros pri-
uatorum, vt ex d.§. priuatæ 2.etiā
si omnibus per eas permeare li-
ceat, d.§.priuatæ 2. v.gr. antiqua
consuetudine, vel alio iure: &
illud obiter aduertemus, quod
de via, Bart. dixit in d.l.2. §. si quis
23 in suo, &c. vt si ædificem in meo
fundo, & noceam viæ habet lo-
cum interdictum nequid in lo-
co public.&c.
24 Tria requiruntur ad viā publi-
cam. primū, vt per eam publicè
ire liceat; secūdum, vt solū illius
sit publicum; tertiū, vt nos ducat
in Ciuitatem, Villam, vel Colo-
niam, d.§.priuatæ ex vers. has ergo,
&c. Matth. Steph. tract. de iurisdictio-
ne lib.2.par.1.cap.7.n.397. Fritsch.
loco cit.n.16.

Et est via aut Vrbica, seu in- 25
tra Vrbem, aut Rustica. Viæ
intra Vrbem cura olim Duum 26
viris data fuit. Dion.lib.54. Mar-
quardus de Iur. commerc. lib.1. cap.
17.n.32. Fritsch d. cap.1. num.17.
videlicet Edilibus primum data 27
est à plebe, dum recessit à Po-
pulo, & inde etiam reuersa in
communionem populi ann.271
ab Vrbe cond. vt per Cuiac. in d.l.
2.§. deinde cum post, ff. de orig. iur.
addita inde Curulitate postquā 28
anno 388. ab Vrbe cond. Nobi-
lis Romana Pubes, renuente
plebe suscipere onus ludorum
publicorum affectauit munus
hoc, vt Liu. recenset lib. 2. in fin. 29
quod munus Cic. ad Attic. ma-
gnificentissimum dixit, & quod
nobilissimi Viri subiere; magna 30
quidem authoritate fulcitur: In
Gallia Magistratus Viarum est
Magistratus Regius. Iacob. Van-
dergraf. de regal. cap.34. Mornac. ob-
seru. ad l.3. ff. de seruit. rustic. præd.
Viarumque manutētio spectat 31
ibi ad eos Magistratus, qui dicū-
tur altæ Iustitiæ, & constituti
sunt in primo gradu dominii
publici

publici, hebenteque ius politiæ, & puniendi crimina. *Fritsch. loco*
32 *cit.d.n.*15. In Hetruria Capitanei
33 partis, & in Statu Genuæ Patres dicuntur, qui viarum gerunt
34 Magistratum. Olim Romæ cura Viarum extra Vrbem data est Curatoribus Viarum. *Dion.lib.*54
35 *hist.* & quatuor etiam aliquando in Vrbe dati sunt, *l.*2. §.30. *ff. de orig.iur.Georg.Eberlin.de orig. iur.in cap.*17.§.20.*Sueton.In Aug. cap.*37.
36 Sicut etiam Censoribus florente Republica Romana, *Liu. lib.* 41.& habetur apud *Cic. de Legib.*
37 Ideò docemur summè habitum Magistratum Viarum, quarum magnificentia in Italia adeò creuerat, vt enumeret eam inter miracula *Halicarnass.antiquit.Rom.*
38 *lib.* 11. & summam Senatus Iu-
39 risdictionem eminere in Magistratu Viarum scripsit *Ann. Rob. rerum indicat.lib.*2 *cap.*3.

40 Et vtilissima quidem res est vias,& itinera instruere,reficere,
41 & manutenere,adeout leges indistinctè teneri omnes disposuerint.*l.ad instructionem, C. de Sacros. Eccles.l.ad portus,*C.*de operib. publ.*
42 *cum similibus*; quod nec ipsa Augusta Domus remanserit immunis, *l.absit,C.de priuil. dom.aug. lib.*11.& refert *Fritsch. loco cit.nu.* 18. Constitutionem Federici II. *Nicol. Henel. in suo Otto Vratislauiens.cap.*4.*pag.mihi* 35.*vers.Corol-*
43 *larij*; nec ideò inter numera sordida reputata fuit instructio, & refectio Viarum ex declaratione Imperiali *in d.l.absit, & d. l. ad instructionem cum similib* est tamen inter munera personalia, *l.*1.§ 2. 44
*ff.de mun.& honor. Fritsch. loco cit. cap.*14, *n.*16. & publicè quidem 45
interest absque metu, & periculo via publica vti, qua vulgo iter fit,*l*,1.§.1. 2.*ff de his qui deiecer.* Gaudent autem via publica 46
primum, & principaliter Ciues loci, in quo est, *Fritsch. in d. sua sylloge tract.de regal viar.cap.*6.*n.*4. eamque spectare ad Dominum 47
territorij dixit *Fritsch. loco cit. ex num.*10.11.& 13.& refert *cap.*14. Ordines Circuli Saxoniæ Superioris in Germania in monitis suis circà ordinationem Politi- 48
cam Imperij posuisse Tit. de reparatione viarum: Salomonem elegantissime aperuisse vias ha- 49
betur apud *Flau Ioseph de antiquit. Iudaic.* Romanam Remp. Deos 50
Vios (quamuis falso titu) adorasse refert *Frid. Mindan. de interd. t.*3. *n.* 19. Plautus dixerat Lares Viales, & Pausan. appellat Appollinem Præsidem Viarum, at- 51
que ità habita est Viarum obseruantia, ad vtilitatẽ, quinimmo ad necessitatem, vt earum 52
vsum iure gentium constitutum aduerterit, *Add ad Matth.Steph. de iurisdict.lib.*2 *par.*1. *cap.*7. *nu* 410. vt de ædificijs habetur in *l.ex hoc iure,ff.de inst.& iur.*

Procedentes igitur ad instructionem, & refectionem viæ publicæ, cuius solius respectu hæc adnotanda exaramus, operepretium est benè eam distinguere, vt eam bene dignoscamus, & præmissis consideratis definie-
53 mus Viam publicam esse cuius solum publicum est certis latitudinis finibus dispositum ab eo, qui ius publicandi habuit, vt per eam publicè iretur commearetur, vt expressè specificauit *Vlpianus in l. 2.§.Viam publicam, ff.ne quid in loco pub.*ibidemque decla-
54 rat *glos.* certis finibus, videlicet octo pedum in porrecto, & 16. in anfracto, *l.viæ latitudo.ff.de seruit. rust. pred.* ac itidem declarat constitutam ab eo, qui ius pu-
55 blicandi habet, videlicet à Principe, vel Republica habente Iura Principis, *ex l. quominus, ff. de flumin.& ex l Lucius,ff.de euict.cum alijs per gloss.loc.cit.verb.habuit.*
56 Vndecim autem requisita viæ publicæ recenset Fritsch *in d. sua Sylloge tract. de regal. viar.*passim, sexdecim fere capitibus videlicet nomen definitionem, & diuisionem, 2.originem, constitutionem, & instructionem, 3.acquisitionem, & qualitatem, 4. Securitatem, 5. Libertatem transitus, 6. vectigalia, & pedagia pro illius manutentione, 7. Iurisdictionem, 8. Cursum publicum, seu Ius Postarum, 9. reparationem, 10. amissionem, 11. remedia, & actiones competentes pro via publica. Quibus po- 57
sitis vias esse inter regalia planũ est nõ solum, quia redditus omnes, qui ex iis dependent ad fiscũ pertinent, sed & quatenus Principi supremo, ius est cogendi Ciues, & Magistratus Prouinciæ, ac Territorij cuiuscumque, vt eas muniant, & tutas reddant. *Carpzouu.practic.crim. qu.90. ex n. 15. Abassuer.* Frictisc. *loco cit. de regal.viar.cap.3.n.14. vers. viæ publicæ, &c.* Neque dici possunt ad 58
Principem pertinere personaliter ex demanio, sed ex custodia, & conseruatione publica. Princeps enim duplicem habet personam, scilicet propriam, & Re- 59
giam, seu Principem, vt discurrit *Limneus de Iure pub. in notit. Regn.*Franc.*lib. 2. cap.7. pagin. mihi* 566. *vers. omne peut, &c.* refert id *Abassuer. d.cap. 3. in n.* 15. obseruans quod inspectio, & protectio 60
suprema viarũ spectat ad Principem.

Politiam autem ordinariam 61
omnium viarum publicarũ pertinere ad Iudices ordinarios Locorum, *Abassuer.loco cit. vers. propterea*; sed inspectio summa, vt præmiseram, sicut & Politiã ge- 62
neralẽ, obseruat prædictus Auctor, solius Principis est mediantibus officialibus suis circa Constitutionem, conseruationẽ, abolitio-

litionem, mutationem, augu-
mentum, & diminutionem ad-
63 dens idem *Abassuer. loco cit. vers.*
*quod autem, &c.* Ius regium esse
iudicare, an via publica sit, vel
priuata, cœterum acquiritur
64 via per inuestituram concessam
à Principe, *Abassuer. d. syllog. tact.*
*de regal. viar. cap. 4. n. 3.* Item per
præscriptionē, *Walterius de feud.*
65 *lib. 1. cap. 9. n. 4. Decian. cons. 40. ex*
*n. 58. lib. 4. Peregrin. de iur. fisc. lib. 1.*
*cap. 2. n. 6. & sequen.* & desumitur
ex deductis *à Crauet. de antiquit.*
*temp. part. 4. Balb. de præscript. p. 5.*
*princ.* quos omnes allegat *Abas-*
*suer. Fritsch. d. cap. 4. ex n. 3.*

Vt igitur ad rem nostrā pro-
peremus indicabimus pro nunc
instructionem in genere, & in-
de in progressu opusculi nostri
66 magis accommodam trademus
rei tractationem: Sciamus ita-
que in determinatione viæ pu-
blicæ, ac in eius instructione
aduertendum sanè esse ad terræ
qualitatem, super qua consti-
tuitur, vt paludosa non sit, nec
arenosa, neque montium præ-
cipitijs, aut fluminum anfracti-
bus impedita (discurrit sane
prudenter *Abassuer. præfatus in*
*loco cit. cap. 7. ex num. 9.*) & vbi
locus, & situs commodiorem
67 præbeat semitam, vt via eo fa-
cilior dirigatur. *Marquard de iu-*
*re comm. lib. 1. cap. 17. num. 32.* &
facit *l. ædiles, ff. de via publ. &c.*
Postquam autem via publica 68
instructa erit, notificari debe-
bit edicto, seu proclamatione,
quod ea publicè vtendum sit.
*Limn. de iur. pub. ad cap. Carol. V.*
*pagina* 150. eius vero latitudo
quamuis à legibus constituta
fuerit octo pedum in porrecto,
& 16. anfracto, *d. l. via latitudo,*
*ff. de seruit. rust.* poterit etiam am-
plior constitui; hoc enim ad ne-
cessitatem restringitur, vt ad
minus intret latitudo legalis,
vbi loci incommoditas maiorē
non patiatur, ac vbi fluminis
impetu, vel aliquo accidenti
ruinæ amissa via sit, & vicinus
proximus, viam præstare de-
beat, *ad l. si locus 14. §. ait, ff. quem-*
*admod. seruit. am. cum simil.* quia 69
nō tenebitur pręstare vltra lati-
tudinem legalem: cum enim
nascatur contra eum actio, ex
*d. l. si locus in fin. iuncta d. l. via la-*
*titudo*, non tenebitur vltra præ-
scriptum à lege: nec eo casu 70
posset pretium prætendere, vt
tenet *Iac. de Aren et Alberic. in d. l.*
*si locus*, §. 1. & ibidē testatur glos.
non solere pretium restitui, sed
videtur durum, quod duplici
incommodo afficiatur Domi-
nus; attamen debet talem ser-
uitutem ratione proximitatis, &
vicinitatis, vt *d. l. si locus*: gene- 71
raliter autem amittitur via cum
semita corrumpitur, & interit.
*arg. l. repeti 5. §. 2 ff quib mod. vsus,*
*vel*

*vel vsusfruct.amitt.* Fritsch.*d.syllog. tract. de regali viar. cap.* 15. *num.* 2. *allegans l.*20.§.2.*ff.de superfic*.

72 Ad refectionem autem tenẽtur concurrere omnes de Prouincia, *Rim.Sen.conf.*31. *lib.*1. vbi latissimè de materia, & communiter admittitur concurrere

73 debere ad expensas refectionis viæ, qui commodum viæ sentit *Speidel. spec.notabil lib.*5. *num.*52.

74 *Besold.Thes pract. litt.vv.n.*22. Limitatur tamen vbi constat de

75 uastationem contigisse facto alicuius particularis; tunc enim ille primum esset cogendus ad restitutionem viæ deuastatæ,

76 *Abassuer.Fritsch.loco cit.cap.*14. *ex num.*20.*in fin.* Aliqui tamen credidere vectigalia imponenda esse pro restauratione viæ publicæ, sentit *Bald. in d.l.ad instructionem,C.de Sacros.Eccles.* Klok.*de*

77 *erar. lib.*2. *cap.*77. Si verò non sufficiant vectigalia imposita,& alij similes fructus tunc Territorij cuiusque incolæ pro sua quaque facultate obligatos esse ad reparationem viæ absque vllo personarum discrimine, Fritsch.*loco cit.num.*23 *post* Klok.*de*

78 *erar.lib.*2. *d.cap.*77. Forenses autem collectantur ratione bonorum, quæ possidet in districtu Ciuitatis, vbi via publica reparatur, Fritsch. *loco cit. ex num.*25. *per l. sicut munera* 11. *ff. de vacat. mun. l.honor* 14. §. *viarum* 2.*ff. de mun.& honorib. d.l.ad instructionẽ, & l.*4.§.5.*ff.de cens.l.*6.§.*vlt.vers. nam quidam,& l.vltim.*§ *huiusmodi* 22.*d.tit.ff.de mun.& honorib. Boer. de collect. cap.*9. *num.*18 Frantzk. *lib.*1.*variar.resol.*20.*n.*36.

His igitur in genere præmissis circa instructionẽ, & reparationẽ viæ,indicatisq; personis taxãdis,agemus de fluminibus,& de Magistratu,qui vijs præest,eiusq; ministris, & inde aggrediemur ipsas taxationes, & onera pro instruendis, & reparandis vijs publicis, & repetemus passim modum, instruendi, restaurandi, & taxandi, dum percurremus opusculi nostri materiam.

## DE FLVMINIBVS. Cap. II.

Flumen generale verbũ est ex *l.*1.§. *item fluminũ,* & passim *ff de flu* à fluẽ- 1
do deductum,ex *Senec.*4.*natural. Decian.conf.*58.*num* 2. *lib.*1. quod 2
verbum fluo amplissimam, & vniuersalem habet significationem cum suis compositis, de 3
quibus omnibus ex diuersis Auctoribus obseruationes referunt Collectores latinarum dictionum in verbo fluo, sed cõmuniter accipitur pro aqua, quæ per alueum suum perenniter fluit; quia vbi decursus 4
aquæ

aquę solum in hyeme fluat di-
5 citur Torrens *d.l.* 1. §. *item flumi-
num,* Torrens scilicet rapidus,&
vehemens, iuxta illud Virgil. 2.
Æneidorum,ibi, *Rapidus montano
flumine torrens, &c.* & eclog. 7.
*torrentia flumina,&c.*

Hinc non incongruè pręmit-
tendam censui significationem
in materia Fluminum, vt eo fa-
cilius procedamus:

6 Et quidem de Flumine illud
pro nunc aduertendũ est,quod
aut nauigabile est, aut non na-
7 uigabile, *l.* 1. *ex §.pertinet autem,
ff.ne quid in flum. pub.* non naui-
gabile est, quod non abundat
aqua, sed exiguum decurrit,
adeôvt nonnisi ad irrigandos
agros, viridaria, & hortos pos-
sit vtique valere, quæ omnia
pro viribus examinare conabi-
mur; Sed interim varios flumi-
num terminos obseruare libet.
8 Amnis deducitur à sillaba, Am
quasi ambitum indicet, & à
verbò, No, quod natare signi-
ficat, quasi tortuosè, & per am-
bitum soleat flumen decurre-
re,ideoq; retorto cornu aquam
9 fundens pingi solet. Riuus cum
suo diminutiuo riuulus est prin-
cipium Fluminis à fonte fluens,
à deriuando dictus, iuxta illud
Cicer. in Topic. *Tamquam riuorum
à fonte deductio*; nec dissonat de-
finitio legalis in *l.* 1. §. *ait ergo, ff.*
10 *de riu.* quod locus sit per longi-
tudinem depressus, vnde vt me-
lius conciliemus materiam, di-
stinguendũ nobis est, aut enim 11
naturalis erit riuus, aut artificio
dispositus: Naturalis deriuat à
fonte, qui iuxta fontis maiorẽ,
vel minorem quãtitatem riuus,
seu riuulus dicetur, ideoq;aut 12
in publico,aut in priuato est, *l.* 3
§ *hoc interdictũ,ff.de fonte,*& à flu-
mine discernitur per magnitu- 13
dinẽ, *l.* 1. §. *flumen, ff. de flu.* ille ve-
rò dispositus artificio erit locus
depressus per longitudinem, vt
*d.§.ait ergo,* siue in publico, siue 14
in priuato sit qui aquæducendæ
causa conficitur, vt *d. l.* 1. *princ.*
& §. *aquæ inquit*, fit autem aut
terrenum, aut silicinum, *d.l.* 1.§.
*sed si quis*, & latius dicemus in-
fra, & cum termino riuus, con- 15
cordat aquæductus, scilicet for-
ma, quæ aquæ ducendæ causa
disposita est, iuxta *l.* 1. *C. de aquæ-
duct. lib.* 10. & est etiam ius,quod
habet aliquis aquæ ducẽdæ per
fundum alienum, §. *Aquæductus
instit. ciuil. de seruitut. præd.* Fons 16
autem à fundendo aquam di-
citur, vt ex *Cæsar. de bello Gallico
lib.* 8. *ibi*: sub oppidi muro fons
prorumpebat, &c. & pro origi-
ne accipitur, & loco vnde pri-
mum aqua scatet, hinc aqua
fontana dicitur, quæ ab ipso a-
quæ principio hauritur, & est
aut naturalis, quæ aut scatet è
venis, & meatibus terræ, aut

scatet

scatet quasi colluarium alicuius
collis, aut artificio ad delicias
cõstructus est, publicus est fons
si scateat intra septa domesti-
17 corum, aut in agris priuatorũ,
quia fontis vsus est publicus,
etiamsi priuata sit proprietas,
*Afflict in tract de iure protom* §. 9.
*n. 3. ex l diligenter, C. de aquæduct.*
18 *lib.* 11. & illud sciendum est,
quod fontes publici in vsum
priuatum nequeunt conuerti,
*Petr. Antibol. in tract. de munerib. p.*
*3. §. 4. n.* 107. Fossa est recepta-
19 culum aquæ manufactum, *l. vn.*
*§. fossa, ff. vt in flum. pub.* & dici
potest locus manufactus ad re-
cipiendas, & corriuandas aquas
ad expurgationem viarum, &
agrorum, vt ex *l. vicinus, §. sed &*
*si, ff. de aqu. pluu. arc.* fitque etiam
ad munimen Arcis, & Valli, à
fodio verbo dicta; fitque etiam
quandoque ab impetu decur-
rentis deductæ aquæ Fluminis,
Torrentis, aut Riuuli; quod vt
plurimum accidere in hyeme
20 solet, vt aduertit *Vulpian. in l.* 1.
*§. si fossa, ff. hoc titulo*, quando
manufacta habeat publici qua-
21 litatem.

Stagnum est, quod tempora-
lem continet aquam, ibidem
stagnantem, scilicet non decur-
rentem; & prouenit à verbo
stagno, ab aliquibus accipitur
etiam pro inundatione, vt *Ta-*
*citus* inquit *histor. lib. 1. Tiberis*
*corrupta stagnantibus aquis insularũ*
*fundamenta, &c.* & cecinit *Virgil.*
*lib 4. Georg. effuso stagnante flumi-*
*ne, &c.* & *Claudian. de Nilo. defluit,*
inquit, *Ego stagnantior*. Regula-
riter tamen accipitur pro aqua 22
non defluente quasi à stando
dicta, vt de profundissima parte
maris cecinit *Virg. 1. Æneid. Imis*
*stagna refusa vadis, &c.* habet autē 23
verbum stagnum significationē
distinctam à lacu, quoniam etsi 24
lacus stagnare videatur, qua-
propter aliquando stagnum pro
lacu intellexerunt *Liu. histor. lib.*
*24. anno ab Vrbe condita 536. vers.*
*Mantuæ, Alex. ab Alexan. gen. dier.*
*lib. 3. cap. 2. vers. Peones*. Hoc ta-
men intelligitur respectu abun-
dātis aquæ, vt ex præmissis col-
ligi potest; ideoque crescere so-
let lacus, & decrescere ex *l. vici-*
*nus, §. fin ff. de aqua pluuia arcen.* 25
stagnum autem etiamsi crescat,
& decrescat, continet nihilomi-
nùs temporalem aquam, quæ 26
in æstate deficit, & hyeme col-
ligitur, *l vn. §. stagnũ, ff. vt in flum.*
*pub.* nec est de regalibns etiamsi
conflatum, fuerit ex aquis pu- 28
blicis, *Guido Pancirol. conf* 154.
*num. 6. Altograd. conf. 4. num. 25.*
& etiamsi essent iuris publici, id 29
intelligeretur solum respectu
iurisdictionis, non respectu pro-
prietatis, & reliquorum iurium. 30
*Altograd. loco cit. n.* 126. & locus
inundatus ab aqua stagni non
pati-

patitur alterationem dominij. *Ias.in l.3.§.Nerua n.12 ff.de acquir. poss Cepol.inter seruit rustic.c.112 alias 39 de vall nu.9.Io.Oinot.in §. flumina num.9.inst.de rer. diuis.Al-*
31 *tograd. loco cit. num.* 119. Lacus autem perpetuam habet aquã, *d.l vn.§.lacus,* & ex eo deriuant flumina, vt plurimum, iuxta illud *Virg. 8. Æneid. Deinde lacu fluuius se condidit alto*, Col. *lib.* 7.
32 *cap.* 105. item lacus non solum est publicus, sed & priuatus es-
33 se potest, quo casu ius piscandi competit Domino lacus,
34 qui & potest alios prohibere, *l.iniuriarum, §. fin. ff. de iniur.* & competit actio contra auferentẽs pisces inuito Domino, *Gherard. Mazol. cons.4. num.*139. & 147.*Vegg.cons.1.nu.33.vers. quia ista, & num.34.vers.tamen, & nu.* 58. *per tot.cum alijs per Altograd.*
35 *cons.4.num* 120. Palus verò non differt à stagno, locusque est limosus valde, stagnantibus aquis, in quo iunci nascuntur, iuxta illud, *iuncus palustris, &c.* & apud *Cæsarem de bello gallico lib.7.aqua palustris,Col lib.2.cap.5*
36 Puteus aquam continet per terræ meatus deriuantem perpetuam,dictus à verbo poto, ex *Virg.3.georg. Currentem lignis*
37 *potare canalibus vndam, &c.* ad differentiam Cisternæ,quæ aduentitias habet aquas collectas pluuiales, cæloque purgatas,& quia imbribus concipitur non competit pro ea interdictũ de
fonte,*l.1.§.4.ff.de font.*alij puteũ 38
appellarunt fontem *Sprenger de iur.ædif.cap.4.in §.de Puteo,* & est 39
aut publicus, aut priuatus; ad mundandum,& restaurandum 40
priuatum puteum tenetur Dominus domus, ad publicum tenetur vicinia, *Spreng. loco cit.* 41
eo enim vtuntur vicini, etiam si quis alius aliquo tempore eo vsus fuerit, *Spreng.loco cit* & desumitur *ex l. ad portus, C.de ope* 42
*rib. pub.* item priuatus puteus potẽst esse communis plurium Condominorum, quo casu competet pro eo iudicium communi diuidundo vbi solũ commune sit,*l.4.§.1. ff. com.diuid.*& ibi *gloss.verb.commun.*illud 43
tamen aduertendum, quod si in communione sint Dominus & vassallus, nec aqua sufficiat, preferretur Dominus,vt obseruat *Sprenger.loco cit.* Itidem aduertendum est, vt si commu- 44
nio putei sit, vt alius proprietatem habeat,alter verò solum ius hauriendi aquam non cõpetat actio communi diuidundo, *gloss. in d. l 4. verb. commune sit,&c.*secundum azonem:quia igitur diximus puteum appel- 45
lari fontem, ideò competet pro illo interdictum de fonte, 46
*Spreng.loco cit.per l.1. ff. de fonte,* etiam respectu restaurationis,

& purgationis, *dicta l. 1. §. fin.* & passim; actio autem damni infecti non competit vicino, si vicinus puteum nouiter aperiat in domo sua, quo aperto, venæ putei vicini præcisę sint, vt ex *l. fluminum, §. fin. ff. de damn.*
48 *infect.* vbi redditur ratio, quia non videtur damnum dari in ea re, vbi quis vtitur suo iure,
49 verum est, quod fodiens puteū propè limitem vicini debet relinquere spatium habita proportionē ad profunditatem foueæ, *Sprenger, loco cit. sumpto*
50 *argumento l. fin. ff. fin. reg.* Opercula autem puteorum etiamsi affixa ædibus non sint, ædium tamen sunt, *l. fundi 17. §. castella, ff. de act. empt.* ibi *putealia, &c.* & declarat *gloss. margin. Sprenger.*
51 *loco cit.* circa fin. vbi concludit in fine, quod latrinam ædificans propè puteum, debet murum interponere duorum pedum crassitudinis.

52 Piscina verò est locus, in quem aquæ aut salsæ, aut dulces deriuantur ad nutriendum, & custodiendum pisces, vt ex *Varr. lib. 3. de re rustica,* & cecinit *Martial. Piscina Rhombum pascit, &c.* Plinius verò appellauit vi-
53 uarium *lib. 9. cap. 17.* Itemque & Castellum dixit distinguēdo *Bero. conf. 139. & conf. 140. lib. 3. & Boer. conf. 24. in princ.*

Balneū dictū, affirmant ali-
54
qui, à succensis lignis glandiū ad calefaciendum, vnde in Cęnaculis Balnea sunt, in quibus aqua ponitur, & calefit pro lauandis hominibus, & pars illa domus, in qua Balneum construitur. Balneariorum nomine venit, vt ex *Cicer. ad Q. Tit. lib. 3.* ad cuius differentiam Thermæ constitutæ sunt, quas 55
propriè sudatoria vocauit Seneca: vnde liquet Balneum pro 56
lauationibus, Thermas verò pro sudationibus constitutas esse; sed aliquando Thermæ, pro Balneis dictæ nihilominus fuere. Balneū autem aut priuatum est, aut publicū, vt ex *l. 2. §.* 57
*si quis in mari, ff. ne quid in loc. pub. Sprenger. de iur. ædific. cap. 9. verb. de Balneo princ.* nec potest prohi- 58
beri vicinus, quominus balneū priuatum faciat iuxtà parietem communem, quamuis humorem capiat, *l. fistulam 18. circa princ. ff. de seru. vrb.* nisi tamen sit 59
tepidarium, quod habeat assiduum humorem, & ideò vicino noceat, *d. l. fistulā in fine princ. ff. de seruitut. vrb. præd.* & Balneū in vsufructuario fundo, non 60
posse fieri ab vsufructuario, cauetur *in l. si cuius 13. §. item si* 61
*domus, ff. de vsufruct.* & ita Balnei vsus vtilis est, vt aduerterint antiqui Principes fures balnearios seuerius puniēdos, *l. 1. ff. de furib. balnear.* & meliorē rationem

nem reddit *Alciat. lib. 2. parerg. cap. 38. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1. qu. 86. num. 27. Sprenger. l. c.*
62 *vers. qui fur. & seq.* Incommoda etiam proueniunt à balneis, *d. l. fistulam*, & refert *Guarinen. lib. 5. cap. 13. & 26.* De Thermis autē Vrbis Romæ *idem Sprenger. l. c.* & vide *Vitruu. n. 5. cap. 10. & Plin. ep. 5.* de Thermis mentio fit in *Genes. cap. 36. Tob. cap. 5. & 2. Reg. cap. 5. Camerar. centur. 2. cap. 11.*

63 Cloaca locus cauus est, per quem colluuies fluit, *l. 1. §. 4. ff. de cloac.* & proponitur interdi-
64 ctum in *d. l. 1.* ne quis prohibeatur eam purgare, & reficere, nec solum respicit vicinum, sed & aduersus omnes perti-
65 net, *d. l. 1. §. 11.* appellatione autem Cloacæ, fistula comprahenditur, & tubus, *d. l. 1. §. 6. de cloac. Spreng. d. cap. 9. verb. de cloac.*
66 Non debet cloaca exitum habere in publicum, obstat enim interdictum ne quid in loco publico, &c. *d. l. 1. §. 2. Spreng. loco cit.* Illudque demum de Cloaca firmandum est, posse eam immitti in Cloacam vicini eo etiam inuito, & quamuis de nouo facta sit, *l. vn. ff. de cloac. Rip. de pest. tit. de remed. ad præcau. pest. num. 68.*

67 Latrina locus est ad stercora recipienda, & transferenda dispositus, cuius fenestra in publicum sexquipedis esse debet. *d. l. 1. §. 8.* Deriuatur aqua per 68
canales, per fistulas, vt ex *l. 3. §. si quis, ff. de fonte:* item per tubos, & eripos, videlicet per fistulam 69
maiorem, vt ex *Cicer. lib. 2. de legib.* ibi, *ductus aquarum, quos isti* 70
*tubos, & Euripos appellant, &c.* quemadmodum enim decurrit aqua naturaliter per terræ meatus, & venas, ita ars instrumenta prædicta, & loca disposuit, vt eo facilius ad naturæ imitationem ad vsus publicos, 71
& priuatos aquam duceret.

Ripa fluminis dicitur id, quod flumen continet, natura- 72
lem rigorē sui cursus retinens, *l. 1 §. Ripa, ff. de flum. Bart. in sua Tyberiad. verb. per alluuionem n. 2. & verbo itē ripa,* & quemadmodum littus maris dicitur qua- 73
tenus hybernus fluctus maximus excurrit, *§. flumina inst. de rer. diu. cum similibus,* ita & de 74
ripa dicendum, vt ea sit, quæ plenissimum flumen continet, *l. flumina ff. de flumin.* dummodo non inundet flumen aut su- 75
pra modum per accidens tumescat, vt ex *d. l. 1. & d. l. flumina*; igitur ab ea parte, quæ ple- 76
nissimi hyeme fluminis à plano vsque ad aquam defluit, tota ripa est, *d. l. flumina in fin.* Ager autem distinguitur à ripa, quia & si ripæ quodammodo formam habeat, illa tamen ab 77
ipsa

ipſa Natura diſpoſita eſt ad te-
nendum fluminis curſum; hic
autem hominũ induſtria con-
ſtruitur ad fluminis pleniſſimi
impetũ præcipitem reprimen-
dum, & regendum ; ideoque
aggere quaſi accumulo dici-
tur,& eſt agger coaceruatio,&
accumulatio lapidum, & terræ
fixis vallis ,& palis, contextiſ-
78 que arboribus , & ramis ad
muniendum; vnde *Cicer.ad At-*
*tic.* Oppidum cinximus vallo,
& foſſa, aggere maximo, & de
genere munitionum intelligi-
tur in *l.1.§. ſed & ſi aliqua, ff. vt*
*in flum. pub.* Aggeres muros di-
xit *Ser. in illud Virg.* 10. *Æneid.*
79 *ipſis prælia miſcent aggeribus mu-*
*rorum,&c.* Et dicitur etiam ag-
ger media viarum eminentia
glarea , aliiſque materialibus
80 conſtructa , & ſtrata ad facilio-
rem tranſitum , & ſemitam
pro viatoribus, & mulionibus,
reſpuendo imbres hyemales,&
impediendo proruptiones ip-
ſius viæ. Alueus locus ille eſt
in ſolo concauo, per quem flu-
men decurrit, & fluit, dicerem
81 ego deriuatum ab alendo flu-
men; ſed quidquid ſit de deri-
uatione, fluit aqua per alueum
fluminis, riui, foſſati,& ſimilis,
& eſt alueus quodammodo
ipſius fluminis pars, quia qua-
tenus per eũ decurrit flumen ,
habet eãdem qualitatem eiuſ-
dem fluminis, vt ſi illud publi- 82
cum ſit, etiam alueus ſit publi-
cus, *§. quod ſi naturali inſt. ciu. de*
*rer. diu.* & conſequenter ſi pri-
uatum flumen ſit, alueus quo-
que priuatus erit,ſed non ſem-
per & vbique decurrens aqua
facit alueum, quia accidentalis 83
inundatio,vel diuiſum flumen
pariter per accidens , nouiter
decurrendo extra naturalem
alueum nihil noui inducit,nec 84
iura vulnerat priuatorum , in
eorum agris, & poſſeſſionibus.
*§.inſula,verſ. quod ſi aliqua* , iun-
cto *§.alia ſanè inſt.ciu.de rer.diuiſ.*
Aqua enim excreſcentis flu-
minis erumpens in agros deſi- 85
nit eſſe pars fluminis. *Decian.*
*conſ.58.ex num.2.lib.1. per l.1.§.*
*lacus,ff.vt in flum.pub.&c. & not.*
*in l.1.ff.de fonte*: nec facit alueũ
etiamſi modicum aquæ reman-
ſerit, dummodo flumen appel- 86
lari non poſſit. *Decian.loco citato*
*per Bart.in tract.de alu.per d.l.adeo,*
*& ex l. 1. §.1.ff. de flum.* Habet
autem alueus qualitatem non
omninò ſimilem cũ ripa,quia,
etiamſi ripa tamquam acceſſo-
ria fluminis ad inſtar littoris
maris dicatur publica, ſicut ip- 87
ſum flumen, vt ex d. *§.riparum*
*l.1.ff. de flum.& l.1.ff.vt in flum.*
*pub.nauig.lic. & l.1.ff.de rip.mun.*
*cum ſimilib.* Et eandem oſtende-
rimus naturam , & qualitatem
aluei cũ ipſo flumine , etiamſi
cohæ-

cohęreāt vni tertio,& videatur
inter se æquales alueus,& ripa,
88 nihilominus discrepāt,quia al-
ueus est ōmnò vniformis qua-
litati publicę fluminis, sed ripa
participat de qualitate priuato-
rū,qui propè eam prędia possi-
dent, eorum enim est in pro-
prietate,d.§.riparū,verb.sed pro-
prietas: Et eadem quæ de ripa
89 dicuntur, etiam de via intelli-
guntur,d.l.1 §.ripar ff.de rip.mun.
Vnde videtur sustineri posse,
quod proprietas laterum viæ
sit eorum,qui propè viam præ-
90 dia possident, quemadmodum
& ijdem coguntur viam refi-
cere,l.ædiles,ff.de via pub.& itin.
pub.refic.planum tamen, seu so-
lum viæ publicæ publicum est,
l.2.§.viam,ff. ne quid in loco pub.
quemadmū diximus de alueo
91 fluminis, vnde partes laterales
viæ, quia cōtinent ipsam viam
ad instar ripæ, in proprietate
erunt illorum, vt diximus, qui
propè viam prædia possident,
92 qui & arbores ibi plantare, nō
tamen plantatas recidere po-
terūt impunè, quamuis valeat
argumentum de flumine ad
viam publicā. l fluminum princ.
93 ff.de damn inf. quinimmo iden-
titas rationis est vtriusq;l.1.§.2
ff.vt in flum.pub. &c. considera-
tur, ac deducitur à Surd. cons.
94 321. ex num. 39. & antea à Bart.
in l. quominus in num. 10. vers.&
idem iuris est, ff de flumin. Quin-
immo & eadem determinatio
ripæ fluminis respicit etiam
viam,l vnica,§.ripas,ff.de rip.mu-
nien. vnde pariformiter deter-
minari debet, ad l.nam hoc iure,
ff.de vulg. & pupillar. subst. &. l.
quamuis.C.de impub. & alijs subst.
Attamen arbores non poterūt
recidi, vt præmiseram, quia
tolleretur vtilitas vmbræ via-
toribus, & commodum, & or- 95
natum publicum; sicuti neque
in ripa cædi possunt arbores,
quæ pro publico commodo
possunt inseruire. Mysinger.in §. 96
riparum litera E. inst. ciu. de rer.
diu. & hæc pro terminorum
explicatione dicta sufficiant,
quod si qui alij sese offerant in
opusculi huius progressu ex-
plicabimus opportunè.

Resumentes igitur fluminū materiam, primò agemus de iure fluminum in genere, secundo de alluuione: Ergo ad primum:

Quemadmodum à minimis principijs ignis accendi solet, ita flumen à tenuissimis materiarum, & grumorum natura densatis in antris montanis, lacrymis, & humoribus sua recognoscit prima principia vt plurimum, quæ scatentes in riuulum, augentur inde, alijs in decursu accedentibus humoribus, adeòut paulatim

fluen-

fluctio crescat, repleatur aquis,
& euadat in riuum, ac denique
decurrat in flumen. Potest ta-
men esse & publicum, & priua-
tum, & tamquam riuus, & tā-
quam flumen, vt præmisimus,
quoad priuatum non est pro-
roganda tractatio; sat enim est
dicere, quod cum sit in vsu, &
proprietate priuati Domini, po-
terit hic ad libitum disponere
tamquā rei suę moderator, &
97 arbiter. *ad dict. l. in re mandat. C.*
*mand, Mysing. in §. riparum inst. ciu.*
*de rerum diu.*

Difficultas oriri potest, &
98 causari à riuis, & fluminibus
publicis: Loca enim publica,
& res ad publicum constitutæ
vtique priuatorum vsibus de-
seruiunt, *l. 1. §. 1. ff. ne quid in loco*
*pub. &c.* quia insatiabilis est hu-
manum desiderium, & inte-
resse ex auri cumulādi auidita-
99 te, vrget hoc, & auida mens fa-
cilè deuiat ab honestate, iuxtà
*glos. in c. virū dist. 47. verb. mens per*
*c. nihil dist. 83. & c. benè in princ.*
*dist. 96.* vndè quilibet auferre
conatur iuxtà stimulum men-
tis, & interesse; & hinc propte-
rea oriuntur lites, & contro-
uersiæ, quæ sepè sepius erum-
pere solent in rixas, in pugnas,
in bella, in eccidia: Quoniam
igitur in principio fluminum,
& riuorum aquæ tenuitas vix
inseruire potest pro irrigandis
agris & hortis, ideò ab irriga-
tionis iure incipiemus: inde
verò de manutentione riparū,
& de arboribus ibi plantandis,
de iure piscandi, & de piscinis,
ac inde de aliis ordinatè age-
mus, circa varias seruitutes, &
iura, præcipuè Molendinorū,
aliarumque Machinarum. In-
terim tamen sciendum est in- 100
terdictum de riuis, de quo *in ff.*
*eod. tit.* non competere pro ri-
uis, aut riuulis, de quibus nunc
agimus dispositis á natura; sed
pro riuis arte constructis ad a-
quam ducendam, *l. 1. §. ait ergo,*
*&c.* iūcta *l. 3. & passim, ff. de riu. &*
*iunctis l. 1. & toto tit. C. de aquæduct.*
*lib.* 11. Nos, vt pręmisi de riuis
naturalibus intelligimus quos
diximus esse aut publicos, aut 101
priuatos, & vidēdum est an ex
quo publicæ res priuatorum
vsibus debent inseruire, *d l. 1.*
§. 1. *nequid. in loc. pub. &c.* possint
qui vicinos habent hortos, &
agros aquam ex riuo publico
ducere ad irrigandum, & affir- 102
matiuè resoluendum est, quia
supponimus riuum non esse
aquæductum publicum muro
constructum, vt ex *l. 1. princ. C.* 103
*de alluuion.* quo casu nemo po-
test aquam ducere, *l. si quis, &*
ibi *Bart. C. de Aqued. lib.* 11. sed
intelligimus, vt præmissum est,
de riuis per naturale alueum
decurrentibus, & excludimus

omninò

omninò alterius damnum, aut
104 iniuria, ad *l.* 1.§.*plerumq;* & passim *tit. ff. ne quid in loc. pub. Hip. Rim. cons.* 86. *in n* 11. *& desumitur ex l si. cui ff. de seruit.* item intelli-
105 gimus de riuo non nauigabili, qui non est de Regalib. Principis, nisi faciat aliud flumen nauigabile, vt ex *c.* 1. *quæ sint regal. Ias. in l. quominus, ff. de* Flum. *not.* 6. *Hip. Rim. cons.* 81. *num.* 5. *vers. quo stante*; nec intrat interdictum *l.* 1 *ff. de flumin.* quia tex. expressè loquitur de fluminibus nauigabilibus, aduertens ad im-
106 pedimentum nauigationis, vt exprimunt ipsa verba edicti, & consequenter cessante ratione finali legis, cessat dispositio. *Tiraqu. tract. cessant. caus. in princ. n.* 125 *Paris. cons.* 101. *n.* 129. *lib.* 1 *Surd cons.* 272. *num.* 9. *Gratian. disc.* 558. *n* 25. *Rot. in recen. p.* 8. *dec.* 11.
107 *num.* 6. Et pendet à supposito, quod in casu edicti *d. l.* 1. est nauigatio, qua cessante, cessat dispositio eiusdem legis, ex *l.* 1. §. *nihil, ff. de inoff. test. Ruin. cons.* 85. *n.* 12. *in fin. lib* 4. *Surd. cons.* 359. *n.* 4. *Rot. coram Lodouis. d.* 386. *n.* 4. *& in recen. p.* 8. *d.* 242. *ex num.* 12.
108 Sed & concurrere debet, vt nō ducatur aqua cum iniuria vicinorum, iuxtà *l. Imperatores* 17. *ff. de seruit. præd. rustic.* & iuxtà
109 sensum *Bar. in repet. l. quominus, ff. de flum.* ex riuo enim non nauigabili, nec faciente flumen nauigabile licet cuique aquam ducere ad irriganda prædia, *Bal. cons.* 463. *lib.* 4. *Castr. cons.* 65. *& cons.* 257. *lib.* 2. *Crauet. cons.* 124. *n.* 5. *Hip. Rim. cons.* 81. *n.* 5. *vers. quare sicut. &c.* Amplius & per- 109
mittitur aquæductio ex flumine publico in *d. l. quominus*, nisi Princeps vetet, aut flumen nauigabile sit, vt præmisimus, vel faciat aliud nauigabile; vt expressè disponitur in *d. l. quominus*, & ibi *gloss.* nisi riuus sit arte dispositus, & muro constru-
ctus, quo casu nemo potest 111
ducere, & vti aqua ad irrigandos hortos, agros, & viridaria, nisi doceat legitimè competere ei ius ab immemorabili, ex
*l. vsum C. d. titul. de aquæduct.* vel 112
habeat legitimam concessionē Principis, *l. diuinam d tit. de aquæduct.* Item nisi ducens restituat in idem flumen fistulam aquæ ab illo ductæ antequam ingrediatur in aliud, quod per id redditur nauigabile, quia tunc pariter cessat ratio finalis, quæ erat ne impediretur causa efficiens nauigationis: ingreditur enim flumen cum sua aqua, & consonant deducta a *Surd. in cons.* 321. *num.* 38. *lib.* 3. quod sci-
licet permittatur cuilibet aquā 11
ducere, etiam ex publico flumine, dum non præiudicet nauigationi, & allegat ad hoc *Bal. in rubr. ff. de rer. diu. spec. & alios*

citatos

*citatos à Iaſ. in l. quominus num.* 13 *& ſeq. ff. de flum. & ib. Rip. nu.* 17. & melius concludit idem *Surd. conſ.* 482. *ex num.* 5. vbi plures picumulat, in caſu, quo ad idem flumen reuertatur, vt de aqua fluminis Bononiæ, *Bart. in d. l. quominus n* 1. *ff. de fluminib.* Illud autem aduertendum eſt, cum ſupponamus riuum habentem naturalem alueum non muro
114 fabricatum, quod impediri nō debeant Domini agrorū propè ripas plantare ibi arbores ſecus decurſus aquarum plantari ſolitas; propriæ vtilitati conſulentes, ceſsat enim pariter
115 interdictū, & prohibitio Principis, ne quis arbores plantet xv. pedibus propè aquæductus, de quo in *l.* 1. *§. fin. & ex l. decernimus, & paſsim tit. C. de aquæduct. lib.* 11. Ibi enim exprimitur de aquæductibus muro diſpoſitis, & conſtructis, quia poſſunt arborum radices murū ſubruere, ſed ceſsat circa naturalem alueum; radices enim aquæ curſum non impediunt, & potius opacant, ad oblectamentum, deambulantes, & viatores.

116 Inſuper poterit quilibet in riuo, ſicut in profundioribus partibus dū euaſerit in flumen liberè piſcandi ius prætendere, & actu exercere, vt ex *§. flumina inſt. ciu. de rer. diu. cum ſimilibus*; adeòut competat actio iniuriarum contra prohibentem, *l. iniuriarum* 13. *§. vlt. ff. de iniur.* niſi 117
Princeps reſeruauerit ſibi piſcationem, redditus enim piſcationis eſt de regalibus, *cap. vn. quæ ſint regal. in vſib feud. Afflict. ibid. verb. piſcationem*, & alios allegat, & poſt eum *Altograd. d. conſ* 4. *num.* 81. maximè in flumine publico, vel etiam in foſſa; ſi tamen tamquam ramus fluminis publici deriuaret ab eo quod tunc eſset pariter de regalibus Principis, cum participet de qualitate ipſius fluminis, *l. foſsa, ff. de flumin.* quinimmò dicitur Principem poſse cuicumque concedere aquam fluentem etiamſi priuati ſit iuris, *Ruin. conſ.* 191. *ex num.* 11. *lib.* 1. 118 119 120 121

Proſequentes igitur ſecus riuum, quo inferius tendimus, creſcet aqua, & poterit ratio haberi non modo de irrigatione, de qua etiam fit mentio in *l. ſi manifeſtè, & in l. ſi tibi ſeruitutem, C. de ſeruit. & aqu. & in l.* 1. *§. illud quæritur, ff. de aqu. quotid. & æſtiu.* & de piſcatione, ac etiam de molendinis, & aliis machinis, quæ ad aquæ curſū extrui ſolent, videndumque de facultate, & iure in genere huiuſmodi materiæ, 122

Varijs, & diuerſis machinis & ædificijs confert aquæ ſeruitium, 123

tium, vt ex deductis à *Bart. in d. l. quominus nu. 2. v. his expeditis, &c. ff. de flumin.* verum quia omnes regulantur cum molendino, respectu artis deriuandi, & disponendi cursum aquæ impetuosum, ad impellenda instrumenta quibus machina mouetur, vt facilior reddatur ad opus; ideo de molendino dicemus idem de aliis intelligendo: Sed præmittendum est pro quadam generali regula, & cognitione materię
124 fluminum; quod flumina etiã nauigabilia licèt quoad vniuersale dominium sint Imperii, quo tamen ad particulare, sunt illarum Ciuitatũ, & Dominorum, per quorum Territorium transeunt. *Rimin. Sen. cons. 444. ex nu. 1. cum concordantibus*; est enim communis Doctorum sententia in hac materia.

125 Primum igitur quæremus an liceat priuato habere Molendinum in flumine publico, & licere supponit *Bart. in dicta*
126 *l. quominus, numer. 3.* licitum autem arguit ibidem *Bart. ex num. 3. & 4.* ex tribus videlicet ex rescripto Principis, vel Senatus per *l. quod Principis, ff. de acqu. pluu. arcen. & l. 1. §. permittitur, ff. de aqu. quotid. &c.*
127 item ex permissione legis municipalis validæ, vt ex *l. 3. §. planè, ff. quod vi, aut clam, &c. & not. in l. 1. in princ. ff. ne quid in loc. pub. Bart. d. num. 4. vers. sed hoc.* Ac denique ex præscriptione immemorabili, *Bart. loco cit. vers. itẽ habetur per l. ex hoc iure, § ductus aquæ ff. de aqu. quotid. & æstiu.*

Sequitur secundò quærendum cum *eodem Bart. l. c. num. 2.* an liceat facere molendinum nouum in præiudicium veteris, & pro affirmatiua habemus *l. fluminum 24. §. vltim. vers. neque enim, l. proculus 26. ff. de damn. infect.* & plures auctores citat *Harprect. in tit. inst. de rer. diu. p. 1. disp. 9. num. 18. lit. c.* contra videtur facere *glos. in d. l. quominus in verb. aqua*, vbi nõ determinat expressè, inclinat 128
tamen in negatiuam sententiam per *l. 1. §. sunt autem qui, ff.* 229
*ne quid in loc. pub.* forsan quia ibi textus loquens de munitione ripæ, firmat nõ esse muniendas ripas fluminis cum Incommodo accolentium, per *l. 2 §. merito, ff. ne quid in loc. pub.* vbi pariter firmat textus, non 130
esse permittẽdum aliquid fieri in publico cum iniuria alte- 131
rius; & idem videtur supponere *glos. in l. si quis ex argentarijs, §. si initium, ff. de eden. in verb. rationis, vbi citat l. 1. §. sicut autem, ff. de aqu. pluu. arcen.* datur enim ibi actio aquæ pluuiæ arcendę si ex opere facto aqua pluuia

noceat vicino; & idem habe-
tur ex §. *antecedenti*, quemad-
modum idem desumitur ex
*l.2. §. apud namusmam, & §. se-
quen. ff de aqu. pluu. arcen. & vbi-
que glos.* Pro contraria verò
sententia facit *l. fluminum §. fin.
de damn. infect.* vbi concluditur
132 quod vbicumque vtor iure
meo possum præiudicare vi-
cino. secundo idem habetur
in *l. proculus d. tit. ff. de damn. in-
fect. Bartol.* distinguit *in d. l. quo-
minus num. 2. vers. aut flumen, &c.*
quod videlicet aut flumen e-
rat priuatum illius, qui primo
habuit, & illius qui secundo
133 fecit, & tunc qui secundo fa-
cit, potest licitè facere si hoc
principaliter facit, vt sibi pro-
sit (secus autem esset si animo
nocendi faceret, vt ex *l. 1. §.*
134 *denique.*) Aut flumen erat
publicum, & tunc aut primus
habuit molendinum licitè, aut
135 non licitè, si licitè, non pote-
rit secundus præiudicium af-
ferre, impediendo ei lucrum
quod licitè habuit ex publi-
136 co, vt ex *d. l. 2. §. merito, ff. ne quid
in loc. pub.* Si verò non habuit
licitè, poterit secundus illi
præiudicium afferre per *Cyn.
in l. si manifestè, C. de seruit. & aqu.*
& hanc sententiam *Bart. in l. c.*
putat veram *d. n. 2. in fin.*

Distinctio tamē liciti, & illici-
ti nō rectè resoluit quęstionē:
scitur enim illicitum nunquā
admitti, vt benè desumitur ex 137
*l. placuit ff. de vsur.* & desumitur
ex Boss. *tract. de homicid. num. 93.
cum ibi alleg. & Farinac. ex q. 160.
passim per tot.* Sicuti nec videtur 138
ad rem facere distinctio flu-
minis priuati, quia notissimū
est quemlibet in re sua esse
moderatorem & arbitrum,
vulgata *l. in re mandata, C. man-
dati, c. de his, de sepult. Abb. cons. 6.
ante num. 1. vers. nam in sua cum
similib.* neque competit inter- 139
dictum ne quid in flumine
publico, &c. vbi in flumine
priuato sumus, *l. 1. §. item si am-
nis, ff. de flumin.* nisi aliqua ser-
uitus constituta sit, quod iux-
tā conuentiones, & pacta re-
gulabitur, vt ex §. *ideo inst. ciu.
de seruit. præd.*

Igitur distinctio nostra sim-
pliciter concipietur quod in
flumine publico, aut facultas
data secūdo faciendi molendi- 140
nū superius est ampla, & libera
& poterit pręiudicare primo
molendino sibi inferiori; ete-
nim Princeps, & Cōmunitas
habens ius Principis potest tri- 141
buere facultatē sibi bene visā
in flumine cuilibet, quia flumi- 142
na publica, vt præmisimus, sunt
de regalibus Principis, vt latè
*in tit quæ sint regalia in vsib. feud.*
quinimmo & potest Princeps 143
concedere aquā profluentem,
etiam

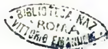
etiam priuati iuris, vt pariter
præmisimus ex *Ruin. conf.*191.
*n.*11. *lib.*1. & præiudicare ter-
tio, vt ex *Auth. Res quæ, C. com.*
*de leg. & ex l. si quis sepulcrum C.*
*de relig. & sumpt. funer. Castr. conf.*
144 229.*in fin. & conf.*288 *col.*2.*lib.*1
*Alex. conf.* 101. *lib.*1. & nemo
potest illi dicere cur ita facis,
&c. *Bald. in prohem. feud. num.*34.
*Cagn. in l. totũ in fin. ff. de reg. iur.*
*Topius de auct. Princ. secul cap.*7.
Nõ idem esset si secundus qui
est superior ædificaret molen-
145 dinum auctoritate non Prin-
cipis, sed Iudicis, quia Iudex
non habet auctoritatem Prin-
cipis, etiamsi auctoritatem si-
146 bi assumat, ex *l.*1 *ff. de off. presid.*
nec potest concedere faculta-
tem fabricandi opus in publi-
co, quod publico vsui obstet,
*l.* 2. §. *si quis nemine ff. nequid in lo-*
*co pub.* nec quod præiudicet
vicinis, *Bart. in l. fluminum nu.*2.
*uer. hoc modo ff. de damn. infect. per*
*l. si finita* §. *si quid vitio ff. eod. tit.*
Aduertendum est etiam, num
147 per nouum molendinum in-
feratur præiudicium nauiga-
tioni illius, vt desumitur ex *l.*
*sin autem* §. *fin. ff. de aqu. pluu. ar-*
148 *cen.* & an fiat ad securius mu-
nimen ripæ, aut ad proprium
commodum, vt ex *l. vn.* §. *sed*
*& si aliqua ff. vt in flum. pub. &c.*
149 sed si non ad munimen, &
vtilitatem, sed nocendi animo
fiat poterit impediri, iuxta
glossæ suppositum in *l. Flumi-*
*num.* §. *item videamus verb. non*
*teneri ff. de damn. infect.* & firmat
*Sprenger. de iure ædific. cap.* 6. *de*
*forma. V. vel animo, etc. per d. l. flu-*
*minũ* §. *fin. & per l.*5. *ff. ex quibus*
*cauf. ma. Soccin. iun. conf.*76. *vol.*2.
*Franc. de Ripa in l. de pupillo,* §.
*meminisse, num.*34. *ff. de damn. inf.*
*ibid. post glos. Corras. lib.*3. *miscell.*
*cap.* 14. *num.*5. quia tunc tene-
retur de dolo, *glos. ibid. per l.*1. 150
§. *denique, ff. de aqu. pluu. arcend.*
*arg. l. merito, ff. pro soc.* Itemque
aduertere debebit Iudex an
damnum modicum sit, vel
maximum, vt ex *glos. in l. pro-* 151
*culus verb. aquam meam vers. &*
*sic in damno ff. d. t. de damn. infect.*
& ex cõsideratis, & deductis à
*Bart. in repet. d. l. quominus, in n.*21
*vers. nam si ædificans, ff. de flum.*
Cæterum regulariter priui- 152
legium quod concedit Prin-
ceps fabricandi molendinum
in flumine intelligitur sine
incommodo alicuius, *Spec. de*
*cauf. poss. &c. cap.* 2. *num.*18. *vers.*
*nam si quis per l.*2. §. *si quis à Prin-*
*cipe, ff. ne quid in loc. pub. l.*1. §. *de*
*eo opere, ff. de aqu. pluu. arcen. c. gra-*
*ue de offic. ord. c. fin. de maiorit. &*
*obed.*
Quid dicendum de clausura 153
facta in flumine publico, & de
iure piscandi? Quoad clusam,
vt eam vocãt DD. in hac ma-

teria, videlicet quod possit fie-
ri clausura à priuatis in flumi-
ne publico: de tali enim loqui-
mur, & consequenter de re,
cuius vsus est communis ex
154 prædictis, & ex §. *flumina inst.*
*de rer. diu.* & quidem puto di-
stinguendum, aut facit clau-
suram, seu clusam, qui propè
155 ripam prædia possidet, aut ex-
traneus, si extraneus aut ædifi-
156 cat absque licentia Principis,
& non potest, *d.l.quominus, ff. de*
157 *flum.* aut impetrata licentia,
& poterit, dummodo tamen
vsum fluminis, & riparum nō
158 impediat, quia eo casu nisi tu-
tetur concessione Principis, nō
159 poterit, vt ex prædictis osten-
dimus. Si autem faciat qui
possidet prædia propè ripam,
160 cum habeat proprietatem ri-
pæ, & habeat ius in flumine
saltem vsque ad medietatem,
quapropter natam ibi insulam
acquirit, *§. Insula Inst. de rerum*
*diu. l. adeò ff. de acquiren. rerum*
*dom.* aliud dicendum videre-
161 tur, aduertentes tamen, ius
quod habet in flumine vsque
ad medium restringi ad ea,
quæ casu obueniunt, vt de
162 insula dicitur in locis allegatis;
vnde non poterit liberè face-
re in flumine industrialia, nec
etiam in ripa, in qua proprie-
tatem habet, maximè vbi pu-
163 blicus vsus impediatur, arbo-
res autem plantate quidem
poterit, quia seruiunt potius
ad munimentum ipsius ripæ,
sed non ita confusè, vt vsum 164
publicum impediant. *Mysinger.*
*& alij in §. riparum Inst. ciu. de rer.*
*diu.* occasione autem insulæ il- 165
lud aduertendum est, seu po-
tius repetendum ex *l. pen. §.* 166
*idem iuris ff. de aquir. rer. dom.*
quod insula in flumine, vel in
lacu publico nata, aut coheret
alueo, & plano terræ, & acqui-
ritur eis qui propè ripam præ-
dia possident, *d.l. adeo §. insula, ff.*
*d.t. de aquir. rer. do §. insula inst.* 167
*ciu. de rer. diu.* sed quæ nascitur
ex compactis in aqua virgul-
tis, nec solum, seu terrenum
tangit, sed per aquam moue-
tur, publica omninò est *d.l. pen.*
*§. videamus*. Ex quibus infer- 168
tu, non posse liberè clusam fa-
cere in flumine possidentem
prædia propè ripam, nisi ad
munimentum ipsius ripæ.

Resumentes igitur materiā 169
clausuræ in flumine, viden-
dum est quid respondere de-
beamus si quæstio clusæ inter
Principes vicinos sit, vel inter
vicinos Feudatarios, per quo-
rum Territorium fluat, super
quo consulendo *Bart. in d. l.*
*quominus ex vers sexto quæro &c.*
*& seqq.* desumitur, primum 170
ædificantem præferendum es-
se; æqualia enim supponimus

iura

iura vtriusque Principis, seu Domini respectiuè, super flumine, ideoque cæteris paribus vbi commune admittamus flumen inter vtrumque, prior in tempore ædificans, fit po-
171 tior in iure ædificati, iuxtà regulam *l. si non, ff. qui potior in pign. gloss. fin. in l. si & iure ff. eodē tit. Castr. cons.* 411. *lib.* 2. & desumitur *ex l. Titius eod. tit.* & quia de iure Principum super fluminibus eorum Principatuum non est ambigendum, & in
172 diuisione Regnorū cedere, & venire flumina publica firmauit, *Archid. in c. Ecclesias* 12. *q.* 1. *Bal. in c.* 1. §. *si quis de manso, in tit. si de inuestit. feud. controu. fuer. in vsib. feud.* quē allegat *Lauden. de Principib. q.* 324. videndū est respectu Baronū, & aliorum Dominorū, minorum, quid agendum sit, & aduertere debemus primo quod regulari debet
173 iurisdictio à concessione feudi eidem facta, quæ maior, & minor esse potest, & propterea ad illius qualitatem recurrendum est, vt in casu deriuationis aquæ inter Ciues, & Baronem ad irrigandos agros ex flumine perenni non nauiga-
174 bile, desumitur ex casu *Franch. dec.* 183. *ex num.* 2. & 3. & *passim*
175 *ibidem*. Et communiter debemus distinguere, an habeat quis Ius seruitutis, vel vsum tantum pro dirigendo suo Iure in iudicio, quia si habet Ius, 176
poterit directè agere; si verò habet solùm vsum, non ius, 177
subuenietur ei per officium Iudicis, si impediatur. *Bart. in l. de vsu, ff. de var. & extraord. cognit.* refert, & sequitur *Henriq. de molendin. qu.* 58. *in n.* 16. *vers. ne in vsu, &c.* & quatenùs non modo impediatur quis, sed illicitè restagnetur aqua, tam in casu hoc, quam in superiori distinguendum est, quod aut flumen est priuatum, aut publicum, sed Baroni concessum, & tunc aut erit quæstio inter Ciues, & poterit Ciuis in 178
flumine priuato ędificare clausuram, seu clusam, & molendinum ad sui vtilitatem, etiāsi vicino noceat, latè *Tusch. lit.* A. *concl.* 807. *passim ibidem per Maccabrun. cons.* 49. *Bero. cons.* 139 *lib.* 3. & alios, quos citat. Aut 179
agetur inter Ciues, & Baronē, & aduertendum erit ad consuetudinem introductam cum causa, aut continua, aut discō- 180
tiuua, & ad formam concessionis feudi, & secundum facti contingentiam procedendum erit ad deducta per *Frāch. d. dec.* 183. Aut quæstio erit inter Ciues in flumine publico, & de hoc satis dictum fuit, & 181
deductum, circà illationem præiudicii, & damni per clusas,



sas, & molendinos. Atque vltra à nobis supra abundè deducta in suis loculis, ex me-
182 dulla legum, etiam aduerti potest ad Hypolit. *Rim. cons.* 81. *lib.* 1. in causa molendini inter Dominum, & Vassallos, & latius consulendi sunt *Bart. in d. l. quominus de flumin. & d. l. Fluminum, ff. de damn. inf. & vbique Ias. Wesembec. cons.* 197. *ex n.* 26. 27. *&* 31. *Cepoll. de seruitut. rust. præd. Tusch. d. litera* F. *concl.* 405. *&* 407. *Bertach. verb. molendinū. Rip. in d. l. quominus ex num.* 45. 46. *&* 50. *Castr. cons.* 357. *lib.* 2. *Maccabrun. d. cons.* 49. *Bertrand. cons.* 296. *num.* 4. 5. *&* 9. *p.* 1. *vol.* 2 *Mod. Pistoris cons.* 19. *vol.* 1. *Item Wesemb. cons.* 67. *num.* 24. *&* 25. *Meier. ad tit. ff. ne quid in flum. pub. thes.* 7. *circa fin. ac denique Henriq. de molendin. qu.* 17. *ex nu.* 29. *et* 31. *et quæst.* 58. *ex num.* 16.
183 Nec illud denique omittendū generaliter de aquis fluentibus, & iure vicinorum, vt vicini inferiores teneantur de iure recipere in eorum agris, et possessionibus aquas pluuiales decurrentes ab agro, et possessione vicini superioris, *l.* 3. *ff. de aqu. pluu. arcen. et passim repetit* Cepoll. *in suo opusc. de seruit. prædior.*

Et propterea quia materiā in hoc nostro Capitulo leui manu peruoluimus, et summariè discurrimus, percurremus alto pede ad aliquas alias obseruationes in materia fluminum, etiam ad fortuitos 184
casus in alluuionibus, et in Insulis, et quidem Alluuio in terminis nostris dicitur incrementum latens terræ adiectæ latenter à flumine agro nostro, adeòut cognosci non possit, quātum ex eà quoquo temporis momento adijciatur, vt habemus in §. *præterea quod per alluuionem instit. de rer. diuis. Bapt. Aym. de alluuion. lib.* 1 *c.* 2. *n.* 2. *Io. Ghryphiandr. de Insulis in cap.* 18. strictè autem de- 185
finiri potest, quod sit incrementum, seu decrementum latens agri nostri ex flumine publico: & quidem incremētum, seu decrementum latens: 186
Etenim venit alluuionis verbo, etiam id quod latenter perit, vt ex *l. id quod in princ. ff. de peric. et comm. rei vendit. Aym. de allu. d. lib.* 1. *cap.* 1. *circa fin. post Az. in sum. C. de alluuion. gloss. in l. Martius, verb. trans viam, ff. de acquir. rer. domin.* Communiter 187
autē accipitur pro incremento *d. §. præterea, l. si Titio in fin. ff. de vsufruct. l. quod in rerum, §.* 2. *ff. de leg.* 3. *l. si conuenerit. § si nuda, ff. de pignorib. l. ex mille, ff. de euiction. et in l. si patronorum, §. fin. ff. de bon. Libert. l. adeo, §. præterea, ff. de acquir. rer. domin. Aym. d. tract. de allu.*

*alluu.d.cap.2.versic. fin.& cap.3. paulò post princip.* vbi plures citat auctoritates legum. Dici-
188 mus autem ex flumine publico, quia flumen priuatum non potest parere alluuionem, *ex l.lacus ff.de acquir.rer.dom.* vel
189 ex regula quod nostrum est, amplius nostrum fieri nõ potest: quidquid aduertendum possit contingere in flumine
190 priuato duorum, qui quidem casus (rarò accidens) regulari deberet ad similitudinem pu-
191 blici, vbi enim particulariter prouisum non reperitur, proceditur ad casus similes ex vulgatis iuribus. Tria autem alluuionem significare dicit *Aym.loco cit cap.2. in princ.* Primum est, quod denotat substantiam alluuionis, videlicet agrum ipsum alluuium, secũdum est actum ipsum alluuionis, tertium autem est quod iuris effectum sortitur & no-
192 men ad similitudinem verbi possessio, quod tria pariter significat, scilicet rem ipsam possessam, ius insistendi,&c.ac ipsum actum possessiuum. *Aym.d.cap.2 allegans DD.in l.1. ff.de acquir.vel amitt.poss.*

193 Quoad primum ipsa substãtia agri obseruanda est ad mẽsuram incrementi diuidendi inter vicinos, vt si rectos angulos faciat ad flumen eodẽ modo prosequatur per totã substantiã incrementi; Si verò
obtusum angulũ alter faciat, 194
alter verò acutũ, seu rectũ, linea protrahatur eadem forma agri per totũ incremẽtum, adeòvt spaciũ latius acquirat, qui facit, seu habet angulũ obtusum protrahendo suam lineã, minùs verò qui acutũ, aut rectũ, vt ratio ipsa demonstrat, cui consonat dispositio §. *Insula*
*instit. de rer. diu,* ibi pro modo 195
latitudinis: & incrementum prædictum, acquiritur proprietario agri non vsufructuario; assumit enim naturã agri 196
cui accidit, ex regula accessorij *c. accessorium de reg. iur.* Nec 197
intercapedo viæ debet impedire acquisitionem incrementi per alluuionem, vt ex *d.l.ergò §.Alluuio ex vers.itaque,* quia 198
semper est intercapedo inter agrum & flumen, saltem ripę. Nec interim omittemus aduertere, fundi portionem esse 199
viã, vt deducitur ex *d l.Martius in fin.ff.de acquir. rer. dom.* sentit *Bapt.Aym.d tract. de alluu. lib.2. cap.1.ex num.4.* & confirmatur 200
hoc, ex quo si illa fortè destruatur, vicinus proximus præstare cogatur, *l. si locus in fin.ff. quemadm. seruit.amit. Aym. d.cap.1.d.n.4.*

Secũda significatio alluuionis, respicit ipsum modum 201
adij-

adijciendi, de quo satis dixi-
mus, quod fiat latenter, & sit
insensibilis obseruatu: Proba-
202 tionem autem docet idem
*Bapt. Aym. d. lib. 1. cap. 4.*
Quo verò ad tertiam signi-
203 ficationem scilicet de iure al-
luuionis ad *l. ergò, §. alluuio ff de*
204 *acquir. rer. domin.* Docemur pri-
mum quod alluuionis ius ha-
bent, tam agri, quàm flumina
ipsa, *Aym. d. lib. 1. cap. 5. princ.*
205 quapropter insula acquiritur
eis, qui propè ripam prædia
possident, pro modo latitudi-
nis, non alio quidem iure, quā
alluuionis, vt *Aym. d. cap. 5. ex*
*n. 3.* supponit. Et ius istud al-
206 luuionis est merè reale, non
enim personę competit, in-
quit *d. Aym. cap. 5. num. 11.*
Sed Lacus regulariter non pa-
207 rit alluuionem, *l. lacus ff. de*
*acquir. rer. domin. l. Vicinus. 24. §.*
*final. ff. de aqu. pluu. arcen. & desu-*
*mitur ex l. rutilia in fin. ff. de con-*
*trah. empt. Aym. d. cap. 5. ex num. 3.*
*Griphiandr. de insul. cap. 18. ex nu.*
208 105. Hoc tamen perpetuum
non est, sed limitationem re-
cipit primum in lacubus pri-
uatis, *Gipban. distinguendo in d. l.*
*lacus, ff. de acquir. rer. dom. Donell.*
*lib. 4. commentar. cap. 27. Connan.*
*commentar. lib. 2. cap. 5. Cepoll. de*
209 *seruit. rust. præd. lib. 2. cap. 50.* quā-
uis hoc non probetur *à Gedd.*
*cons. 108. num. 249. nec à Gri-*
*phiandr. de insul. d. cap. 18. in num.*
107. vbi restringitur ad aliam
distinctionem, videlicet aut
lacus publici, non magni sunt, 210
& carēt motu perpetuo, & tūc
alluuionem non pariunt, hæc
enim sine motu non produci- 211
tur idem *Griphiand. loco cit. Do-*
*nell. d. comment. 27.* & desumitur
*ex l. 28. ff de seruit. vrb. præd.* aut 212
magni sunt, & fluxum, & re-
fluxum habentes, *Scalig. exer.*
*50. & 51. citatus ab eodem Gri-*
*phiandr. vbi supra ex num. 108. &*
109. per quos etiam aliquan-
do flumina transeunt, quapro-
pter ratione fluxus aquæ, &
quia perpetuam causam ha-
bent, & motum, ideò ius al-
luuionis cognosci in eis firmat 213
*id. Griphiandr. d. num. 109. argum.*
*l. 1. §. 3. 5. & 7. ff. de flumin. l. 1. §. 3*
*ff. vt in flum. pub. l. 1. §. vult. ff. de*
*rip. mun. & l. 112. ff. de verb. si-*
*gnific.*
Cœterum de alluuione tra- 214
dunt *Christineus decis. 85. lib. 4.*
*Bellon. de potest. eor. quæ sinnt in*
*continent. lib. 2. cap. 77. Manzol.*
*cons. 4. & 118. Cyriac. contr. 376.*
*Rimin Iun. cons. 573. Peregr. de*
*iur. fisc. lib. 8. nu. 67. & seqq. Curt.*
*Sen. cons. 56. tom. 1. & cons. 72. to. 2.*
*Mascar. de prob. concl. 81. Heyg.*
*var. quæst. lib. 2. qu. 40. Scult. q. 33.*
*lib. 1. Thesaur. dec. 140. Niger. de*
*Laudem. tom. 1. qu. 13. num. 79. &*
*seqq. & qu. 23. ex num. 109. Curt.*
*Iun.*

*Iun. conſ.*204. *Burſatt. conſ.* 203. *Lancellott. Gallia conſ.* 517. *Griphiandr. d. cap.* 18. *de inſul. Bonden. collect. leg* 26. *ex num.* 19. Bartolom. *Siluatici conſ. 3. Scain. deciſ.* Bonon. 10. & 117. & *latè Aym.* & *plenè tract. de alluuion.*

215 Nunc ad Inſulam transeamus, quæ definiri ſolet, Terra vndique aquis clauſa, vt ex *gloſ. in* §. *inſula inſtit. ciu. de rer. diu.* & *in l. inſulam ff. de verbor. ſignificat. et ibi DD.* Bald. *conſ.* 405 *num.* 3. *lib.* 5. *Myſing. dec.* 2. *reſp.* 16 *num.* 36. *refert Griphiandr. de inſul. cap.* 2. *num.* 1. & Bapt. *Aym. d. tract. de alluu. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 1.
216 eſt autem aut naturalis iuxta ſententiam Bald. *in l.* 12. *ff. de leg.* 3. quem refert *Griphiandr. d. tract. de inſul. cap.* 4. *in num.* 49 vt
217 illæ, quæ ſemper fuerunt; ſcilicet Sardinia, Corſica, &c. alia caſualis, ſiue accidentalis, vt ſunt quę naſcũtur *Griph. d. n.* 49
218 Alia dici poteſt artificialis, quę per induſtriam, & artem facta
219 eſt. Inſuper caſualis aut fit adhærens ipſi, fluminis, lacus, vel maris alueo, aut adhærens virgultis ſimul congeſtis, vel alteri ſimili leui materiæ, vt de prima habetur in præfato *tract. de alluu. d. cap.* 14. *ex num.* 6. *et* 7. *de* 2. *d. num.* 7. *verſ. quartum,* &c. *per l. ſi epiſtolam* §. *pen. ff. de acquir. rer. domin.* & tradit etiam *Griphiandr. l. c. cap.* 6. *ex num.* 42.

Quæ adhæret alueo pluribus 220
modis fieri habetur ex *l. ergo,* §. *tribus, ff. de acquir. rer. domin.* Videlicet aut cum ager circumfluitur à flumine, cum antea 221
non fuerit Aluei; quo caſu proprietatis, cauſa non mutatur. *l. adeò* §. *inſula, verbo quod ſi ex vno, ff. de acquir. rer. dom. Aym.* 222
*de alluu. d. lib.* 1. *cap.* 14. *ex num.* 7. & habetur *in* §. *inſula verſ. quod ſi aliqua, inſtit. de rer. diu.* & habetur *in l.* 1. §. *item ſi amnis ff. de flumin.* & *ex Cic. de Orator. lib.* 1. aut 223
cum Aluei pars in ſiccum relinquitur, & aqua circumfluit, vt tradit *Aym. d. cap.* 14. *ex nu.* 6. vbi alium modum refert, cum videlicet fluminis aluei locus creſcens fit ipſo alueo eminē- 224
tior per alluuionem, vt ex §. *inſula,* & ibi daclarat *gloſ. marg. verb. in flumine inſtit. ciu. de rer. diu.* quibus caſibus acquiritur eis qui propè ripam prædia 225
poſſidęnt pro modo ſcilicet latitudinis, vt habetur in d. §. *inſula*: aut denique cum non vi fluminis, nec per alluuionē, 226
ſed ſolo artificio, & hominum induſtria inſula fit, quo etiam caſu iure cenſeri eorum pariter, qui propè ripam prædia poſſidēt, ſcribit Bart. *in ſua Tiberiad. par.* 2. *ſuper verbis in flumine nata,* & *c. ex d. l. adeò,* §. *inſula. ff. de acquir. rer domin. et arg. d. l. ſi epiſtolam* §. *final.* & late refert

Bapt. Aym. de alluu. d. lib. 1. cap. 9. et d. cap. 14. in num. 9.

Quæritur ab *Aym. d. cap.* 14.
227 *in num.* 10. an Terra congesta in flumine, & aquis circumfusa possit insulæ vero nomine appellari, & firmat cum Bart. *in sua Tiberiad in verb. in flumine nata, &c. d. §. insula*, tunc verificari cum opinione circumco-
228 lentium, incipiat reputari insula, ibiq; latè *Aym.* vbi quod verificatio maior tunc desumatur cum per semestre hybernum supereminuit ad eum igitur, lectorem remitto, & in
229 reliquis de insulis dixerunt *Bart. in sua Tiberiad. tract. de insula, Bapt. Aym. in d. lib. 1. cap. 9. et 14. Griphiandr. d. tract. de insul. Bened. Bordon. in insular. Ital. Simon. Maiol. in colloq. Francisc. Illon. in nauigation. et itiner. vol. 3. Thom. Boz. de Sign. Eccles. sign. 84. Chrisant. Columb. Ioann. Metell. Petr. Aboris, Petr. Martir. Vrbanus Calueto, & alij.*

Hinc de Piscationibus, & alijs pertinentibus ad flumina
230 agendum esset, sed latè de his, & de fluminibus in genere, egerunt *Peregrin. de iur. fisc. lib. 8. num. 44. et seq. Crauett. cons. 530. Treutler cons. 106. & 876. Rauchter. quæst. 23. tom. 1. Artam. Pistor. quæst. 17. lib. 4. Coppen. tom. 1. obseruat. 69. Heig. lib. 2. qu. 40. Nicol. Euerard. cons. 9. tom. 1. cons. argentoraten. 8. lib. 1. Viu. dec. 226. et 349. Thoming. cons. 28. volum. 1. Georg. Euerard. vol. 1. cōs. 47. Curt. Sen. cons. 34. num. 1. & cons. 56. num. 4. Cepoll. de seruit. rust. præd. cap. 32. Bero. cons. 149. vol. 3. Borell. de Catholic. reg. præstantia cap. 8. per tot.* Ad quos omnes Lectorem remitto.

Superest, vt ex amplissima 231
fluminum materia, aliquid reminiscamur circa riparū munitionem, & fluminum, & circa earum manutentionem; 232
Et riparum quidem munitiones non solum ex Terræ aggeribus consistunt, verum etiā à Pontibus cōfouentur, Vnde, de aggeribus aliquid repetemus, Indè verò Pontis obseruabimus obiter materiam.
Pontes enim opportunè fabri- 233
candos docet *Vlpianus in l. ædiles, ff. de via pub.* Et vt ab Aggeribus incipiamus. Aggeres dicuntur *à Bartolo in l per Bithiniā* 234
*C. de immunit. nemin. conc. lib. 10. in princ.* quædam munitiones, quæ fiunt, iuxta ripam fluminis, ne flumen excrescens prę-
rumpat limites, vt idem *Bart.* 235
*per rubr. tit. C. de Nil. Aggerib non rump.* propterea distinguuntur aggeres à ripa: hęc enim dicitur ea terreni pars continens flumen à plano agri vsque ad aquas, vt ex *l. 3, §. final. ff. de flu-* 236
*minib.* Agger, vt supra præmisimus

mus, coaceruatio, & cumula-
tio lapidum & terræ fixis val-
lis & palis, contentisque arbo-
ribus & ramis ad muniendū;
ideoque *Cepoll.inter seruit.rust.de*
*Aggeribus* dixit esse valla flu-
minum *per l.1. C. de Nil. agger.*
*non.rumpen.*& consonat *Bart.in*
*l.per Bithiniam C.de mmnnit. ne-*
238 *min conceden.lib.*10. vbi dixit es-
se munitionem,quia munitio-
nis verbo, agger etiam venit,
239 sicut & omne quod extruitur
ad muniendam, & tuendam
ripam, vt clausuræ, seu clusæ
trabibus, & palis contextæ
Muri,Pontes, & aliud quodli-
bet opus ripas tuendi causā,
factum; & idem intelligit
*Vlpianus* in propositione edi-
cti Prætorij de ripa munien-
da *in l: vn. ff. eod tit. in princ.*
*&* §. 1. atque ipsa Rubrica ti-
tuli demonstrat: Sed munitio
vtilis esse debet communiter;
posset enim ita fieri, vt eo prę-
textu priuatus opus faceret ad
240 proprium commodum, quod
reddat damnosum flumen vi-
cino, & propterea disponitur
*in d.l.vn.§. is autem cautio, ff. de*
241 *damn.infect.*ad fauorem tam vi-
cinorum, quàm eorum qui
trans flumen possident, d.*§. is*
*autem.* Dictumq;fuisse aggerem
242 exposuimus à verbo aggerare,
quod idem est cum verbo ac-
cumulare,vt vallis,mixta terra
cum lapidibus, fixis in humo
extrui soleat: In vijs autem
restaurandis eminentia eiusdē 243
viæ, strata exaggeratis lapidi-
bus, agger solet appellari, vn-
de illud *Virgil.*10.*Æneid.*

*Qualis sapè via deprehensus in*
*aggere serpens,&c.*

Cæterum extruuntur agge-
res vt plurimum in paludibus, 244
vt via reddatur practicabilis, si
necessitas exposcat eā instrui
in talibus, vel similibus locis;
pro faciliori,seu breuiori tran- 245
situ viatorū, & mulionum:De
sui tamen natura inuenta fuit 246
aggerum munitio ad impe-
diendos fluctus; sed nihilomi-
nus non esse iuris publici, cō-
muniter, & de sui natura, ex
quo respiciant vtilitatem pri-
uatorum, sicut & fossata, quæ
sunt inter agros, dixit *Fab. de*
*Mont.tract.de empt & vendit.q.*6. 247
*in n.*16. Et propterea venire in
mensurationē agrorum,tenuit
id.*Fab.de Mont.loco cit.per l. prę-* 248
*dia,§. ita legatum, ff. de fund. in-*
*struct.* Verumtamen habemus
pluribus in locis aggeres pu-
blicos, quos vulgò aliqui dic-
cas appellāt,vnde nō idem di- 249
cendum sicut nec de Foueis,&
Fossatis publicis, vt ex *l. vnica,*
*§.fossa,ff.vt in flum. pub.*

Denique vt aggeres legiti- 250
mè extruantur, debent fieri
vel ad propriorum agrorum

 muni-

munitionem, vel etiam ad
munitionem ripæ, dummodò
vel fluminis alueus non mu-
tetur per aggerem ibi extru-
251 ctum, vel quoquo modo alte-
retur naturalis aquæ cursus
cum accolarum iniuria, & in
damnum publicæ vtilitatis, vt
ex *l.vn.ff. ne quid in loc. pub. per*
*tot.*præcipue ex *verſ.oportet*,&c-
252 niſi maxima vtilitas, & tutela
facientis emergat abſque gra-
ui accolentium iniuria, vt d.
*l.vn. ex §. ſed etſi aliqua, iuncto*
253 *v.pleroſq; & verſ. oportet*, & ibi
*gloſ.verb.vtilitatem, & verb. ſine*
*iniuria.* Sed latius conſulas *Bar-*
*tolom.Cepol.d.cap de aggerib.* tàm
254 circa præiudicia extructorum
aggerum,quàm circa pœnam
eos deuaſtantium.

255 Pons autem à ponendo di-
ctus, ſeu à pendendo ſuper a-
quas, nihil aliud eſt, quàm
viæ ſemita vtiliter prorogata,
etiam vbi naturaliter eſſe non
poterat ſuper aquis fluminum
ac foſſatorum, & vbicumque
decurrens, aqua impedit via-
torum, & mulionum tranſi-
tum, & à pendeo quidem di-
266 ctum Pontem obſeruat *Ambr.*
*Calepin.*in hac dictione; eſt au-
257 tem vtiliſſimum opus, quin-
immò & neceſſariũ, itaut eius
258 cauſa celeritatem deſideret,
*l.omnes 2 C.de operib.pub.Rimin.*
*Sen.conſ.31.ex num.8.*& quia, vt
præmiſeram, viæ prorogata
ſemita eſt Pons, ideò *Rimin. in*
*loco cit. ex num.* 27. dixit proce-
dere à pari cum via publica, 259
*per l.ad inſtructionem C.de Sacroſ.*
*Eccleſ.& per l. ædiles,ff.de via pub.*
*Bald.in tit.inſtit.ciu. de ſeruit. ruſt.*
*præd.*& propterea *Vlpianus in d.*
*l.ædiles* indicẽs viæ publicæ cu-
ſtodiam,itidem & Pontem op-
portunè facere vna eadem
oratione proſequitur circa
princ.*d.l.ædiles,& gloſſ.*conatur
parem cum via pontem con- 260
ſtituere in *l fin:ff.de flum.it:ẽ Sce-*
*uola in ead. d.l. fin.* Pontem pri-
uati iuris ſuper flumine publi-
co fieri non poſſe teſtatur, e- 261
tiamſi faciens habeat domum
in vtraque ripa eiuſdem flu- 262
minis,nec de facili conceditur
facere pontem, præcipuè vbi 263
damnum afferat alteri, *Cyriac.*
*contr.28. ex nu.* 11.Deniq; plu- 264
rimos pontes antiquitus Ro-
mæ factos refert *Liu.lib.41.ver-*
*ſus finem,verſ. cenſores vias, &c.*
eorumdemq; reſtaurationem 265
ad Pontifices pertinuiſſe,quos
propterea à verbis ponte,& fa-
cio cẽſuit dictos *Varr.vt ex Po-*
*lyant.v.Pontifex*:Suntque deniq; 266
pontes opera ad publicum, &
priuatum commercium vtiliſ-
ſima, & ſumma quidem ra-
tione inſtituta, ſuper quibus
flumina tutè, & ſicco pede
percurrimus, & vallium quā-
do-

doque à torrentibus dilapsas concauitates, summitati Collium commodè adęquatas facili gressu superamus, agiturq;
267 de ponte in *d.l. ædiles, in l. vnde, §. fin. ff. de itin. actnque priu. in l. seruitutes, §. si domo, ff. de seruitut.*
268 *vrb. præd. in l. loci, §. si forte in prin. ff si seruit. vendicet*, & alibi.

Cæterum appellatione pontis, tàm lapideus venit, quàm
269 ligneus. *Gratian. discept.* 84. *ex num.* 15. eius constructio absq;
270 licentia Magistratus fieri nequit, ex *l. 2. §. merito, ff. ne quid in loc. publ. Peregrin. de iur. fisc. lib.* 1. *tit.* 1. *num.* 16. *Gratian. d. disc.* 84. *ex*
271 *num.* 24. & soluitur eadem Gabella in loco noui pontis, quæ soluebatur in antiquo, *Bald. in l. si plures* 6. *num.* 14. *in fin. vers. vidi dubitari col.* 2. *C. de cond. insert. & in l.* 3. *in fin. C. de priuil. fisc. Grat. d. discept.* 84. *in num.* 14. Et hæc breuiter de Iure Viarum, & Fluminum dixisse libet, aliqua verò de operarijs, & Peritis materiæ indicabimus in sequenti Capite, vt inde faciliori ordine ad vlteriora procedamus;



# DE FACVLTATIBVS Magistratus Viarum. Cap. III.



HABITA per nos cognitione materię Viarum in genere, & fluminũ, nunc Magistratus earumdem materiarum Ordinarij Iudicis, olim Ædilium Curulium, hodie Magistratus Viarum, & ædificiorum nuncupati in Vrbe; alibi autem iuxtà diuersorum locorum modum, & consuetudinem, vt in primo capite indicauimus, operę pretiũ est examinari negocium, præcipuè in eius facultatibus, & Iurisdictione vsque in hodiernum diem; quæ profectò facultates, & Iurisdictio vires in Vrbe Roma resumpserunt a bulla sa. me. Martini V. 9. in ordine Bullar. nou. tõ. 1. Et quidẽ illius institutio in vrbe non emanauit à primis Regib. quia Magistratũ hunc, sicut & alios penes se retinuere omnia manu Regia absoluentes, vt ex *l. 2 ex princ. ff. de orig. Iur.* sed explosa corũ auctoritate, rerum experientia docuit præferendos viros, qui rem ædilẽ dignè agerent; Ad quos plebs aduertit vtiliter in suo recessu à Populo, quæ scita sua, & leges, quas sibi disposuerat, tanquam de pretio-

Margin numbers (right): 1 (beside "HABITA per nos cogni-"), 2 (beside "dine Bullar."), 3 (beside "manauit à primis"), 4 (beside "ex princ. ff."), 5 (beside "ros, qui rem"), 6 (beside "lo, quæ scita").

pretiosioribus Reipublicæ vi-
ris probis, ac fide, & experien-
tia dignis, commisit, quos vo-
cauit ædiles forsan ab ædibus,
in quibus scita condebantur,
nec vlterius extensa est eorum
7 potestas, vt considerat *Bartho-*
*lom. Cepoll. in tit. de ædilit. ad. in*
*num. 2. vers. ego credo, &c.* vbi di-
8 stinguit ædiles Plebis, ædiles
Curules, & Cereales, & hoc
satis accuratè, & concinnè di-
scurrit; sed magis ædilium
9 auctoritas innotuit post re-
uersam in populi vnionem
plebem anno 389. ab Vrbe
cond. vt ex Liu. anno videli-
cet 86. post mortem in Græcia
Diuini Platonis, ex *Marsil. Fi-*
*cin. in eius vita*: Et quidem con-
tigit, quia reconciliata iam
Plebe cum Populo, vt præ-
misi, eaque assumpta ad Con-
10 solatus participationem ven-
dicarunt Patres dignitatem
ædulatus Curulis, iuxtà ea,
quæ suprà latius exposita in
alio Libello fuerunt; & data
11 huic magnificentissimo mu-
neri fuit cognitio causarum
spectantium ad ædes in gene-
re tàm publicas, quàm priua-
12 tas, & tàm sacras, quàm pro-
phanas; ad quæcumq; tandem
ædicilia, vt generatim loquar,
verbum enim ædicilium a
verbis ædes, & colere obseruat
*Salmasius in suis exercitationibus*
*plin. fol. mihi 950. col. 2. lit.* E. sicu-
ti etiam ad politiorem formã,
& ornatum Vrbis, vt passim
*tit. de ædilit. edict. Knipschild. de* 13
*iur. ciuitat. lib. 5. cap. 26. num. 56.*
*Fragos. Regim. Reip. Christ. lib. 1.*
*disp. 21.* sed & latius patebat, 14
& extendebatur eorum Iuris-
dictio, prout expressè cautum
est *l. 12. tab. & d. tit. de ædil. ed. &*
*de offic. Præfecti, Vigil.* & ha-
betur passim ex Liuio; con-
stat autem Magistratum Via- 15
rum, & ædificiorum esse anti-
quum Magistratum ædilium
Curulium per obseruata a
*Bard. de facult. Magistr. & Curat.*
*viar. &c. circa princ. fol.* B in fine.
& recenset auctoritem Tullij
de Curatore viæ Flaminiæ lo-
quentis in *Epist. 1. ad Attic.* iun-
cto altero eius dicto in *Epist.*
25. *lib.* 20. *Epist. Famil.* & benè
comprobatur à prædicta Bulla
Martini V. in prohem.

In eadẽ materia similis Ma- 16
gistratus in Grecia Iura redde-
bat, vt Plato discurrit *lib. 34. de*
*legib.* præcipuè dialogo 6. vide-
licet, quod ædiles Viarũ Vrbis
curam habebant, & vulgariũ 17
itinerum, quæ à Regione in
Vrbem tendunt, ædificatio- 18
numque, vt secundum leges
omnes fiant, Aquarum præte-
rea, quas Custodes deduci in 19
Vrbem curant, vt in fontes
quam liquidissimè, sufficien-
tesque

tesque ducantur, ac Ciuita-
tem iuuent pariter & exor-
20 nent: Docet tamen ibidem
diuinus ille Auctor huiusmo-
di Magistratus Viros tales es-
se oportere, vt intermissa eo-
rum cura priuata intenti solū
sint ad publica procuranda
solo fine publicæ vtilitatis, &
gloriæ Principis, non proprij
priuati æris interesse.

21 Et cognoscere debet Ma-
gistratus viarum, vt supra in-
dicatum est de limitibus, &
seruitutibus prædiorum; est
22 enim cognitio hæc peculiaris
huiusmodi Magistratus etiam
in genere sumpti, vt ex eodem
*Platone in dialogo* 8. *col.* 8. & in
23 specie Magistratus præd. in
Vrbe, ex dicta Constitutione
san.me. Martini V.& aliorum
Summorum Pontificnm, &
notat *Fragos. in suo Regim. Reip.*
24 *d.disput.* 21. itidemque Magi-
stratus ædilium cognoscere
debet super qualitate Artium,
vt ex eodem *Platone ibid. col.* 9.
25 & ille Vrbis ex lege 12. tabul.
ex constitutionibus Imperato
rum, ac denique Summorum
26 Pontificū, præcipuè Pauli III.
Pij IV.& aliorum passim, item
super limitibus, & alijs rebus,
vt *Fragos.* cumulat *loco cit. & d.*
*Bull.Martin.V.in prohem.*

Et cum Emin. Cardin. Ca-
merario cognoscit de materia
Bullæ Iuris congrui, vt in Bul-
la Sixti IIII. quæ est 20. in or-
dine, in *Bullar. nou. tom.* 1. &
Greg.XIII.quæ est 22. in ordi-
ne *Bullar.nou. tom.* 2. Itemque
Magistratus viarum de iure
cogere potest ad perficiendū 27
fabricas ædificiorum, qui eas
inceperit *l.* 1. §. *hoc interdictum* 2.
*ff.de oper.nou.nunciat.*

Ædiles verò Cereales insti-
tuti fuerunt, vt præmiseram, à 28
C.Iulio Cæsare, vt rei frumen-
tariæ præessent, & *Cepol.* di-
stinguit *in d.expositione tit.de ædil.*
*edict.* Cuius rei auctoritas, & 29
Iurisdictio residebat antea pe-
nes ædiles Curules ex disposi-
tione *legis.* 12. tabul. qui, & Re- 30
giam potestatem habuisse te-
statur *Alex.ab Alex.in suis genia-*
*libus lib.*4.*cap.*4. & confirmauit
*Bard. in suo tract. de Magistrat.*
*viarum cap.*1.

Huius tamen Magistratus 31
forma in eligendo varia fuit
in Vrbe, aliquando enim duo
vt in prima eius institutione, 32
distinctis inde ædilib. Curuli-
bus, & ædilibus Plebis *l.* 2. *ex*
§. *itemque vt essent, iuncto* §. *tunc*
*vt aliquo,ff.de orig.iur.* & in pro- 33
gressu eiusdem, aliquādo qua-
tuor *l.*2.§.*constituti sunt,ff de orig.* 34
*iur.* quandoque etiam vnicus
legitur ædilis Curulis in die-
bus Reparatæ Salutis, vt Mat-
thæus Obiccionus anno 1276.

in Pontificatu Cregorij X. &
Lelius Iacobatius 1321. in
Pontificatu Vrbani IV.& Lu-
cas de Buccamatijs ann. 1459.
in Pontificatu Pii II. & Sauus
de Naris anno 1480.Sixto IV.
Summo Pontifice, & Ioannes
de Pichis anno 1506. in Pon-
tificatu Iulij II. & remanſit
vnicus in Edulatu D. Iacintus
Bubalus de Cancellarijs poſt
mortem Dominici Iacobatij,
regnante ſa.me.Alexãdro VII
35 & aliquãdo fuiſſe creatos ædi-
les pro qualibet Regione Vr-
bis, habetur ex motu proprio
Sixti V.ſub datũ Nonis Martij
1587.quod recenſitum legitur
in volumine Statutorũ Tribu-
nalis Viarum in Vrbe,ſed hoc
receſſit ab aula: Probatũ autẽ
Tribunal ita fuiſſe noſcitur, ſi-
cut & res ipſa docet propter
huiuſmodi Magiſtratus neceſ-
ſitatem,& vtilitatem,quę ſatis
deſumitur ex Bulla ſan. mem.
Martini V. de qua ſupra me-
minimus in principio huiuſ-
36 modi capitis, ex prohem.eiuſ-
dem Bullæ: Et varijs nomini-
37 bus appellatus fuit. Aliquãdò
enim ædilis *ex l.2. §. deinde cum
placuiſſet,ff.de orig.iur.* Indè Cu-
38 ratores viarum, vt *ex d. l.2.* §.
*conſtituti de orig.iur.* Item Magi-
39 ſtri viarum, vt inſculptum le-
gitur in Foro Capitolino, &
refert *Marlian.lib.1.cap.6.*

Neglectum autem diù fuit 40
hoc præclarum officium, &
neglecta ibidem fuit vrbis po-
litia,& ornatus, præcipuè ante
Martinum V.ſa.me. qui prop-
rerea memorandus Pontifex 41
obſoletam reſpiciens ædilium
Curulium auctoritatem,& iu-
riſdictionem,vt alias dixeram,
aduertenſque propterea con-
taminatam vrbem, vt præmiſ-
ſum eſt ſupra, eoque perue-
niſſe, vt teſtatur idem Ponti-
fex, vt Ciues vndique vias,
plateas, ac loca publica, &
priuata, atque Eccleſiaſtica
occupare, demolire, & incon-
ſultè profanare non erubeſce-
rent. In tali igitur peruerſo
rerum ordine, vt medelam 42
malo præberet, repoſuit Ædi-
les Curules in antiquam eorũ
ſedem, & poteſtatem, vt præ-
notauimus in illius Conſtitu-
tione, in qua quidem Conſti-
tutione priſcam non modo
huius Tribunalis Inſtitutionẽ
ſuſcitauit, renouauit, & rein-
tegrauit cũ ſolitis ab antiquo 43
Iuriſdictionibus, poteſtatibus,
honoribus, & priuilegiis, ſed
addidit manum Regiam, &
cognitionem iuxtà eis datam 44
à Domino prudentiam abſq;
iudiciaria tela ſummariè, ſim-
plicitèr, & de plano, deputans
illis Procuratorem Fiſci, &
Notarium.

Qua-

45 Quarum quidem facultatum
comprobatio ab alijs Summis
Pontificibus habita eſt,& con-
ſtat per decretum D. Cardina-
lis Aquilegien.S.R.E. Cancel-
larij ſub Paulo II.Veneto die 7
Septembris 1464. de mandatò
D. Papæ, vt recenſet *Bard. vbi*
*ſupra* poſt Bullam Martini V.
fol.mihi 66. Indeq;anno 1480.
in Pontificatu Sixti IV. con-
firmatis ſtatutis Tribunalis via-
rum, & ædificiorum per præ-
fatum Pontificē emanauit de-
cretum à D.Cardinali Rotho-
magen.Camerario Datum die
46 13. Ianuarij, quo ſubijciuntur
Iuriſdictioni Magiſtrorū via-
rum, omnes, & ſinguli Clerici
Romani,& forenſes, & Mona-
ſteria, Eccleſiæ, Vniuerſitates,
Loca pia, & Curiales cuiuſ-
cumque ſtatus,gradus,ordinis,
ſeu conditionis ex quacumque
cauſa, ſeu occaſione in rebus
tamen ſpectātibus ad officium
Magiſtrorum viarum,vt diſpo-
ſitum recenſet idem *Bard. fol.*
*mihi* CC.& in Bulla Pauli III.in
prædicto *tract.fol.mihi* DD.& an-
tea *fol.* Dd. per D.Cardinalem
S. Georgij, Camerarium.
47 Emanauerant etiam à Sixto
Quarto litteræ ſuper Iure
congrui d.anno 1480.quibus
corroboratur poteſtas Magi-
ſtratus vna cum D. Cardinali
Camerario,vt *Bard. refert tract.*
*de iur.protom. fol.* 1. quas confir-
mauit præcipuè Pius IV. anno
1565.vt apud *Bard.de facult.Ma-*
*giſt.viar.&c.* poſt *Rubr.Piæ facul-*
*tates,&c. & in Bullar. nou. tom.*2. 48
*fol.*118.*conſtit.eiuſdem Pij IV*.102.
Ideoq; prædicto tempore Sixti
IV. incepit Magiſtratus ædiliū
pati alterationem, & mutatio-
nem ſuæ antiquæ formæ, quia
vbi conſtabat antea ex ſolis vi-
ris laicis ædilibus, fecit inde
corpus cum D. Cardinali Ca-
merario, qui tamquam Caput
Magiſtratus deputatus fuit a
Sanctiſſimo. Bulla Sixti IV.
ad ornatum cōfirmata fuit ab
Alexandro VI. qui inde anno
1495. per eius motum propriū
confirmauit auctoritatem Ma-
giſtratus etiam contra Clericos
quoſcumque, Pia loca, Eccle-
ſias, & Monaſteria ex mero
eiuſdem Magiſtratus officio,
quod etiam antiquitus obſer-
uatum tempore Nicolai III.
Summi Pontificis, conſtat ex
inſtrumento cuſtodito in Ar-
chiuio Reuerendiſs. Capituli
Collegiatæ Eccleſiæ S. Mariæ
in Via lata, rogato de anno
1280. indict. 8. menſ. No-
uembris die 21. in quo Pe-
trus de Comite, & Gentilis
D. Bertoldi de Fil. Vrſi Sena-
tores Almæ Vrbis, & Magiſtri
viarum, & ædificatorum Vr-
bis ( vt ibi exprimitur ) prohi-

buerunt Clericis Sanctæ Ma-
riæ in Via lata fabricare in pa-
riete Monasterij S.Cyriaci, do-
nec cognosceretur de causa
inter ipsos, & d.Monasterium,
& Conuentum, Instantibus
Scriniario Procuratore, & Sin-
dico, & Abbatissa eiusdem ex
rogitu olim Philippi Scriniarij
exemplato per Ioannem Bar-
thol.Auctorit.S.Romani Impe.
rij pub.Not.vt in d.instrumēto
legitur, & dispositioni præfati
Alex. VI. & obseruantiæ Ni-
colai Tertij recensitæ; Conso-
nat Imperiale rescriptum Ho-
norij, & Theodosij, quo caue-
49 tur, vt pro reficiendis, & in-
struendis itineribus, & Ponti-
bus debeant Ecclesiæ, & quæ-
libet Loca pia contribuere in
*l.ad instructiones,C.de Sacros. Eccl.*
*cum similib.* Et san.me.Greg.IX.
idē statuit in custodia murorū
in *cap.2.de Immun. Eccles.* & idē
cōstituit Leo Imperator *in l.fin.*
*C.d quib,mun.non liceat excus.* ac-
cedēte motu proprio Pauli III
50 de quo infra,vt nō solū cogno-
sceret Magistratus in causis sū-
mariè simpliciter,& de plano,
& per solā locorū inspectionē,
51 sed etiam per viam præceptorū,
& mādatorum pœnalium eius
arbitrio sanciendorū,absq; vlla
limitatione in causis Clerico-
rū,& aliorum Ecclesiasticorū,
nisi tantum,vt in casu,quo,pe-
titus, concurrat in decisione
causæ Eminentissimus Vrbis
Vicarius, vel eius Locumte- 52
nens; & prout latius in eodem
motu proprio disponitur recē-
sito ab eod. *Bard. fol. mihi* F.F.
*vers. volumus,* & D. Cardinalis
Camerarius anno inde 1496.
sub decreto de mandato Sum-
mi Pontificis emanato statuit 53
valere vnius ex DD. Magistris
decretum, & sententiam,dum-
modo adhibitum fuerit votum
alterius D. Collegæ, et acces- 54
serit consilium assessoris, si in-
teruenerit,vt penes eumd.*Bard.* 55
*fol.mihi* F.F. Confirmauit inde,
vt diximus, Paulus san. mem.
Papa Tertius auctoritatē eam-
dem Magistrorum viarum præ-
cipuè super vijs, & cloacis, ac
plateis mundandis, sternendis
nouis vijs,& veteribus ampliā- 56
dis, plateasque de nouo ape-
riendi; Itemque cognoscendi
de iuribus domorum ad supra-
dictum effectum diruendarum
iuxtà eorum conscientiam, & 57
secundum eam, indemnitati
Dominorum tam laicorum,
quam Ecclesiasticorum con- 58
gruè prouidendi, vt ex illius
Motu proprio penes eumdem
*Bard. fol.mihi* Cc. & melius per
aliud Motum proprium eiusd.
Pauli Tertij penes eumd.*Bard.*
*fol.mihi* DD.ædilium curulium
facultatem, & auctoritatem
con-

confirmauit, prout exprimit
verbis infrascriptis ibi. *Vt igi-*
*tur Dominicus de Nigris, Thomas*
*de Caualerijs præfati, & alij, qui*
*erunt pro tempore eorum in dicto*
*officio successores, vt in ijs, quæ per*
*nos, & successores nostros in officium*
*præfatum concernentibus ordinata*
*erunt celerius exequi, officiumque*
59 *ipsum efficacius exerceri valeant,*
*congruum existimauimus, vt iuris-*
*dictiones, facultates, & priuilegia*
*eisdem Magistris, & suo officio per*
*plures ex prædecessoribus nostris cõ-*
*cessa non solum intacta eis præser-*
*uentur, sed etiam omnibus obstacu-*
*lis, & ipedmentis remotis, inuio-*
*labiliter obseruentur, ac lata potius,*
60 *quam stricta interpretatione ab om-*
*nibus recipiantur, & propterea motu*
*simili &c. quecumque dd. Magi-*
*strorum, & sui Magistratus officij*
61 *statuta, & ordinationes, necnon pri-*
*uilegia, & indulta eis, & eorum*
62 *Magistratui per quoscumque Præ-*
*decessores nostros, & per nos quo-*
*modolibet concessa, & innouata, &*
*in illis contenta quæcumque auctori-*
63 *tate Apostolica tenore præsentium*
*approbamus, & confirmamus, &*
*insuper indultis, & priuilegijs præ-*
*dictis inhærendo, & illa declarando*
*volumus, quod iuxtà facultates ipsis*
*Magistris per fel. recordationis Mar-*
64 *tinum V. Eugenium IV. Sixtum*
*etiam IV. Alexandrum VI. Iulium*
*II. Leonem X. & alios Romanos*
*Pontifices Prædecessores nostros hu-*
*iusmodi concessas ipsi Magistri in*
*omnibus, & singulis casibus, litibus,*
*differentijs, quæstionibus, & contro-*
*uersijs ad eorum iurisdictionem, &* 65
*officium, tam ex forma statutorum,*
*& priuilegiorum præfatorum, quam*
*de consuetudine, aut alias quomodo-*
*libet spectantibus inter quascumque*
*personas, tam laicos, quam clericos,*
*& Religiosos, & Collegia, & Vni-* 66
*uersitates, Ecclesias, Monasteria, &*
*Loca pia quæcumque ipsi soli ad*
*quorumcumq; petitionem, siue que-* 67
*relam, vel denunciationem, aut etiã*
*ex eorum mero officio non solũ sum-* 68
*mariè simpliciter, & de plano per*
*solam locorum inspectionem, testibus* 69
*etiam in locis ipsis examinatis, sed* 70
*etiam per viam præceptorum, &*
*mandatorum pœnalium, prout ha-*
*ctenus facere consueuerunt procede-*
*re, & contra talium præceptorum* 71
*inobedientes ad executionem mulcta-*
*rum, & pœnarum in eis commina-* 72
*tarum deuenire, pœnasque ipsas in*
*vsus publicos, & prout hactenus eis*
*per facultates huiusmodi concessum*
*existit, & non in alios vsus distri-*
*buere valeant &c.*

Et prout latius disponitur in
eisdem litteris prædictis, in 73
quibus Papa dat iurisdictionẽ
priuatiuam, vt ostensum est,
inhibet appellationem suspen-
siuam in causis non exceden-
tibus summam 25. ducatorum, 74
videlicet vbi agitur de merce-
de operariorum spectãtium ad 75

 curam

curam DD. Magistrorum ; in omnibus alijs verò causis inhibet appellationem suspēsiuam, vbi non excedat summam 15. ducatorum, vt in §.3. ac inde quod loca vendenda ad ædificandum arbitrarie à DD.Magistris viarum iudicentur, omni,& quacumque appellatione remota, vt in §. 4. & insuper quod eorum mandata super præmissis, ac præcepta,& inhibitiones non possint expediri ab Illustrissimo D.Præside, neque ab Illustrissimis Clericis, aut alio quouis Iudice,qui quidem Domini Præses, & Clerici non possint se intromittere vna cum DD. Magistris, nisi in taxis demolitionum à singularibus personis persoluendis, salua tamen auctoritate Eminentissimi Camerarij,vt in §.quinto. Cæterum confirmat motum proprium Alexandri VI. vt in causis Clericorum, personarum Ecclesiasticarum, & locorum piorum ( si petitus fuerit ) in decisione ipsarum causarum tantum debeat interuenire Eminentissimus Vrbis Vicarius, siue eius in ciuilibus Locumtenens,vt in *d.vers. volumus* &c.

76

77

78

79

80

81

82

83 Inde Iulius Tertius, vt commodius, & facilius viæ Vrbis à fimo, luto, & immunditijs expurgarentur, vbi prius ex antiqua consuetudine à singulis tabernis, seu apothecis singulis duobus] mensibus Carolenus vnus exigebatur,iussit exigi Iulium singulis tribus mensibus à qualibet taberna,seu apotheca, & banco, seu domo rationum mercatorum, & à fundacis, magazenis, diuersorijs,hospitijs, tabernis vinarijs æstuarijs, furnis, & quibuslibet alijs similibus, vt ex motu proprio eiusdem Iulij penes Bardum in supradicto tractatu de facult. Magistrorum viar.fol.mihi 11 vbi recenset registratum in Camera Apostolica In libr. 13. diuersorum Iulij PP.III.fol.173. 84

Confirmauit facultates, & potestatem ædilium curulium, siue Magistrorum viarum, vt præmisimus, Pius IV. in sua Constitutione *Inter multiplices* &c. ædita x.kal.Septemb.1565 Pontificatus 6. de qua *Bard.* & habetur *in Bullar. nou. libr. 2. Const.* 102. in qua recensendo necessitatem, & vtilitatē huius Magistratus à Prædecessoribus attentè consideratam plurimi habitum auctoritatem Eminentissimi Camerarij, & eorumdem DD.Magistrorum cō firmat, ac motus proprios Sixti IV.& Leonis X.vt in §.1.inde prosequitur in §. 4. confirmando motum proprium Pauli Tertij circa prædictas facul- 85 86 87 88

ta-

tates, & potestatem Magistratus, & postquam in subsequẽtibus §§. disposuit circa demolitionem domorũ pro viis aperiendis, siue dilatandis, situs vendendi, Artes in locis di-
89 stinctis restringendi, & alias quamplurimas difficultates, & dubia ex Bulla oriunda remittit interpretanda, & soluenda arbitrio Magistratus in §. 33. &
90 constituit ædiles, meros Iudi-
91 ces in materia viarum sternẽdarum, & inhibet appellationem admitti, nisi facto actuali
92 deposito penes Notarium eorumdem ædilium in pecunia numerata, & tam in causis prędictis, quam in causis mercedum, vt in §. 34. eiusdem Bullæ; quod quidem practicatum inde fuit per cedulam Depositi
93 vt in Pontificatu sa. me. Alexandri Septimi in causa Monasterii Sanctæ Mariæ Nouæ, cuius Procurator cum Cedulã Depositi produxisset per acta Augustini Notarii Cameræ. Indè corã Eminẽtiss. Caracciolo tunc Præside viarum breui manu exhibuerũt eam in actis Notarii viarũ, nuper verò non retardata solutione vt infra.

94 Cæterum idem Sũmus Pontifex Pius IV. ibidem in §. 35. subiecit iurisdictioni Magistrotum viarum artem muratoriã, mandans, vt in omnibus, & per omnia subiecta esse debeat Tribunali viarum, quod & ipsa ratio suadet: cum enim antiquitus dictus fuerit Magistratus ædilium, quia inter materias suæ iurisdictionis sunt ædificia, vt constat ex iure ff. ex omnibus Bullis, quę vsq; adhuc æditæ fuerunt, & præcipuè ex illa supra mentionata sant. me. Martini V. quæ est fundamentum renouatæ auctoritatis, & facultatis huiusmodi Magistratus ædilium, signænter in §. *cum itaque &* &c. vbi recenset 95
omnes materias antiquæ iurisdictionis, videlicet vias, stratas, plateas, & alia loca tam publica, quam priuata, ædificia lapidea, & lignea, banca, tecta, tabulata, mœniana, apothecas, pontes, portas, decursus aquarum, canalia, meatus, prædia 96
rustica, & vrbana, prata, hortus, vineas, sicut etiam Ius fi- 97
nium regũdorum, seruitutum, & libertatum; quæ omnia confirmat idem Summus Pontifex ibidem in §. *nos igitur* &c. & facultatem tribuit Magistratui iuxtà modum, prout eidem Magistratui videbitur circa prædia, & cum potestate fa- 98
ciendi, & ordinandi Sub-magistros, ac ius tribuit procedendi 99
manu regia, & iuxtà eis datam à Domino prudentiam, & in reparatione excessuum, deformita-

mitatum, demolitionum,& similium etiam absque cuiusuis vocatione, seu citatione, vt in
100 eodem §. *nos igitur &c. vers. vt exinde &c.* & latius ostenditur
101 facultas, & potestas ædilium in dicta Bulla inhibendo sindicatum, vt in fine §.penultimi cũ derogatorijs necessarijs,clausula sublata &c. & decreto irritanti, & notat *Cherubin.ad eandem Bullam schol.*1. *&* 2. *post Aymer.Renall.de Histor.Iur.ciuil. lib.* 2. *n.* 60. Cuius quidem Bullæ
102 executionem de mandato Papæ decreuit D.Cardinalis tunc Camerarius die 7. Septembris 1464. vt penes *Bard. fol. mihi*
103 Bb. & facultatis prædictorum confirmatio passim pro tẽpore à Summis Pontificibus repetita est, subijciendo iurisdictioni ædilium Clericos,Monasteria,Pia loca, & prout supra latius recensuimus,tam circa iu-
104 risdictionem super diuersis materijs, & quidem priuatam in eis quoad omnes alios Magistratus, quam circa præeminẽtiam officij.

105 Prædictæ Martini V. Constitutioni nũquam derogatum fuit, sed benè confirmata est, vt ostendimus,ab alijs Summis Pontificibus, præcipuè à Paulo Tertio in supra recensito motu proprio,nec vnquam vsque in præsentem diem abrogata, nec antiquata est.

Viguit Magistratus tempore 106
san.me.Sixti V.qui & Congregationem Emin.Cardinalium instituit super vijs, & pontibus &c. ideoque auxit Magistratũ 107
ædilium, & Assessorem DD. Magistrorum inter officia vacabilia ad vitam obtinentis pariter instituit cum qualitate Iudicis eiusdem Tribunalis viarum, & primus institutus fuit Assessor Paulus Peculus Interamnen. cuius officij facultates relatæ fuerunt in Regesto Cameræ Apostolicæ. Datum pridie Kalendas Nouembris 1587.Pontificatus anno tertio, incipit Romanus Pontifex in suprema &c. & facultates quidem tributæ fuerunt valde cõsiderabiles, adeout excedant facultates Assessorum cęterorũ iudicum, sed non adeout alteratę dici possint facultates DD.
Magistrorum viarum & ipsius 108
Magistratus ædilis, quæ illibatæ remanserunt in omnibus,& per omnia confirmatæ post præf.Sixtum V.abalijs Summis Pontificibus successoribus, & 109
præcipuè à fa.mem.Alexandro VII.pluribus chirographis motu proprio emanatis cum clausula sublata, & decreto irritante, vt inferius ostendemus. Et quidem ex præmissis desumitur generaliter summa qualitas,

tas, & æstimatio Magistratus ædilis vbique per Orbem dum
110 ita celebris est in Vrbe Roma communi Patria, *l. sed & reprobari 7. §. Romæ, ff. de excus. tut. l. Roma 33. ff. ad municip. Pius IIII. in const. 102. princ. bullar. nou. tom.* 2. Cuius consuetudo dat legem cæteris, *l. de quibus, & ibi gloss. ff. legib l. 1. ad fin C. de vet. iur. enucl. & habetur in fin tit. inst. ciu. de satisdationib.*

111 Liquet igitur iurisdictio ędilium amplissima ex præmissis, quæ nullis est intra septa Vrbis, & districtus, vel etiam per totum Statū S. R. E. cum Sacr. Congregatione Emin. Cardin. sicut etiam cum solo Illustriss. Præside nullis, inquam, limita-
112 ta confinibus; & generaliter, vtilis quidem est, quinimmò, & necessaria Principibus, &
113 Reipublicæ, non solum ratione ornamenti ædificiorum, cui prospexerunt semper vbique Principes, & præcipuè Summi Pontifices, vt latè disseruimus, & antea aduerterant antiqui
114 Romani Patres præficiendo ædilatui nobiliores, atq; præstantiores viros, vt ex serie ædilium prænotauimus in alio Libello,
115 & eo magis Imperatores, quibus ita curæ fuerat ornamentū Ciuitatis, vt non modo inhibuerint quidquid contigisset attentari à quacumque persona contra eiusdem Vrbis ornamentum, sed etiam omne 116
ædificium contra ipsum ornatum extructum iusserāt demoliri, cum derogatorijs salutaribus in eorum legibus, non obstante præscriptione, ac etiam 117
rescripto Principis, vt cauetur Imperiali decreto trium Cæsarum Gratiani, Valentiniani, & Theodosij *in l. præscriptio, C. de oper. publ & ibi gl.* ac alio simili decreto eorumdem Cæsarum Theodosij, & Valentiniani *in l. qui sine 19. C. eod. tit.*

Verum etiam ratione expurgandi vias, & plateas à luto, fi- 118
mo, immunditijs, & sordibus, vt aer purior reddatur, *vt toto tit. ff. de ædilit. æd.* atque ad effe- 119
ctum, vt ipsa Vrbs per hanc accuratam ædilium culturam optatissimus sit exemplar præcipuè peregrinis, qui deuotionis affectu non modo, sed eruditionis gratia ad illam accurrunt quotidie.

Et ius etiam Antiquariorū 120
Iuris ædilis portio est, residens penes Eminentissimum Cardinalem Camerariū, itaut fodere, & cauare statuas marmora, & alias materias subterraneas nemo possit absq; licētia præfati Eminentiss. Camerarij, siue eius Illustrissimi Auditoris, & solet aliquem deputare, qui vulgariter dicitur Commissario

rio

rio dell' Antichità.
121 Et vigorem denique sumit
ædulatus noster à diebus anti-
quis, quibus & habebant curã
122 faciendi ludos, vt passim *Liu.* &
ostendimus supra, & ne res de-
123 fectuosæ venderentur, vt *toto*
*tit. ff. de ædil. edict.* ac etiam, vt
obuiaretur incendijs, de qui-
bus cognoscebant, & poterant
vsque ad certam pœnam dam-
nare culpabiles, vt in *eod. tit. &*
*passim in tit. ff. de off. Præf. Vigil.*
124 habet Magistratus huiusmodi
in Vrbe vtrumque Tribunal
Ciuile, & Criminale cũ coer-
citione vsq; ad triremes inclu-
125 siuè, vt ex præmissis desumi-
tur, cõcedit licentias Barozarũ,
Curr. Carrectarum, Tabula-
torum, Bancorum, Foconum
pro coquendis castaneis, Ma-
cellorum, & loca recepto sola-
126 rio in vijs, & plateis; quæ qui-
dem licentiæ à D. Fiscali signã-
127 tur, & distribuuntur; sicut &
pro qualibet strue tabularum,
& lignorum in locis publicis,
& aliarum plurium rerum ędi-
litatem respicientium, iuxta
eius ordinarias facultates.
128 Ei namque totius Vrbis orna-
tus, politiæ, & quarumcumque
rerum situs distributionis in
vijs, & plateis Vrbis facultas,
illius arbitrio credita est à
Principe, vt ex *d. l. 2. §. si quis ne-*
*mine, ff. ne quid in loc. pub.* & desu-
mitur ex d. Bulla sa. me. Marti-
ni V. (indistinctè per Vrbẽ) &
ex reformatione Pauli V. & de
iure communi *ex d. §. si quis ne-*
*mine.*

Antiqua forma Magistratus 129
viarum post duos primęuos,
fuit quatuor ædilium, vt osten-
dimus suo loco distinctè, &
habebat cognitionem supra
incendiarios cum Præfecto Vi-
gilum in aliquibus casibus, vt
habetur *ex l. 1. ff. de offic. Præf.* 130
*vig.* sed eius ordinaria iurisdi-
ctio erat supra venditores ser-
uorum, belluarum, & rerum
commestibilium, nè aliquid
morbosum, vel quoquo modo
defectuosum, & quod iusto
pretio venderetur, vt latè *in tit.*
*ff. de ædilit. edict.* & ex illius edi- 131
cto tres actiones proponeban-
tur, scilicet Redhibitoria, Quã-
to minoris, & in factum *gl. in l.*
*1. ff. de ædil. edict.* de quibus actio-
nibus non est nostrum opus in
hoc loco discurrere, sed solum
indicare cognitionem causarũ,
quã habebãt Ædiles, de quibus
plenè *in d. l. 1. & passim in tit. ff. de*
*ædil. edict. & vbique glos.* Habe-
bant itidem cognitionem pri- 132
mariam in materia ædificiorũ,
& ne viæ occuparentur, vt in
*l. ædiles, ff. de via publ. & notat glos.*
*inbid. in verbo ædiles.* Ac eorum 133
curæ erat facere ludos publi-
cos, vt indicaui in alio Libello
ædi-

134 ædilium , ex testimonio Liuij ,
& ab Alex. ab Alex. vt aliàs
pręmissum est, & melius ex le-
ge 12. tab. Aediles autem Ple-
bis erant subordinati,& curam
gerebant earum rerum in ędu-
latu,quibus Curules detenti in
135 grauioribus curis superesse nõ
poterant , & sedebant in scam-
nis , seu in subsellijs ; Curules
verò sedebãt in sellis eburneis
136 supra gradus elatis , vt aliàs
prænotauimus ; vnde *Cepoll.ad*
*eumdem tit.* conatur ostendere
distinctos ædiles plebis ab ædi-
137 libus curulibus,Sed non aliter,
nisi quod ædiles plebis subor-
dinati fuerint ædilibus curuli-
bus , vt clarè desumitur ex *d.l.*
*2.§. deinde cum placuisset &c.* ibi
tunc , vt aliquo pluris , &c. &
discurrit *Minsiger.in §. Prætorum*
*edicta n.* 10. *instit.ciu de iur.nat.gẽt.*
138 *& ciu.* fuisse videlicet penes æ-
diles curules cognitionẽ cau-
sarum , & iurisdictionem in
tota Vrbe, vijs, & annona , &
ludis solemnibus, ex *l.* 12. *tabul.*
ibi, Suntoque ædiles curatores
Vrbis, annonæ, ludorumque
solemnium &c. sed penes ædi-
139 les plebis subalternum mini-
sterium: Et quidem ædiles cu-
140 rules numerantur inter Præto-
res, *§.Prætorias inst.de diuis.stipul.*
*§. prætorum vers. proponebant &c.*
141 *inst.de iur. nat. gent. & ciu. Nicas.*
*ibid. n.3.* sedentes in trono , vt
aliàs diximus in sella eburnea :
ædiles autẽ plebis in subselliis,
quorum ædilium curulium
præeminentiam audiuimus, tã 142
in formalitate, & sede, quam
in cæteris ; ideoque liquet sub-
ordinatos etiam eisdem ædili-
bus curulibus,Vico Magistros, 143
& Curatores viarum: cognitio
autem super pretio, & qualita-
te frumẽti data est Cerealibus,
vt notat *Cuiacc.in l. 2. ff. de orig.*
*iur. col.* 12. *vers. Cereales* , quod
omnino fuit distinctũ ab Au-
gusto à re ædilitia . Quo verò 144
ad dignitatem *idem Cuiacc. in*
*obseruat.libr.8.cap.* 38. ponit in
paritate iurisdictionis tam Cu-
rulem, quam Cerealem , vnũ-
quemque tamen respectiuè ad
suam materiam , scilicet in or-
dine ad Prætorem Vrbanum , 145
vtrumque in pari gradu in sua
materia subordinatum , sed cũ
non distinguatur materia ædi-
lis plebis , & ædilis curulis , &
habeamus iurisdictionem in 146
ædilitate penes curules,vt præ-
misimus, & *Gell. lib.* 10. *cap.*6.
refert , & *Brisson. selectar. ex iur.*
*ciu.antiquit.lib.3.cap.*4.cõsequens
est , vt eis subordinati fuerint
ædiles plebis , & cæteri non
adempti , cum cognitione in- 147
ter cæteras trium ædilitiarum
actionum, vt ostẽdimus redhi-
bitoriè quanto minoris , & in
factum, vt latè passim *in toto tit.*

148 *ff. de ædilil. edict.* & ibi *Copolla*; ac etiam in venditione prædiorũ, *l. pen. C. de ædil. act.* vt cognoscerent, & deciderent quando locus esset prædictis actionibus, *vt in dictis tit. ff. & C.* & latè Ce-
149 polla à nobis supra citat. Quas omnes facultates san. me. Martin. V. renouauit, & restituit, vt probaueram per eiusdem Bullam, vbi Magistratus huius-
150 modi comprobat vtilitatem, cognitionemq; causarum etiã contra exponentes, & proijciẽtes carnes morticinas in vijs respectu purgandarum viarum cum alijs ibi latissimè expres-
151 sis, & indè Sixtus IV. Leo X. Alexander VI. Pius IV. & alij Summi Pontifices, à quibus
152 tamen diuisa ædilitas in plures portiones fuit; Aquis enim, fontium particularium, & Tyberis varios Prælatos deputarunt, ampliorem viarum iurisdictionem vltrà districtum tribuerunt Congregationi Emin. Cardinalium, Eminentiss. Camerario, & Illustriss. viarum Præsidi, firmis tamen vbiq; Fi-
153 scali, & Notario viarum: A Capitolina Curia Magistratum edilium separatum omninò dicit *Bard. in libr. prædicto facultatũ Magistratus in cap. 3. & alibi in eodem tractatu*; & quidem nõ absq; rationabili motu, renatus enim est, & spiritum resumpsit ab ipso Papa, vt ex Bulla prædicta Martini V. & vnitus est Cameræ Apostolicæ à Sixto 154
IV. & vltrà solemnem S. Congregationem Eminentiss. Cardinalium super viis, pontibus, & aquis, congregantur DD. Magistri viarum cum DD. Assessore, & Fiscali coram Emi- 155
nentiss. D. Camerario, & corã Illustriss. viarum Præside, & habent audientiam Sanctissimi cum officialibus Curiæ; & à 156
Summis Pontificibus mandatum fuit eidem Curiæ Capitolinæ, vt Magistratui viarum assistat, eique opportunè auxilietur, vt ex decreto D. Cardin. Camerarii 7. Septembris 1464. penes *Bard. fol.* B. b. & Curiã 157
distinctam habet, & Procuratorem, Fiscalem, Notarium cũ Barisello, apparitore, & executoribus; recipiunt autem offi- 158
ciales regalia, & salaria à Capitolio ex iniuncto mandato Summi Pontificis, vt dixi, non tamquam officiales Capitolii, quod adeò verum est, vt in *cap. de Capitolio* &c. mandet Paulus V. *in Reform §. reddãt*, rationẽ reddere R. C. Apost. non autem Curiæ Capitolii, & ædicta sub nomine Emin. Camerarii pu- 159
blicent. Ac omnes denique actus celebrat Magistratus viarum à Curia Capitolii omninò distinctè, & separatè; quid-

quid

quid sit, quod in ordinatoriis
Iudiciorum, non dissonet à sty-
160 lo Capitolii. Cæterum habet
Magistratus Viarum in Vrbe
plures Architectos, qui vo-
cantur Submagistri Viarum,
seu Geometræ, vt ex *Bard. in*
*tract. de facult. Magistr. viar. cap.* 5.
Sed aduertendum est occasio-
161 ne verbi Geometra non esse
idem cũ Architecto; ille enim
162 Geometra dicitur, qui ter-
ram mensurat, vt ex Græcis,
ad differentiam Geographi,
qui terram describit, sed Ar-
163 chitectus vtitur quidem no-
titia Geometriæ, & Geogra-
164 phiæ, qua valet etiam in men-
surandis viis, pontibus, & ædi-
165 bus ad computationem labo-
rum, cęmentariorum, & fa-
bricatorũ viarum, & stratarũ,
& ad ornatiorem formam, &
politiorem, ac securiorem ex-
tructionem ædificiorũ, vnde
architectura dicitur à Cicerone
166 Prudentia, *in lib. 1. officiorum ibi:*
quibus artibus, aut prudentia
maior inest, aut non mediocris
vtilitas quæritur, vt medicina,
167 vt architectura, &c. & necessa-
rios in fabrica supponit *Plat. de*
*Republ. Dialog. 1. fol. mihi* 532. *&*
539. eosque longè præstare o-
167 pificibus scripsit *Plato in Dialog.*
*de Philosoph. fol. mihi 6. post mediũ*
168 *ibi,* Opificem quidem quinque
ad summum, aut sex minis e-
meres, Architectum verò ne
dragmarum quidem decem
millibus: vtiliter igitur adhibē-
tur Architecti pro peritis Ma- 169
gistratus, in materia seruitutum
examinandarum, ædificiorum
extruendorum, demolitionum,
& taxarum faciendarum, qui 170
ideò dicũtur Submagistri Via-
rum, vt præmisimus, & acce- 171
dere solent cum Magistratu ad
loca differentiæ, vbi contingat
aliquid controuersiæ in mate-
ria retractus, siue in materia
seruitutum, aut in causis cri-
minalibus contrauentionum,
& aliarum causarum respicien-
tium vias, & ædificia etiam ex
interdicto Vnde vi, & eligun- 172
tur aliquando extra ordinem
ex non Submagistris, in causis
ad instantiam collitigantium,
quod ita consueuisse desumitur
*ex Bard. d. cap.* 5. vbi plenè, & sa-
pienter suo more discurrit.

Et adhibitos fuisse Subma- 173
gistros, & Peritos Architectos
antiquitus liquet tempore Bo-
nifacii IX. ex instrumento fide-
liter transumptato ex operculo
cuiusdam Prothocolli existen-
tis, & custoditi in Archiuio in-
signis Collegiatę Ecclesiæ San-
ctæ Mariæ in Vialata, cuius
transumptum tradidit mihi Il-
lustrissimus D. meus Fr. Cæsar
Magalottus Eques Hierosoly-
mitanus ibidem Prior bo. me.

cuius instrumenti tenorem referam hic ad eruditionem, & est, vt sequitur. In nomine
174 Domini, Amen. Nos Ceccus infiramaccia, & Iacobellus Pauli Schierici Magistri ędificiorũ, viarum, & stratarum Vrbis, cognoscẽtes de ea lite, & quæstione vertente, & quæ versa est coram nobis prætextu, vigore, & occasione cuiusdam petitionis, & quęrelæ verbalis productæ, & exhibitæ coram nobis per Ioannem Petrutij de vulgamine Not. de Regione S. Angeli, in qua quæstione, & quęrela d. Ioannes cum instãtia petijt à dd. DD. Magistris viarum, & per ipsos DD. Magistros oculorum fide inspicere, & videre, vtrũ d. Ioannes possit, & valeat ædificare, & fabricare facere quamdam Pischeriã in cursu fluminis Tiburis iuxtà muros, & mœnia Vrbis, quæ mœnia posita sunt in loco, qui dicitur Testatia iuxtà, & propè vineam ipsius Ioannis, sic, vel aliter, plus, vel minus, prout in ipsa verbali petitione continetur. Vnde nos Magistri præ-
175 dicti visa per nos dicta verbali quærela apud acta redacta coram nobis per d. Ioannem, visis assertis eiusdem quęrelæ, vis.
176 Commissione per nos facta Lucæ Tructo, & Antonio Tudesco Submagistris nostris, qui deberent personaliter accedere ad locum vbi d. Ioannes intẽdit d. Pischeriam ædificare, & locum prædictum benè, & diligenter inspicere, & videre, visa relatione nobis facta per dd. Lucam, & Antonium nostros Submagistros, in qua nobis retulerunt, quod d. Ioannes liberè possit, & valeat ædificare, ac etiam ædificari facere Pischeriam prædictam in cursu aquæ fluminis Tiburis iuxtà, & propè muros, & mœnia Vrbis prædictæ, vt patet per acta infrascripti nostri Notarij Vis. per nos d. loco vbi d. Ioannes d. Pischeriam ædificare intendit, viso consilio nobis dato in dicta causa, per sapientem 177
virum D. Iacobum de Magistris Lucæ Iurisperitum, nostrũ Assessorem, & per nos assumptum in Consultorem; Vis. omnibus actis, & actitatis in causa eadem factis, visis, & auditis Iuribus d. Ioannis, & per d. Ioannem, & eius Procuratorem, & Aduocatum, qui sæpius dicere, proponere, & allegare voluerunt, habita super his plena, & matura deliberatione, & consilio &c. per ea, quæ vidimus, & agnouimus, & videmus, & cognoscimus, Christi 178
nomine inuocato, propositis coram nobis Sacrosanctis Scripturis, sedentes pro Tribunali

ad

ad solitum bancum Iuris, vt moris est, Palatij Capitolij, in his scriptis pronunciamus, & declaramus prædictum Ioannẽ liberè posse, & licitum esse sibi fore, ædificare, & fabricari facere Pischeriam prædictam in dicto cursu fluminis Tyberis, iuxtà, & propè mœnia Vrbis, & locum prædictum, vbi dictus Ioannes intendit d. Pischeriam ædificare facere: & prædicta
179 dicimus, & declaramus, pronunciamus, et sententiamus, etiam omnibus via, modo, et forma, quibus melius fieri potest, et debet, et vigore, auctoritate, et Balia d. nostri officij, quibus fungimur sequentibus formam iuris, &c. Et latius sequitur eadem sententia vsq; ibi sub anno Dom. MCCCLXXXX. Pontificatus D. Bonifacij Papæ IX. indictione decima quarta, mensis Septembris die vltima; præsente, et petente d. Ioanne, ac præsentibus his testibus Ioãne de Margan. Not. de Reg. Campit. Alexio Thomæ de Magistr. Lucæ de Regione Campit. ad prædictam vocat. et rogat.

Scripta, et publicata fuit dicta sentẽtia per me Nicolaum Christophori Ciuem Romanum Dei gratia Imperiali auctoritate publicus Notarius de mandato, et licentia dictorum Magistrorum. Et hæc de Architectis.

Habet in Vrbe Magistratus etiam Fabricatores viarum, ità 180
dictos, quia curam gerunt instruendi itinera, et pontes, sternendi, reparandi, et restaurandi extra Vrbem vias publicas 181
iuxtà præcisam formam scandalij dispositi ab Architecto viæ sternendæ, siue reaptandæ: Opus autem faciendum quasi 182
sub hasta poni solet. & conceditur in Vrbe, meliorem conditionem facienti in opere viæ illius, de qua tunc agitur, et expediuntur inde litteræ patẽtes Eminentiss. D. Cardinalis Camerarij, & eorum merces 183
soluitur de taxa viæ prædictæ, mediantibus mãdatis Magistratus directis Depositario eiusdem, et non aliter, quæ mandata fieri non deberent ante 184
quam facta sit mensura operis ab Architecto, et recognita, seu confrontata à Dominis 185
Magistris, vel à D. Procuratore Fiscali, et Deputatis viæ 186
prædictæ, qui deputari solent in Congregatione coram Illustrissimo Præside, et Ill. Magistris ex taxatis in via, de qua 187
agitur; incipit autem exigi taxa ante mẽsurationem restaurationis, siue instructionis, quia inoleuit vsus soluendi aliquid fabricatori, etiam ante mensuratio-

188 rationem prædictam: Aduertere tamen Architecti debent, vt intra Ciuitates, et Castra, vel similia loca sternantur viæ sili-
189 ce, et extra Ciuitates glarea, vt antiquitus assuetos fuisse ministros ædilium refert *Liu.lib.4.* ab
190 Vrbe condita, et *Tibull. lib. 1. cap.8.* Glarea siquidem, vt et *Columell.* scribit, respuit imbres.
191 Statim igitur ac completum est opus restaurationis viæ, saltem pro aliqua parte considerabili, Fabricatores procurare
192 solent mensuram instructionis, seu reparationis viæ, aut stratæ à Perito Submagistro, siue Architecto eiusdem viæ, qui mensurat, & æstimat id, quod æstimatione indiget, et sanè
193 salutare est, vt præsens mensuræ sit alter ex Illustrissimis Magistris viarum cum Fiscali, qui possit postea in emergentibus
194 litibus, et controuersijs eò facilius defendere veritatem, et talis accessus, et mensura fieri debet cum interuentu etiam
195 Deputatorum illius viæ absque aliquo honorario, & mercede, præterquā quoād expensas pro equitatu, et victu, vbi in distan-
196 tia Vrbis fiat opus; sumptibus tamen fabricatoris, quod si fabricator prætendat se grauatū à Submagistro, solent deputari
197 Periti pro reuisione mensuræ sumptibus petentis, et deinde cuius de iure. Habent autem 198
facultatem fabricatores huiusmodi, capiendi etiam propria auctoritate honestis tamen medijs, et soluto iusto pretio iuxtà dispositionem *l.qui vias 31, ff.de damn.infect.* glaream, arenam, et materias aptas, et necessarias ad opus ex locis, et prædiis vicinis, et commodioribus operi prædicto, quæ sint precio æsti- 199
mabiles. Cęterum in mensura instructionis, et restaurationis viarum, et stratarum modum 200
solutionis nō ad puram instructionem solum, seu restaurationem viæ obseruare debet peritus Submagister, verum etiam ad incisionem riparum, & laterum, expurgationem luti; atque ad nouas factas foueas, pro aquarum deriuatione, ad ipsam viam exsiccandam: Et aduertere accuratè debet ad operis qualitatem, ex qua materia fuerit, iuxta opportu- 201
nitatem loci, et commoditatē materialium: si sternatur via, aut restauretur silice, silex erit, aut magnus, aut medius, aut (vt vulgo dicitur) bastardo, vel minus, vnde distinctè describi debet respectu pretij, et debet 202
habere lectum bonæ materiæ suppositum, honestæ, et proportionatæ altitudinis ad sitū, et qualitatem terreni eiusdem viæ; in lateribus tamen debent 203
poni

poni silices magni, sicut et in
linea media, vulgo guide, qui-
204 bus strata firmior, et securior
reddatur, quod non solum in
205 siliciatis seruandum est, sed e-
tiam in stratis, glarea, vel ma-
sicciata, aut alia resistẽti mas-
teria, et semper lectum habeat,
et guidas in lateribus; si verò
non sternatur via silice, sterne-
tur petra minus dura, aut quid
simile, super lecto bonę mate-
riæ, vt eò firmius via solidetur,
et instruatur iter.

## DE TAXIS imponendis, & exigendis pro Vijs, & Aedificijs.

## CAP. IV.

1 VERBVM taxare pro re-
repræhendere, et ar-
guere dicitur apud Fe-
stum, e Sueton. in August. et
2 *Plin lib.* 15. *cap.* 15. et pro leuiter
3 tangere *Ianũ Gulielm. in suo Antiquar. verb taxare*, apud alios ta-
men verius, et proprius præci-
puè ad rem nostram dicitur
idem esse ac ęstimare pretio, vt
*ex l. illud, C. de excusat. muner. lib.*
10. et *ex eodem Festo*, et nota-
uit præd. *Gulielm. loco cit. vers.*
*vulgo, per Sicul. Flac. de cond. agr.*
*& per Aggen. de agrimens. Plin. in*
*tribus alijs locis lib. 9. cap. 35. lib.*
*14. cap. 15. & lib. 16. cap.* 1.

Ideoque ex quo Magistratus 4
Aedilium Curulium, quem
in Vrbe constare ex S. Congre-
gatione Emin. DD. Cardinaliũ 5
super vijs, et pontibus &c. ex
Emin. Card. Camerario, Illustr.
Præside viarum, et DD. Magi-
stris viarũ &c. prænotauimus;
habet inter cætera suæ militiæ
onera vias publicas, et consula-
res, ac militares aperiendi, ma-
nutenendi, custodiendi, et re-
staurandi per circuitum, facul-
tatem intra, et extra Vrbem, 6
sicuti et fontes, ædificia, stratas, 7
plateas, et vicos, quod munus 8
vsurpatũ fuerat olim à Magi-
stratu Censorum, qui sanè for-
midabilis erat, vt notissimum
habetur, et plenè, et distinctè
differit *Liuius lib. 41. in vlt. colum.*
anno ab Vrbe condita 576. sed 9
proprium est, et particulare
munus Magistratus ædilium,
siue viarum &c. ex eodem *Liu.*
*lib. 7. per legem* 12. *Tabul.* restitu-
tum à Summis Pontificibus,
quorum operum impensæ non
nisi ab ipso populo tamquam 10
pro publico soluendæ sunt
in Vrbib. quidem iuxta distin- 11
ctionem cuiusque domus, *ex*
*l. ædiles, §. construat ff. de via pub.* et 12
Romæ quidem practicatur, vt

25.

25.palmorum mēſura ſit iuxta
domum vbi via reaptatur; vlte-
13 rius autem ſpatium, quod ſu-
pereſt, vt v.g. contingere poteſt
in vijs latis, et plateis reſtaura-
tur comunibus expenſis ipſorū
Dominorum domorum adia-
14 centium, et dici ſolet anima_:
Quo verò ad ſolutionem mer-
cedis pro ſiliciatis, et lateratis
viis in Vrbe Domini domorū,
ſi ſuis expenſis intimati refi-
ciant, ſolent ſoluere iulios vi-
15 ginti pro qualibet canna; his
autem moroſis in reſtaurādo,
ſi reficiantur ex officio tunc,
pro qualibet canna ſoluitur
iul. 21. reſpectu expenſarum, eſt
autem in Vrbe altitudo ſilicia-
tæ vnciarum ſeptem: Inde re-
16 ſpectu taxę infertur opportunè
ab Vrbe ad territoria locorum
17 extra Vrbem in vijs publicis,
prout legē Zenonis ad Aman-
tium extendit, in genere Edifi-
ciorū; *Iuſtinian. in l.fin.C.de ædif.
priu.* vt infra melius aduerte-
18 mus. Interim, vt modū Inſtru-
ctionis, et Reſtaurationis via-
rum extra Ciuitates, eiuſque
operis ſolutionem obiter cogi-
temus: ſciendum eſt, vias extra
Ciuitates aut ſilice ſterni cum
calce, aut ſine calce; vel etiam
petra minus dura, aut ſaxis di-
rutarum ædium, aut glarea, vel
quid ſimile, ſempertamen cum
ſuo lecto bonæ materiæ, et gui-
dis ad latera ſtratæ, niſi locus
ſemitæ, per ſe aptus ſanè ſit, &
bene diſpoſitus natura, vel arte
ad conſeruandum viam: ſolui- 19
tur autem pro ſiliciatis merce-
dem operis, ad rationem iulio-
rum 22. pro qualibet canna dū
ſiliciata cum calce firmata ſit, 20
et eſſe debet altitudinis vnius
cubiti ad minus, ſi verò fir-
mata ſit abſque calce ſolue-
tur ad proportionem, ſeu iuxta 21
conuentionem in contractu
factam, dummodò ſilices ſint
non inferioris magnitudinis,
et eadem proportio, et conuē-
tio ſeruabitur in ſtrata cuiuſq;
inferioris materiæ iuxta præ- 22
dicta. Cæterum quoad con-
curſum ſolutionis, ſeruandum
eſſet, vt quiſque locus teneatur
ad expenſas refectionis, et re- 23
ſtaurationis viarum, quæ per
illius territoriū ſemitā habent,
vt infra dicemus, ad quod te-
nētur omnes indiſtinctè, *l.abſit* 24
*C.de priuil. dom. Aug. lib.* 12. *l.ad
inſtructionem, C. de Sacroſ. Eccleſ.
l.ad portus, C.de operib.pub. cum ſi-
milib.* et conferunt obſeruata à
*Spec.de cenſ.& exact.verſ.item po-
ne*, vbi nullam dignitatem ex- 25
cuſari dicit, ac etiam debere
ſoluere ſubdit, ſi ad aliam ſe
transferat Ciuitatem taxatus,
*Spec.ib.* ratio autem eſt vtilitas, 26
quam taxatus quiſque inde
ſentit, vt per *Spec.loc.cit. in verſ.*

*ratio*

*ratio &c. per l. 2. §. vicinales, ff. ne*
*quid in loc. pub.* & etiam si vellet
27 renũciare vsui, *Spec. ib.* & tenen-
28 tur indistinctè omnes de pro-
uincia, *Rim. Sen. conf. 31.* vbi op-
timè quidem in casu taxarum
passim per tot. præcipuè sub-
29 diti eiusdem Principis, & ma-
ximè si sint sub eadem Ciuita-
te, *Rim. d. conf. 31. ex num. 45.* vbi
*num. 46.* firmat non prodesse
Appellanti dicere, quod per
aliam viam transire potest, &
pro motiuo communis vtilita-
tis stat *Guliel. de cun. in d. l. ad in-
structionem, C. de Sacros. Eccles. per
l. 1. §. viarũ, ff. ne quid in loc. pub. Ri-
min. d. conf. 31. ex num. 47.* & vt in
simili dicitur de exactione cẽ-
suum *in l. 4. C. de censib. lib. 12. l.
forma 4. §. si vero quis agrum, ff.
de censibus,* nisi damnum datum
30 fuerit à priuato, qui eo casu te-
netur, *vt ex l. fin. in fin. ff. de via
publ.* & si soluendo non fuerit,
31 vicinos teneri, opinatur *gloss. in
d. l. fin. in verbo compellitur &c.*
32 Pro extructione autem, aut re-
stauratione murorum Ciuita-
33 tis, & cuiusque loci, taxantur
singuli ciues, & territoria *l. om-
nes la 2. de operib. pub. iuncta d. l. ad
portus, C. eod. tit.*
34 Hinc si respiciamus ad mo-
dum hodiernum taxandi àb
Architecto vineas, casalia, ciui-
tates, & loca, taxasque exigen-
di per commissarios exactores,
graue nimis ciuibus redditur,
& incolis, tam Vrbis, quam cę-
terorum locorum, stabilia pos-
sidentibus, propter continuas
vexationes, & expensas, & via
aperit; fraudibus, ministrorũ,
& operariorum eiusdem Tri-
bunalis: Et sæpè accidit, quod
pro modico sustinet quis ma-
gnam exactionem contra di- 35
spositionem *§. fin. Auth. de fid. in-
strum. Guerrin. in prælud. feud. pag.
mihi 185. vers. quia, post Iacob. de
Ardizon. in tit. qualiter iur. deb. vas-
sal. fidelit.* Ideoque pluries in
Populo passim, varij discur-
sus habiti sunt de modo in-
quirendo, vt publicæ, & priua-
tæ prouideretur vtilitati, &
grauamina tollerentur, vt in-
ferius recensebimus.
Quod verò attinet ad demo- 36
litiones, siue vt vulgo dicitur,
iectitus intrà Vrbem, de quib. 37
*Bard. loco cit. cap. 2.* cautum sanè
est in iure respectu ornatus, &
eruditi, atque pulchrioris Vr-
bis aspectus, & dispositionis, vt
ex rescripto trium Cæsarum in
*l. præscriptio, C. de operib. pub. et alio
rescripto Arcad. & Honor. in l. ædi-
ficia 13. eod. tit.* & summa quidẽ
ratione, quãdoquidem hę res, 38
maximè intra Vrbem sunt de
Regalibus Principis, *Petr. de V-
bald. de collect. num. 37. vers. alia
est via mere publica &c.* viarumq;
cura spectat ad Magistratum. 39

G *l. 2.*

*l.2.§. hoc interdictum tantum, ff.ne quid in loc.pub.* qui tamquam iudex debet publico commodo,
40 & ornatui magis intendere, quam priuato, *vt ex l. vn. cum ibi notat. ab Alberic. C. de offic. co-*
41 *mit. sacr. largit.* sed non potest Iudex arbitrari in demolitionibus, & iectitu, nisi in domibus æstimationis quinquaginta li-
42 bratum argenti, vltrà quam summam debet verbum facere cum Principe, vt eius oraculo habito vbi amplior poscitur quantitas, Imperialis extet auctoritas, *l. si quando, C. de operib. pub.* Vnde etiam si Paul. III. in
43 suo motu proprio supra recensito *ex Bard. fol.* DD. *v. quodque*
44 *in fol.* EE. det facultatem dirigendi vias, & demoliendi domos; hoc tamen generaliter in omni demolitione ad orna-
45 tum, facto prius verbo cum Sanctissimo decet practicari: Interim sciendum est, quod in iectitu, & alijs taxis, Ecclesiæ ipsæ nullatenus taxandæ sunt, sed vtique conuentus, & monasteria, & ità practicari audi-
46 ui ex veteri consuetudine Tribunalis viarum, quo vero ad priuatas domos illæ taxari non debent, quę patiuntur iectitum & demolitionem: Illud autem
47 generaliter de demolitione aduertendum est, quod vbi agi-
48 tur de ornanda Vrbe, potest quidem Princeps domos impedientes, & deformantes demoliri facere, soluendo carũ pretium ex taxa pro opere consultis Peritis pro rata commodi, & vtilitatis publicæ à Ciuibus exigenda, vt Romæ pluries à retro Principibus, ac etiam in diebus nostris practicatũ fuit; 49
Et quidem respicit ornatus publicam vtilitatem, vt *ex l. præscriptio, l. ne splendidissimè, & passim, C. de operib. pub.* Et potest lex 50
& Princeps propter publicum ornatum, & vtilitatem cogere subditos ad alienandum dominium rei suæ, vt desumitur *ex l. item si verberatum, ff. de rei vendic. l. Lucius, ff. de euiction. & ex notat. d. glos. & Bart. in l. fin. C. si contr. ius, vel vtilit. pub.* & desumitur ex deductis per *Fran. Balb. de præscription. vers. quarto principaliter in n.3.* quemadmodum è conuerso, non deberet 51
fieri demolitio, seu iectitus, per quem potius deformaretur, quã ornaretur Vrbis aspectus, *l.2. & passim C. de ædif. priu. l.2. & fin. ff. ne quid in loc. pub.* vnde & inter leges 12. tabularum illa posita est de tigno iniuncto, 52
qua prohibetur demolitio ædificij, etiam fabricati ex cementibus alienis, *§. cum in suo solo inst. ciu. de rer. diu.* & conferunt deducta *à Petr. Fabr. in l. non est, 176. ff. de reg. iur. fol. mihi 634.*

*vers.*

*vers.quamobrem*, publicè enim interest ædificia non destrui, *l.prætor*,§. *hoc interdictum prohibitorium est*,*ff.de nou.oper.nunc.Gratian. discept.* 32. *ex num.* 19. Et
53 decet Principem, & publicè expedit, Vrbem esse ornatam ædificijs, quibus fruantur Ciues, erudiantur & peregrini, & ornatum Vrbis prospectū,
54 & nitorem cuncti aspiciant,nō autem deformatum ruinis,vnde lege constitutum est,vt quilibet priuatus proprias domos ædificare possit etiam absque licentia Principis, vt *ex l.*4. *ff. de operib.pub.* & desumitur *ex l. domum* 61.*ff.de reg.iur.*dummo-
55 do ædificans lineam, & directionem prospectus murorum, aut cuiuscumque ædificii pro parte publicū occupante,quod
56 vulgo dicunt il filo, à Magistratu ædilium suscipiat, quod in vrbe practicatur,facto verbo cū Sanctissimo pro pretio situs à peritis æstimando, & in vsus publicos erogando. Impeditur tamen priuatus ædificans,si
57 excederet in altitudine ædificii supra modum, de quo in *l.* 1. *C.de ædif.priuat.*& *ibi glos.in verb. vsitatum*,& contra veterem for-
58 mam *l.*1 *C.de seruitut.*& nisi distaret à vicina Insula decem
59 pedibus si priuata, quindecim autem si publica sit, *vt ex l. imperatores*, & *ibi gloss. verb. à vicina*,*ff.de seruit.vrb. præd.*idemque spatium de męnianis intelligitur *l.męniana*, *C. de ædific. priu.* mensuram autem altitudinis 60
ædificiorum septuaginta pedū obseruat *Brisson. selectar. ex iure ciu.antiquit.cap.*1.*vers. quod si &c.* restitutus nuper ab Henric. Hann. eumque modum ab Augusto primum constitutum testatur idem *Brisson.* vt vrbis formam, & ornatum foueret, quam tamen altitudinem cohibitam à Nerone in noua vrbis 61
ædificatione post incendium, refert *Tacit.annal.lib.*15. *ex vers. cæterum Nero &c.* & obseruat *Brisson loco cit.* & certam non 62
fuisse altitudinis mensuram indictam à Nerone; postea vero 63
Traianum sexaginta pedum altitudinem constituisse,auctor est *Sext.Aurel.relatus à Brisson. in d.cap.*1.*vers. sed quem &c.* vbi asserit suis temporibus (scribit anno 1556.) adhuc obseruari, 64
eamque altitudinem tamquā maximam notat, nec *Vitruu.ab eodem cit.lib.*2. *cap.*9. certam exprimit altitudinis mensuram in ædificiis, sed rationem reddit prorogandæ altitudinis, & multiplicandorum cœnaculorum propter ciuium auctam multitudinem;habemus etiam 65
legem Zenonis ad Adamantium directam, vt ex Gothofredo in suo *corp. iur.ciu.* videli-

cet *l.pen.in tit.C.de ædif.priu.* quã ita ponẽdam dixerat *Petr. Fab.*
66 *in l.domum, 61. ff. de reg. iur.* quæ quidem Zenonis lex, incipiens Ex quo pace frui cepimus &c. renouat legem Leonis eius patris, ſpatium duodecim pedum intermedium inter vtramque domum, *ibid. in* §.2. altitudinẽ
67 verò centum pedum, conſtituentem *in* §. *inſuper*: quia verò dubitabatur localis, Iuſtinianus eam extendit ad omnes Vrbes Imperii Romani, eamque ſeruãdam ſanciuit expreſsè *in l. fin.eod.tit. C. de ædif. priu.*
68 *& alibi*, eamque ſapientiſsimè quidem defendit nuper Illuſtr.Dominus.meus Marcellus Seuerolus Aduocatus Conſiſtorialis, in Aula Cancellariæ Apoſtolicæ, qui florentis ætatis annos virtute ſua odoratiſ-
69 ſimos reddit ad gloriam. Itaq; reſpicientes breuiter ædificiorum altitudinem, eam erigendam obſeruare liceat, ad proportionem latitudinis viarum, & plateарũ: impugnauit enim *Seneca lib. 3. controuerſ.* altitudi-
70 nem ædificiorum propter anguſtiam viarũ, dubitans propterea nullum præſidium habẽdum, & effugiũ contra ignem,
71 & ruinas; & è conuerſo latitudo ab vmbra ædificiorum non correcta, grauiore æſtu ardeſcente, vt conſiderat *Tacit. d. lib. 15. ann. ex verſ. Erant tamen &c.* noxia redditur; quapropter, ad proportionem latitudinis 72 viarum, & platearum, debent ædificiorum altitudines men- 73 ſurari, quia regulariter vbi certus modus à lege datus nõ eſt, aut ſeruitus aliqua non obſiſtit arbitrarium eſt cuiuque ædificium proprium extollere, *l. altius, C. de ſeruit. & aqu.* quod tamen arbitrium conformari de- 74 bet cum publica vtilitate, quæ ſemper & vbique aduertenda eſt ex conſideratis *à Menoch. de arbitr.iud.q.81.ex n.5.* vbi quod 75 aduertenda ſit æquitas per *l. 1. §. ſi ſeruus, ff. de ventr.inſpic. l.mulier, §.non eſt dubitandum, ff. ad ſen. conſult. Trebell.* regulatur enim 76 iudex ab æquo, & bono, *Menoch.de arb.iud.d q.8.num.30.* dixi ego *in § quod tamen Inſt. crim. de arbitrar. iud.* Et propterea Aedi- lis, qui iuriſdictioni præeſt 77 huiuſmodi, *Bard. ſuper facult. Magiſtrorum viarum paſsim*, *Fragoſ in ſuo Regim.Reip.Chriſtian.lib. 1.diſp.21. ex num.4.& ſeqq.* & liquet *ex l.ædiles, ff.de via pub.& ex l.ad curatoris, ff.de damn.infect. Philip.*Knipſchild.*de iurib.& priuileg. ciuit.lib.5. cap.27. num. 11.* moderabitur iuxta id, quod publicè expedit tam ad ornatum, quam ad ſalubritatem, vt latè *Fragoſ. loco cit.*& deſumitur etiã ex congeſtis à *Maſtrill.de Magiſtrat.*

*ſtrat lib.3.cap.*10.*ex num.*270.
Ex prædictis deduct.conſtat
78 ius demoliendi ædificia ad or-
natum Vrbis eſſe de regalibus
Principis, dummodo tamen
non fiant cum incommodo, &
79 detrimẽto priuati Domini do-
mus demoliendæ, his enim re-
ſpicit Principis prouida pietas,
vt ex ſupra deductis liquet, ne
clamet lapis de pariete, aut re-
80 ſpondeat lignum de iunctura
parietis cũ *Abacuch.cap.*2. *v.*11.
& *Philip.*Knipſchild. obſeruat in
ſuo *tract. de iurib. & priuil. ciuit.*
*lib* 5.*cap.*26.*ex nu.*5. *& ſequentib.*
& in operibus publicis reſpicit
81 Princeps etiam commodum
ſubditorum, vt ex eod. *Philip.*
Knipſch.*loc.cit.deſum. nu.*8.*per Bo.*
*din.de Repub.lib.*6.*cap.*2. Harum
82 rerum agendarum peritia, ius,
& exequutio reſidet penes
Magiſtratum Aedilium Curu-
lium deriuata ab ipſa lege, &
ab ipſo Principe, *vt ex d.l.ædiles*
*ff.de via publica &c. & ex d.l.*2.*§.*
*aduerſus eum,ff.ne quid in loco pub*
.& ex ſupra deductis. Vigilan-
tia tamen magis continua
83 prædicti Magiſtratus eſſe debet
reſtauratio,& manutentio via-
rum, & ſtratarum publicarum
abſque inutili, & iniuſto gra-
uamine ciuium, & aliorum
ſubditorum; ſicut ædificiorum
84 in Vrbe, vigilando in coactiua
iuris congrui,& generaliter ad
ornatum, vt qui inceperit per-
ficiat, & diruta reficiantur, ad- 85
uertentes, quod ſi Dominus
domus dirutæ negligat reædi-
ficationem longo tempore,illa
acquiri poſset Fiſco, *l.*4. *& fin.*
*C.de iur.Reipub.Nouell.*17. *cap.*1.
§.1.*Philip.*Knipſchild.*de iur.& pri-*
*uil.ciuit.lib.*5. *cap.*27. *ex num.*11.
*verſ. Et quod ſi diruta &c.* Sed & 86
Magiſtratui viarum curæ eſſe
debet purgatio Ciuitatis, *Fra.*
*goſ.loco cit. & paſſim in d diſp.* 21.
Quinimmo & ipſi Principi ſci- 87
licet viarũ, & platearũ, ac etiã
vicorum expurgatio, vt benè
deſumitur *ex l.*1.§. 1. *ff. de via*
*pub.*Keckerm.*ſiſtem polit.*1.*cap.*21
Knipſchild.*loco cit.ex num.* 56. &
etiam deſumitur *ex l. ſi quando,*
*C.de operib.pub.* Nec aliquis, vt
præmiſſum eſt, excuſari poteſt
à ſolutione taxarum, eoque
minus pro reſtauratione publi- 88
corum ædificiorum, *vt ex l.ſin-*
*gularum* 8.*C.de ædif. priuat.& me-*
*lius ex d. l ad Portus* 6. *& ibi gloſ.*
*in verb. priuilegijs &c. C. de oper.*
*pub. & paſſim in cod tit.* nec ali- 89
quis excuſatur prætextu ſibi
competentis priuilegij ex Im-
periali reſcripto Gratiani, &
Valentiniani Cæſarum in *d. l.* 90
*ad Portus*, cui conformantur
Summi Pontifices, tamquam
rationi conſono,*c* '.*&* 2.*de nou.*
*oper. nunciat.* & ex dicto motu
proprio Pauli III. & alijs ſimi-
libus

libus passim emanatis, inter
quæ potissime aduertendum
91 est vltra bullam reuocatoriam
exemptionum sa. mem. Alex.
VII. confirmatoriam aliarum
à Prædecessoribus emanatarũ
super eadem reuocatione exẽ-
ptionum; specialiter verò ad
rem nostram, ad Chirographũ
92 eiusdem sa. me. Alex. VII. (ad
confirmationem alterius) ema-
natum anno 1663. quo ademit
quascumque immunitates, &
priuilegia ad effectum soluen-
di taxas a Magistratu viarum
factas, cuius tenor inserisse li-
bet ad pleniorem probationẽ,
& est vt sequitur, videlicet,

*Monsignor Pallauicino Chierico*
93 *della nostra Camera, e Presidente*
*delle strade, Bartolomeo Capranica,*
*e Lodouico Casale Mastri di strade,*
*& altri Presidenti, e Mastri di stra-*
94 *de pro tempore. Hauendo noi con*
*altro nostro Chirografo spedito il 1.*
*d'Agosto 1658. ordinato, e dato fa-*
*coltà di poter forzare à pagare le*
95 *tasse delle vie, strade, e ponti per le*
*carrette, e carrozze ferrate, & per il*
*giulio delle botteghe ognuno indiffe-*
*rentemente, anco quelli, che hanno*
96 *le patenti di Castel S.Angelo, Fabri-*
*ca di S.Pietro, Monsignor Gouerna-*
*tore di Roma, Cardinali, e Prencipi*
*&c. non ostante qualsiuoglia priui-*
97 *legio, patente, & esentione, & anco*
*ad obedire, & essere sottoposti alli*
*vostri ordini, e bandi in quelle cose,*
*che risguardano il vostro offitio, e la*
*politia di questa nostra Città di Ro-*
*ma, e come più amplamente in detto* 98
*nostro Chirografo, & altro segnato*
*sotto li 30. di Marzo 1661. il tenore*
*de' quali Chirografi habbiamo qui*
*per sufficientemente espresso, & de*
*verbo ad verbum registrato; e perche*
*ciò non ostante molti in pregiuditio*
*dell'osseruanza di detti Chirografi, e*
*delle vostre ordinarie facoltà confer-*
*mateui, e rinouateui respettiuamen-*
*te dalli nostri Predecessori, e da noi,*
*pretendono di non pagare le dette tas-* 99
*se, nè quelle delle caue di pozolana*
*a' vostri esattori, & appaltatori, cioè* 100
*li patentati della Fabrica di S. Pie-*
*tro, di Castel S.Angelo, Alabardieri* 101
*di Monsig. Gouernator di Roma, pa-*
*tentati delli Cardinali, e Prencipi,*
*Hospedale di S.Spirito, del Sant'Of-*
*ficio, & altri, e che perciò alcuni*
*delli sopradetti hanno inhibito voi, e*
*detti Esattori, & Appaltatori vo-* 102
*stri auanti l'Economo della Fabrica*
*di S.Pietro, & altri auanti alli loro*
*protettori, e giudici, ilche tutto è*
*totalmente contro la nostra intentio-* 103
*ne, e volontà, perche intendiamo, e*
*vogliamo, che veruno delli sopradet-*
*ti sia esente dal pagamento delle tas-*
*se delle carrette, e barozze ferrate, e*
*del giulio delle botteghe, e di qualsi-* 104
*uoglia altre tasse di vie, strade, edi-*
*ficij &c. la Fabrica di S. Pietro, e*
*suoi patentati, Castel Sant'Angelo,*
*Monsig. Gouernatore di Roma, Sant'*
*Officio, Hospedale di S.Spirito, e loro*
*paten-*

patentati, & alabardieri, & altri
officiali respettiuamente de' Prencipi,
105 e Cardinali, e del nostro Apostolico
Palazzo, nè qualsiuoglia militia re-
106 golare, ò secolare, loco pio, Collegio,
Vniuersità, Religione, e delle XI.
107 Congregationi, e Mendicanti, Com-
pagnia di Giesù, e qualsisiano Rego-
108 lari, ò Collegiate secolari Basiliche
di S. Pietro, S. Gio. Laterano, S. Ma-
109 ria Maggiore, e qualsiuoglia altra
Basilica, loco pio, & ogni altro di
110 qualsiuoglia stato, grado, e conditio-
ne, dignità, Religione, preeminenza,
111 etiam priuilegiati, e priuilegiatissi-
mi, e che tali finalmente fossero, che
douesse farsene speciale, e specialis-
sima mentione, e degni di nota parti-
colare, si che l'effetto sia, che ogn'v-
no indistintamente paghi le sudette
tasse senza eccettione alcuna, E voi
112 soli priuatiuè ne siate li giudici, e
cognitori senza appellatione, e ri-
113 corso, in questa parte solamente, ec-
cettuando noi dal pagamento della
114 tassa delle carrette solamente vna
carretta, che serue per la Floreria
115 del nostro Palazzo Apostolico, due
carrette per le due compagnie delle
nostre guardie de' Caualleggieri, cioè
vna carretta per ciascheduna com-
116 pagnia, altre quattro carrette simili
che seruono per il nostro Castel S.
117 Angelo, vna carretta, che serue il
118 Reuerendissimo Cardinale Camera-
rio, & vn'altra carretta, che serue
Monsignor Gouernatore di Roma.
Quindi è che di nostro moto pro-
prio, certa scienza, matura delibe-
ratione, e piena nostra potestà Apo-
stolica confermando in prima il detto 119
nostro Chirografo dato sotto il primo
d'Agosto 1658. quanto l'altro su- 120
detto emanato sotto li 30. Marzo
1661. & ogn'altro Chirografo, Bol-
la, Constitutione, e qualsiuoglia al-
tra dispositione nostra, e d'altri Sō-
mi Pontefici nostri predecessori ema-
nato, & emanati in confermatione, 121
rinouatione, e corroboratione delle
vostre facoltà, officio, e giurisditione,
per magior dichiaratione, & espres-
sione della nostra intentione, e vo- 122
lontà vi ordiniamo, e diamo facoltà
di conoscere, e giudicare voi soli, de-
putandoui anco quando faccia di bi-
sogno Giudici priuatiuè ad ogni al- 123
tro à poter fare, operare, & essegui-
re tutto ciò che sarà necessario circa
le cose sudette, e loro annessi, con-
nessi, & emergenti in causa di tasse
sudette di vie, strade, ponti, edificij
carrette, e barozze ferrate, del giu- 124
lio delle botteghe, caue di pozolana,
& ogni altra cosa, che risguardi edi-
ficatione, e restauratione, e la politia
di questa Città di Roma, e di for- 125
zare la fabrica di S. Pietro, e suoi
patentati, e Castel S. Angelo (li Agiu-
tanti di quel luogo, però non doue-
ranno esser molestati per il giulio
delle botteghe, hauendone voi, ò il vo-
stro appaltatore il rimborso delli de-
nari de' cocchi vetturini) S. Officio, e
suoi patentati, Alabardieri di Mon-
sig. Gouernatore di Roma, e qualsi-
uoglia

uoglia altri loro officiali,e patentati,
Hospedale di S.Spirito,Guardia de'
Caualleggieri, patentati dell'Aposto-
lico nostro Palazzo , Appaltatori
Camerali, Cardinali, Prencipi,Ca-
ualieri Gerosolimitani,e di qualsiuo-
glia altra militia tanto regolare ,
126 quanto secolare, Collegio , Vniuersi-
tà, Congregatione, ò Religione tanto
delle vndeci, mendicanti, e Compa
gnia di Giesù,che qualsiuoglia altro
loco pio, Religione, Regolarità, Ba-
siliche di S.Gio.Laterano, S.Pietro,
127 S.Maria Magiore , e qualsiuoglia
128 altre Basiliche,e Collegiate secolari,
e regolari , & ogn'altro di qualsiuo-
glia stato, grado , conditione , digni-
tà, religione, preeminenza , priuile-
giato, e priuilegiatissimo , e che tali
fossero, che douesse farsene espressa,
speciale , & indiuidua mentione , e
degni di nota particolare , accioche
niuno sia esente dal pagamento di
dette tasse , ma le paghino tutti in-
differentemente , e senza eccettione
alcuna , anco di tenere dette baroz-
129 ze, carrette,e carri per vso proprio,
tanto li termini decorsi,quanto quelli
130 da decorrere,non ostante qualsiuoglia
priuilegio, esentione, & inhibitione ,
131 esimendo à tale effetto tutti li sudetti
da qualsiuoglia giurisditione, e sotto-
132 ponendoli à voi come sopra , dero-
gando in questa parte solamente à
qualsiuoglia Chirografo, Bolla,Co-
stitutione emanata in qualsiuoglia
modo à fauore delli sudetti Fabrica
di S.Pietro, S.Officio, Castel S.An-
gelo, Monsignor Gouernatore di Ro-
ma , & ogni altro delli sopradetti
tanto generalmente, che specialmente
per l'effetto sudetto,dandoui sopra di 133
ciò facoltà , & autorità necessaria,et
opportuna , e prohibendo espressa-
mente à qualsiuoglia Protettore, Cō-
gregatione , Economo , Superiore, e
Giudice come sopra il poter reassu-
mere , & auocare le sudette cause
dal vostro Tribunale, ò in qualsiuo-
glia modo impedire il sudetto paga-
mento,& esattione d'esso respettiua-
mente voi, e vostri Esattori,& Ap- 134
paltatori, quali possano procedere de
facto, propria auctoritate, & manu
regia,senza hauer riguardo à qualsi- 135
uoglia inhibitione , carta dotale,non
grauetur,& ad ogn'altra sorte d'im-
pedimento , dandoui anco in ciò , e
sopra di ciò ogni facoltà necessaria , 136
& opportuna ; E così , e non altri- 137
mente eseguirete , e debba esser giu- 138
dicato,sententiato,e definito da qual-
siuoglia Giudice Commissario, Pre-
sidenti della Camera , Auditori del
nostro Palazzo Apostolico , Cardi-
nale Camerlengo, Protettori, & al-
tri Cardinali etiam Legati de latere
con la clausula sublata , e decreto 139
irritante , atteso che così habbiamo
stabilito, e determinato , e questa è la 140
nostra intentione , e volontà . Et il
presente nostro Chirografo vaglia 141
con la sola , e semplice nostra sotto-
scrittione , senza che si ammetta , e 142
registri in Camera, e suoi libri , non
ostante la Costitutione di Pio IV.

nostro

*nostro predecessore de Registran.&c. nè se li possa dare di surrettione, ob-*
143 *rettione, nè difetto della nostra volontà, non ostante qualsiuogliano altre Costitutioni, & ordinationi Apostoliche, leggi, statuti etiam di Roma, Riforma, & Riforme, decreti, vsi, stili, e consuetudini, priuileggi, & ogni altra cosa, che facesse in contrario, e che hauessero bisogno d'indiuidua, & espressa mentione, etiam che il loro tenore fosse necessario de verbo ad verbum quì d'esser espresso, alle quali tutte, e singole tanto generalmente, che specialmente, & indiuiduamente deroghiamo per l'effetto sudetto. Dat. nel nostro Palazzo Apostolico di Monte Cauallo questo dì 30. di Giugno 1663.*

*Alexander PP VII.*

*Registratum in Officio Viarum in libro Iurium Diu. fol. 112.*

Quod summa ratione constituit præf. sa. me. Alex. VII. quia materia ædilitia habet naturã elementarem, & necessaria est ex supra latè deductis.

144 Insuper illud apprimè confert, quod idem sa. me. Alex. VII. vt magis roboraret facultates Magistratus in exigendis taxis Bullam Pij IV. *la* 102. §.
145 22. *Bull. nou. tom. 2. fol. mihi* 118. reformauit, vbi in causa taxarum in appellatione iubet fieri ab appellante depositum summæ petitæ in casu relaxati a Magistratu mandati, vel latæ sententiæ pro solutione taxarum. Etenim substulit deposi- 146
tum, & appellationem ad effectum suspensiuum in infra recensendo Chirographo, cum derogatorijs opportunis, clausula sublata, &c. & decreto irritanti, cuius tenor est, videlicet.

*Monsig. Acciaioli Chierico della nostra Camera, e Presidente delle* 147
*strade, Domenico Iacouacci, Iacinto del Bufalo Mastri delle strade. Ha-* 148
*uendo noi inteso, che il pagamento delle tasse fatte per la fabrica, e risarcimento delle strade, ponti, & altre opere publiche, e per li gettiti viene speso ritardato per le appel-* 149
*lationi interposte nel Tribunale della Camera dalli vostri decreti, e sentenze, e considerando, che questo ritorna in graue danno, e pregiudicio* 150
*si publico, che priuato; poiche per mancamento di denaro non si puol sodisfare alli operarij della douuta* 151
*mercede con quella prontezza, che conuiene, e tal volta l'opere incominciate mentre si differisce à perfettionarle vanno in rouina, onde* 152
*spesso accade, che bisogna far nuouo lauoro nel medemo luogo, & importare nuoua tassa à quelli, che senza* 153
*alcuna renitenza hanno pagato la prima volta. E se bene Pio IV.* 154
*nostro predecessore ordinò, che dalli decreti, e mandati relassati per lo reattamento delle strade non si possa* 155
*appellare senza fare l'atiual deposito in pecunia numerata nelle mani*

del vostro Notaro, nondimeno l'espe-
rienza hà mostrato, che con il detto
156 deposito non resta basteuolmente pro-
uisto al commodo publico, mentre
157 non potendosi spendere il denaro de-
positato, se non doppo terminata per
longo corso di tempo la lite, riman-
158 gono in tanto le opere publiche so-
spese, & imperfette; Onde volendo
159 noi opportunamente prouedere acciò-
che non si ritardi l'essecutione delli
160 vostri decreti, e sentenze. Di nostro
moto proprio, certa scienza, e pie-
nezza di potestà Apostolica, con il
presente nostro Chirografo, quale
161 vogliamo, che habbia forza di legge
perpetua, & inuiolabile, ordiniamo,
162 e comandiamo à voi, & alli vostri
successori, tanto vnitamente, che di-
uisamente, che in auuenire, come me-
ri essecutori eseguiate subito, libera-
163 mente, pienamente manu Regia, &
more Camerali li decreti, sentenze, e
mandati, che vnitamente, e separa-
tamente rilasciarete, e promulgarete
nelle cause delle tasse imposte, e da
imporsi per la refettione delle strade,
ponti, fonti, gettiti, & altre opere
164 publiche di qualsiuoglia specie, e per
il pagamento dell'impositione sopra
le carrette ferrate, carrozze vetturi-
ne, caue di pozolana, & ogni altra
impositione fatta, e da farsi, di qual-
siuoglia specie, qualità, e quantità,
non ostante qualsiuoglia appellatio-
ne, ò ricorso interposto in Camera, ò
in altro Tribunale, e non ostante
qualsiuoglia inhibitione, supersesso-
ria, ò non grauetur di qualsiuoglia
Giudice, ò Tribunale, ancorche de-
gno di speciale, & indiuidua men- 165
tione; poiche noi leuiamo del tutto al-
la nostra Camera, & ad ogni altro
Giudice la facoltà, e giurisditione di
ammettere l'appellatione, ò ricorso
all'effetto sospensiuo, dalli decreti,
sentenze, e mandati vostri, e de' vo-
stri successori nell'vfficio nelle cause
delle sopradette tasse, & impositio-
ni, ancorche in detti vostri decreti, e
sentenze si dichiari, che alcuno sia 166
tenuto, & obligato à pagare, e che
li priuileggi, & esentioni forse alle-
gate non li suffraghino, decretando,
e dichiarando, che la cognitione delle 167
sopradette cause, e loro annessi, e con-
nessi incidenti, & emergenti quanto
all'effetto suspensiuo non spetti in
modo alcuno alla nostra Camera, nè 168
ad altro Tribunale, riseruando però
alla detta Camera facoltà, e giuris-
ditione di ammettere, e conoscere
le appellationi, e ricorsi, quanto all' 169
effetto deuolutiuo solamente, e non in
altro modo, con conditione però, che
prima di ammettere la detta appel-
latione, ò ricorso deuolutiuo gli deb-
ba costare legitimamente, che il Ri-
corrente, ò Appellante habbia effet-
tiuamente pagata tutta quella som- 170
ma, alla quale sarà stato da voi con-
dannato; E vogliamo, statuimo, &
ordiniamo, che all'osseruanza del
presente nostro Chirografo siano te-
nuti, & obligati tutte, e singole vni-
uersità, e persone tanto secolari, quã-

to

*to Ecclesiastiche, ancorche Vescoui, e Cardinali della Sãta Romana Chiesa, Religiosi etiam mendicanti, e della Compagnia di Giesù, de' Caualieri di S. Gio. Gerosolimitano, & altre priuilegiate, e priuilegiatissime per questa causa, non ostante qualsiuoglia legge, Constitutione Apostolica, & in particolare la sopradetta di Pio IV. nostro predecessore, che permette l'appellatione fatto il*
171 *deposito, priuilegio ancorche contenuto in corpore Iuris, indulto, statuto di Roma, e del vostro Tribunale, ancorche giurato, e confermato, stili, vsi, riforme, e consuetudini, ancorche centenaria, & innumerabile concernente la sopradetta appellatione, ò ricorso, & ogni altra cosa, che facesse in contrario, alle quali tutte, e ciascheduna di esse, ancorche degne d'indiuidua mẽtione per questa volta solamente, deroghiamo, dichiarando, & decretando nullo, & inualido tutto ciò, che da qualsiuoglia persona si facesse, ò attentasse contro la forma del presente nostro moto proprio,*
172 *e leuando la facoltà, e giurisditione alla Camera, & ad ogni altro giudice di dichiarare, & interpretare, ò giudicare altrimente. E vogliamo,*
173 *che il presente nostro Chirografo habbia il suo plenario effetto con la*
174 *semplice nostra sottoscrittione, ancorche non sia registrato in Camera, non ostante la Bolla di Pio IV. nostro predecessore de Registran. &c. & ogn'altra, che facesse in contrario alle quali per questa volta deroghiamo, e voi così esseguirete, perche tale è mente, e volontà nostra espressa. Dat. nel nostro Palazzo di Monte Cauallo il dì 30. di Marzo 1651.*

*Alexander PP. VII.*

*Registrata in officio Viarum in lib. Iurium diu. eiusd. anni.*

## DE VIIS EXTRA Vrbem Romam. Cap. V.

Diximus de Vijs in genere, & de Magistratu Viarũ, eiusque Ministris ad idẽ, & facultatibus, & iure, & modo taxarum faciendarum; Vnde resumendo vias, indicare libet illas in specie, Vrbis Romæ; vt ea, quæ diffusè, & satis eruditè pleno calamo à sapientissimis vbique viris deducta, & recensita fuerunt, breuibus notis in mentem reuocemus. 1

Primum igitur repetemus vias generaliter esse, aut publicas militares, seu, vt præmisimus, Consulares, aut vicinales, aut priuatas *l. 2. §. viarum, ff. ne quid in loc. pub.* Publicæ consulares, aut militares scilicet, quas diximus ab Vrbe exitum habere ad aliam vrbem, vel in mare, vel in flumen publicum, aut in aliam viam militarem, 2 3

*l.3. ff.de locis, & itinerib. publ.* &
prout latius ſupra expoſitum
4 eſt: publicam videlicet populicam, ex quo ad populi cōmodum iter per eam inſtruatur, &
cuius ſolum publicum eſt, certis
5 directum finibus latitudinis
ab eo, qui ius habuit eam publicandi, vt publicè iretur, &
commearetur per eam, *d. l. 2.*
*§.via autem publica &c.* Conſu-
6 laris autem, ſiue Militaris, &
Prætoria, quia ſicut in Vrbe
dici ſolet Via Papalis, per quā
Summus Pontifex tranſire ſolet, ita quia in eis Conſules,
Prætores, & Milites iter habent
in expeditionibus publicis,
ideo nobiliori ea nota ſpecifi-
7 cantur. Viam vicinalem dixi,
quæ in vico eſt, vel circumducit per vicinales agros, *d.l.2.*
*§.vicinales*, vel pro vicinorum
8 commodo conſtituta eſt, vt ex
*d.§. vicinales*, quia ſi conſtituta
ſit ex publica collatione, hoc
eſt ad publicum vſum, tunc dicitur publica, vt diſtinguendo
firmat *Vulpianus in d.§.vicinales*,
quemadmodū etiam iure pu-
9 blicarum viarum gaudet vicinalis, ſi non extet memoria
collatam fuiſſe ex contiguis
vndique vicinorū agris, quod
10 firmat expreſsè *Paulus I.C. in d.*
*l.3. in princip.* Verum vbi non
extendatur ad vſum publicum,
ſed terminetur abſq; vllo exitu, tunc dicitur vicinaiis, etiāſi
in militarem viam exitum habeat, vt deciditur diſtinguendo
*in d.l.3.ff.de loc.& itiner. publ.*

Viam autem priuatam in d. 11
*cap.1.* agrariā diximus ex *d. l. 2.*
*§.viarum verſ.priuata*, vbi conſtituta eſt ſeruitus viæ, de qua in
*§.1. inſtit.de ſeruit.præd.& d. l.2.§.*
*via enim priuata*, eiuſque ſolum
alienum eſt, d.§. *via enim priuata &c.*

Viæ publicæ, conſulares &c.
extrà Vrbem Romam ſunt, vi- 12
delicet Flaminia; quæ incipit
extra Portam Flumentanam
ita dictam eo quod non longe
ab illa decurrat flumen, & dicebatur etiam Flaminia hodie
verò, vulgata eſt Porta Populi, 13
Flaminia autem dicebatur ab
eadem via, ſtrata olim Silice
à C.Flaminio Conſule Marci
Lepidi Collega, qui Ligures
ſubiecit, vt ex Albertino in
opuſculo prædicto de mirabilibus nou. & vet. Vrb. Romæ
(vbi de vijs agit) Ariminum
vſq; ducens ad mare ſuperum 14
Cicer.12. Philipp. & iungitur
viæ Claudiæ, vel è conuerſo
via Claudia illi, vt cecinit *Ouid.*
*lib.1.de Pont.eleg.9.* ibi, *Flaminia Claudia iuncta, via &c.*

Diuiditur hodie via prædi- 15
cta extra eamdem Portam vltra Pontem Miluium, in Flaminiam, & Caſſiam, de qua
infra;

infra; Flaminia autem biparti-
tur, iungitur tamen indè anti-
16 quæ suæ semitæ, vt est à Nar-
nia Ciuitate ad Fulgineum per
Ciuitatem, & Agrum Spoleta-
num; antiquæ enim semitæ
17 trans Narniam vestigia inspi-
ciuntur per Territoriũ, & Ter-
18 ram S.Gemini, & antiquam
Carsolim in agro Aquasparta-
no prope terram Aquęspartæ,
19 quæ titulo Ducatus insignita
est sub felici Dominio, hodie
Excellentiss. Ducis Iosephi An-
geli Cesij, de cuius nobili, &
antiqua Cæsiorum prosapia
satis Fonteius in suo tractatu
de Cæsiorum gente, & liquet
ex testimonio Iacobonij, Bzo-
uij, & aliorum. Sed resuma-
mus iter per indicatum agrum
20 Aquaspartanum ad Ciuitatem
Fulgineam, vbi iterum ingre-
diemur viam Flaminiam per
Tolentinum, & Lauretum,
Ariminum vsque tendentem,
vt prædictum est supra.

21 Ab hac via Flaminia habe-
mus propè Vrbem in loco pri-
mæ Portę viam per Fianum in
Sabinam, & Aprutium citra,
22 vsque ad mare superum, quæ
verisimiliter via Valeria est ad
Marsos ducens, de qua *Alex.*
*ab Alex. genial. dier. lib. 1. cap. 13.*
23 *post med.* Deniq; propius ad Vr-
bem, vt diximus, diuiditur via
Flaminia vltra Pontem Mil-
uium, in viam, quæ ducit ad
Forum Cassii, hodie Vetralla, 24
& diuisa per Nepesinum Agrũ
& Roncilionem, ac Ciminos
montes Viterbium, & Faliscũ
tendit ad Vrbemueterem, vt
ex *Cobel. de notit. Cardinalat. Con-*
*greg. 16. fol. mihi 88. litt.* A. & quã
dicerem potius Ciminam ex
*Cobell. loco cit.* ad quem vos re-
mitto, vbi scribit ex testimonio
Pompon. & Panuin. videlicet
ibi: *vnde mihi in patriam reditus,*
&c. & à Ciuitate Faliscorum 25
flectitur ad leuam in aliam
viam, quæ per Vulsinium, A-
quipendium Senas, & Floren-
tiam, in Galliam Cisalpinam 26
ducit; ideoque forsan Gallica-
na dici potest, de qua *idem Al-* 27
*bertinus loco cit.* nisi Gallicana
alia via sit a Portu Centũ Cel-
læ ducens in Galliam, vt infra 28
aduertemus; tu interim lector
melius excogita circa veram
dispositionem Viæ Ciminæ,
quam *Cobel. loco cit.* extendit ad
mare superum: Quælibet autẽ
ex prædd. vijs distinctam habet
Taxam, pro eius manutentio-
ne.

Extra Portam Angelicam 29
Viam habemus Claudiã, quæ
ad Terram Tulphæ, olim forũ
Claudii tendit, per confinia
Sabatiæ, de qua idem *Cobell. l. c.*
*litt.* C. quam viam Panuinus
de Vrb. Rom. vocauit secundã 30
Aure-

Aureliam, & est verisimilior
appellatione Claudiæ ex præ-
missis, nisi Claudia illa sit, ex
*Ouid. sup. indicato 1. de Pont. Flami-
nia Claudia iuncta via &c.* videli-
cet quia iungitur Flaminiæ ad
Tentoria Stortæ, vulgo le Ca-
pannaccie, & inde post locum,
& Postam Stortæ iterum sepa-
ratur flectens per Sabatiam.

Alia via est extra Portam
31 S. Pancratij antiquitus Aurelia,
vt ex eodem Albertino, vbi de
Portis agit, quæ cum eadem
Porta pariter via Aurelia dici-
32 tur, strata ab Aurelio, vsque
ad Portum Centum Cellæ, seu
Ciuitatem Vetulam, de qua
*Cicer. in supradicta 12. Philipp.* ibi,
33 *ab Infero mari, Aurelia &c.* Am-
plius eam extendit Antonius
Pius in Itinerario *fol. mihi* 168.
vltra Centum Cellę Portum,
per Alpes maritimas vsq; Are-
latum, quæ Ciuitas in Gallia
Narbonensi sita est ad Medi-
terraneū, & fuit Colonia Ro-
34 manorum ex sexta legione de-
ductis ibi Colonijs, vnde Pli-
nius eam appellauit Coloniam
Sextanorū, cui vię iūgitur alia,
35 quæ habet initium à Porta E-
quitum leuis Armaturæ, & di-
stincti dantur exactores in vna-
quaque ex taxis prædictarum
Portarum tum S. Pancratij, tū
alterius, quæ vulgo dicitur Ca-
uallegieri, & Fabrica, hodier-
na enim S Pancratij, diuiditur 36
in loco Turris Rubræ secundo
ab Vrbe lapide, videlicet cuius
dextera ad Centum Cellę Por- 37
tum, leua autem ad latera Sa-
lini ad Maccaresium, & alia
circum adiacentia Casalia fle-
ctit; hanc tamen potius dice-
rem Vicinalem publicam, quā
Consularem, seu Prætoriam. 38

Alia Via dicitur Portuensis,
quia incipit à Porta Ripæ ma-
gnæ Fluminis, quæ à Portu 39
(quo tendit) sumptuosè ædifi-
cato à Claudio Imperatore de-
nominationem sumit Portuē-
sem, & etiam Naualis dicta 40
olim fuit, eo quod ducat ad
locum illum, vbi Naues Ro-
manæ recondebantur.

Alia Via dicitur Ostiensis, 41
quæ à Porta Trigeminà, hodie
S. Pauli ducit ad mare, & Ciui-
tatem Hostiæ, ita dictam ab
expulsis hostibus, *Ouid. 1. Fasto-* 42
*rum cecinit*, ibi, *Hostibus a domitis
Hostia nomen habet*; vel etiam nō
incongruum erit fuisse ita di-
ctam quasi posita inter Au- 43
strum, siue Notum, & Aphri-
cum ventos, hostium sit Latij:
Diuiditur autem post Ecclesiā 44
S. Pauli in prænotatam Hostiē-
sem, & aliam per locum vulgo
Monte Migliore.

Habemus inde Viam Ap- 45
piam stratam silice, celeri sanè
manu ab Appio Claudio Cen-
sore

fore vsque Capuam, quam in-
de Traianus Imperator antea
in minoribus Magister viarum
46 restaurauit Paludibus Pontinis
exsiccatis, quam vsque Brun-
dusium extendi, testatur *Alber-
tinus loc.cit.in verſ.via* Appia *&c.*
47 auctoritate Strabonis; Alexan.
tamen ab Alex. supponit stra-
tam fuisse totam ab Appio,
Brundusium vsque, vt in suis
genialibus *d.lib.3. c.13.post med.*
48 Tu melius excogita: hæc ini-
tium habet à Porta S. Sebastia-
ni, quæ antiquitus dicebatur
Camena à Luco Camoni dica-
to, seu potius Capena, vt ex
eod. Albertino, vbi de Portis
agit, *verſ.vndecima &c.& loc.cit.*
*& ex Iuſt. Lipſ.* & cæteris anti-
quariis communitèr, quam ta-
men potius dicerem Capua-
nam, si admittamus Appium
Claudium viam ab ea, Capuã
49 vsque strauisse: Et vnitur ho-
die taxa illius cum Porta Lati-
na, quæ clausa est, sed habet
suam viam inter Appiam, &
50 Valeriam, ducitque ex relatio-
ne Alex.ab Alex.loco cit. vsq;
Suessam, prope Gariglianum
Fluuium olim litium dictum
51 trans Formiam, nunc Molam
Caietę,& Minturnam,cui pro-
52 pinquæ paludes sunt, vbi deli-
tuit Marius, fugiens Syllæ per-
secutionem: Viam aliam ha-
53 bemus extra Portam S. Ioan-
nis, quæ Porta antiquitus Ce-
limontana dicta est, forsan,
quia proxima sit Celio Monti,
in Vrbe, vel in eum tendat,
eamque refert Albertin. inter
Asinariam,& Merrodij: Via
hæc ( excepto tractu,vsque ad 54
lapidem Memoriæ Innocentij
Decimi recto tramite, cui sin-
gulariter incumbere,receptum
est, Ill.Præsidem Viarum) diui-
ditur in taxa vnica tamen exa-
ctione, alia enim per terram 55
Marini, & Velitrum iungitur
Appiæ prope Chorum, vel cir-
citer; alia per Tusculum, seu
Griptam ferratam, pariter Ap- 56
piæ iungitur, & alia per Castrũ
Montis Fortini ad Hernicos; 57
eidemque Appiæ iungitur etiã
Via Latina
Itidem nõ longè à Templo 58
Sanctæ Crucis in Hierusalem
Porta est, quæ vulgo nuncupa-
tur Porta Maior, antiquitus
vero Labicana, ex qua per a-
grum Labicanum ducat, seu
Nessia à Nessio Nemore, vt
Lambertinus aduertit loco ci-
*tato,verſ.ſeptima &c.*duas habet
vias publicas,videlicet per Tur
rim nouam ad Hernicos; & a- 59
liam viam habet, quæ per lo-
cum (vulgo Acqua Bulicãte) 60
ducit in Aprutium vltra, sub
vnica exactione taxarum, quæ
tamen distinctè impẽdũtur in
restauratione prędd.viarum.
Extra

61 Extra Portam S. Laurentij, seu Tiburtinam ita dictam, ex quo per Tyburis Ciuitatem extendatur, siue Taurinam à capite Tauri, vt *Lambertinus* aduertit *loco cit. vers. sexta &c.* vbi
62 & Exquilinam vocat ab Exquilio Vrbis monte, extra Portam huiusmodi (inquam) via est, quam pariter dicit La-
63 bicanam Lambertinus ex Strabone, quæ per Tyburem ad leuam ducit pariter in Aprutiũ, & ad dexteram per Comitatũ Abbatiæ Sublaci, & nihilominus vnica taxa disponitur.

64 Aliam habemus extra Vrbẽ viam versus Nomentum Oppidum, ad Portam Nomentanam, siue Viminalem, vt notat idem Albertinus, quæ ab Ecclesia S. Agneti dicata etiam S. Agnetis Porta dicta est, hodie
65 vero Porta Pia, ex quo à Pio PP. IV. restaurata fuerit, strataque silice recto tramite à Quirinali Monte per Viminalem
66 extra prædictam Portam. Et via prædicta diuiditur quod alia versus Ciuitatem Reatinã, alia verò per Nomentanum Agrum, & ipsum Nomenti Oppidum directa sit, quam & Egonensem ab Egone monte
67 dictam aliqui asseruerunt, diuisa vtique taxæ impositione, vnica tamen exactione, vtraq; manutenetur.

Porta Collina, siue Salaria 68
(ad pręsens clausa) viam habet, quæ iungitur viæ Collatinę extra Portam Collatinam, ex quo tendit in Collatiam Sabinorũ Oppidum, ac etiam dicta est Pinciana à Pincio Senatore, 69
eiusdem Collis Domino, vt ex eodem *Albertino in d. opusc de mirabilibus nou. & vet. vrb. de Portis vers. tertia*. Inter hanc viam Salariam, & Egonensem, siue Nomentanam notat *Albertin. loco cit. vers. Nomentana &c.* Ne- 70
ronem Claudium fugientem Populi Romani indignationẽ quarto ab Vrbe lapide in Suburbano Liberti sui, sibi ipsi mortem consciuisse, & hæc de Portis, & vijs.

Taxæ igitur fiunt à Magi- 71
stratu Aedilium pro prædictarum viarum restauratione, cum alias viæ transuersales, & vici- 72
nales non restaurentur per taxam populicam de Territorio, sed expensis interesse habentium, quibus tamen Magistratus, & Tribunal assistere solet, 73
si libellum supplicem porrigant subscriptum à concurrentibus, & interesse habentibus, saltem pro maiori parte.



D E

## DE MODO TAXANDI
## Cap. VI.

Habita viarum cognitione Taxarũq; in genere, superest, vt specialem inspiciamus modũ, quo commodius, & facilius taxæ imponantur, & exigantur, dum procedatur
1 iuxta viarum Vrbis Tribunalis stylum, quia optimè sumitur norma ab Vrbe Roma communi patria, vt supra deductũ
2 est, vbi cunctæ Gentes vndiq; confluunt, & vbi larem transferunt, ibique manent, & leges sumunt, & quandoque diiudicant. Ideò Romæ stylum, & consuetudinem liceat obseruare præsertim in materia viarũ, & ædificiorum, vbi summè valuit semper, & valet.

3 Igitur vbi Via Militaris &c. indigeat restauratione, practicari solet in Vrbe, vt prius Architectus viæ restaurandæ deputatus, visitare debeat par-
4 tes, & loculos reparãdos, & describere; qui & supputãdo sumptum in genere pro prædicta restauratione, librat opera fa-
5 cienda, & disponit notas locu-
6 lorum, & partium reaptandarum per scandalium, & deputantur aliqui, ex interesse habentibus, vt dũ instruitur iter, & via restauratur seduli frequentent locum, vt opera publicè fiant vtiliora, & taxati non grauentur inutilibus ex- 7 pensis, disponiturque ab Architecto præd. Submagistro ta- 8 xa, quæ subscribi debet à dictis Deputatis, & in eorum contumaciã subscribitur ab Illustrissimis Dominis Præside, & Ma- 9 gistris Viarum, citatis Deputatis, in qua taxa distributæ sunt 10 portiones prudenti, & discreta mensura solutionum faciendarum ab eis, qui in illa taxa comprehenduntur.

Et talem quidem modum 11 taxandi solitum dicunt Architectorum Submagistrorum de mandato Dominorum Magistratus, quod rationi cõsonum 12 videtur; debet enim peritiam habere materiæ, qui taxam distinguit, sicut & viæ restaurandæ, & qualitatis Taxandorum, qui in eamdem viam concurrunt, & prædiorum, quorum intuitu taxantur. Debetque 13 taxa examinari, recognosci, & corrigi ab Ill. Magistris, vt nemo iniustè grauetur; Est autem 14 taxa realis non personalis, *Bald. in l. ad instructionem, C. de sacros. Eccles.* quidquid sit, quod non solum concurrere debeant qui bona possident in Prouincia, sed & qui vtilitatem viæ habent iuxta *Magistrale cons.* 31. *Ri-*

*min.Sen.ex num.36.& ex num.38.*
*v.ergo &c.* quia etiamsi *Rim.* re-
spiciat transitum personæ,con-
cludit tamen respectu rerum
*in num.37.* Solet inde Commis-
16 sarius, seu Exactor, qui con-
sueuit deputari per oblationem
suam meliorem conditionem
taxæ facientem,præuio ædicto,
17 exigere, etiam anticipatè, vt
possit Magistratus subuenire
fabricatori, qui ingreditur in-
structionis, seu restaurationis
81 opus;Indeque suis loco & tem-
pore fit mensura, & quidem
Exactor elapso certo termino
sibi in instrumento assignato,
soluet de proprio, etiam non
adhuc exactione perfecta, quia
pacto conuenitur, vt suscipiat
taxam pro exacta, elapso ter-
mino &c.
19 Taxantur Districtuales, &
extra districtuales, prout infra
aduertemus : Necnon aliqui
Domini Portarum Vrbis, ita
20 appellati, Commendatariorũ
ad instar, qui in Portis sibi cõ-
cessis, habent Custodes suos ad
exigendum certam pecuniam
iuxta formam Tabellæ, quæ
Typis imprimi solet, qui quidẽ
Portarum Domini sunt, vide-
licet.
Portæ Flaminiæ, siue Popu-
21 li,Vrsini Campi martij.
Portæ Castri S. Angeli, Ex-
22 cellentissimus Pręfectus eiusdẽ
Castri Sancti Angeli.
Portæ Angelicæ, Eminentis- 23
simus D. Carolus Cardin.Ro-
bertus de Victorijs.
Portæ Fabricæ proprietariũ 24
est Illustriss.& Reuerend.Capi-
tulum S. Petri de Vrbe,cui sol-
uitur annuus Canon scutorum
12. à D. Septimia Chiarella,
quæ retinet Dominium vtile
ex persona sui Aui, vt præten-
dit. 25
Portæ Militum leuis arma-
turę D.Capitaneus eorumdem
Militum pro tempore. 26
Portæ S. Pancratij D. Emi-
lius de Caualerijs. 27
Portæ Portuẽsis,seu Naualis
D.Dux Paganici,& alij DD.de
Mattheis. 28
Portæ S.Pauli,siue Trigemi-
næ DD.de Capranica. 29
Portæ S.Sebastiani, siue Ca-
penæ, & Latinæ DD. de Ga- 30
briellis.
Portæ S.Ioannis, seu Celi-
montanæ Illustriss.& Reueren-
diss.Capitulum S. Ioannis in
Laterano. 31
Portæ Maioris, siue Labica-
næ Excellentiss. D. Princeps
Prænestis.
Portæ S.Laurentij, siue Ti- 32
burtinæ Eminentiss. D. Cardi-
nalis Antonius Barberinus S.
R.E. Camer.
Portæ Piæ, seu S.Agnetis, & 33
Nomentanæ R R. Monaci
S.Petri

Sancti Petri ad Vincula .
34 Portæ Salariæ , seu Collinæ
Ven.Ecclesia S. Mariæ Laure-
tanæ de Vrbe .
35 Portæ Pincianæ , seu Colla-
tinæ D. Drusilla Spata , & D.
Gaspar Alucrus eius Filius, vl-
timo tamen loco vendita dici-
tur Dom.Abb.Hieron. Celle-
sio .

Isti igitur Domini,seu Com-
mendatarij Portarū Vrbis sunt
pariter taxandi , verum quia
eorum prouentus non habent
certum,& determinatum fun-
dum, sed sunt merè accidenta-
les in quantitate, poterat dubi-
36 tari , ad quam rationem taxari
deberent, & post excitatas opi-
niones varias,illa magis practi-
cabilis Magistratui asseritur ac-
ceptata,vt eadem habeatur ra-
tio, quæ habetur de Casalibus
ad mensuram Rubrorum , ita
vt seruata proportionis regula,
quodlibet scutum prouentus
prædicti , pro vno rubro repu-
tetur,videlicet vbi vnaquæque
quantitas rubri terræ respon-
deat (v.gr. ) scuta tria in anno
computatis computandis, si ta-
xetur rubrum quinque iulijs ,
quę erit sexta pars responsionis
cuiusque rubri, ita debeant ta-
xari prouentus Domini præd.
Portæ taxandę,in sexta parte
37 cuiuslibet scuti .

In cęteris quoad Casalia ha-
bebatur olim ratio non ad nu-
merum rubrorum solum , sed
ad fructuum taxandi Casalis
quantitatem, quod vulgo dici-
tur à Ricauata , hoc est ad cer-
tam summam pro quolibet cē-
tenario introitus ; Et hoc præ-
cipuè in casalibus ad ora mari-
tima, quorum mensura incer-
tè dinumerabatur; At postquā 38
ex Alexandri VII.prouidis ius-
sionibus Magistratus Viarum
plantas cuiuscumque Tenutæ
priuatorum delineatas à peritis
Agrimensoribus post accuratā
mensuram , produci fecit in
Actis Notarij viarum, & ordi-
natè in libris disponi seruatis
de iure seruandis , in actis Tri-
bunalis in authentica forma cū
distincta , & explicita declara-
tione , etiam qualitatum ter-
reni,Tenutarum,& Casalium. 39
statutū fuit faciendam esse indi
stinctè taxam ad rationem nu-
meri rubrorum , habita tamen
consideratione locorum natu-
raliter infructiferorum , qua
ratione indicta fuit à Magistra-
tu declaratio prædicta qualita-
tum terreni distinctè,vt præmi-
simus, explicitè & medio iura-
mento facienda in actis , quod
vt eo magis notum esset, & pu-
blicè ad valuas Officij , & ad
portas Vrbis , & priuatim , ci- 40
tati fuerunt iudicialiter anno
1663. Domini Tenutarū præ-

cipuè ad mare, vbi propter littus arenosum tumuleta arenosa, & terrenum limosum, palu dosum Porrazeta (vt dicunt) & similes infructiferas partes prædicta consideratio maximè
41 habenda erat; citati in quam fuerunt ad faciēdam præcisam declarationem pręmissarū qualitatum, alias videndi declarari per Dominos non esse habēda in consideratione prætensa loca infructifera in taxis suis loco et tempore faciendis; cum
42 alias animaduertere generaliter debeat peritus Taxator, vt sterilia, atque arenia, et similia, ijs quæ culta et optima sunt compensentur, vt in simili habemus *de censib.in d.l.4.C.de censib.lib.*11.

Hæc de Casalibus, & breuiter iterum indicabo infra in vers. Casalia.

43 Ciuitates, Castra, et loca, quæ Communitatem habent taxari solent ad rationem taxæ Cameralis subsidij triennalis, vtensilium militiæ Corsicæ, siue Gabellæ frumentorum, et
44 similium, quæ tamen regula non videtur omninò tuta, cum à tempore prædd. impositionū status locorum venerit potius
45 in deterius, nihilominus quia Tribunal sequitur stylum Cameræ, et ab ea regulatur nequit omninò alterare: Solent tamen in casibus excessiui grauaminis Agentes locorum, et interesse 46 habentes recurrere ad Congregationem coram Illustrissimo Præside, vbi æqua, et prouida manu, vel moderantur Domi- 47 ni, vel confirmant in instanti; 48 & si quę controuersia considerationem requirat, debet negotium referri Sanctissimo; & sola facti veritate inspecta terminari iuxta Constitutionem Sixti V. 74. in ordine Cōgreg. 13.§. *si qua vero, Bullar.nou.tom.*2. *fol.*467. consonam Bullæ Martini V. de qua supra: Castra, & loca diruta non sunt taxanda, 49 nisi habeant annexam tenutā, siue aliquos habitatores, quo casu taxanda sunt tanquam tenutæ, & casalia.

Casalia igitur hodie indi- 50 stinctè taxantur ad numerum rubrorum, nisi sint iurisdictionalia, quo casu minor fieri solet taxatio.

Inoleuit vsus, vt concedere- 51 tur aliquibus priuatis Dominis ius reaptandi proprijs sumptibus vias publicas spatio viæ, quæ per ipsorum tenutas semitam habet, & istos eximi à taxatione publica in restauratione eiusdem viæ; & multi tentarunt hoc, & obtinuerunt, vt inter cæteros Excellentiss. Dux Bracchiani extra Portam leuis armaturæ, & Hospitale S. Spiritus

ritus

ritus, RR. Monaci Cassinenses, & Illustriss. Marchio Patritius, quarum tamen concessionum
52 consultus debet esse Prin-
53 ceps: sapit enim talis concessio quodammodo immunitatem,
54 & gratiam, quæ pertinet ad Principem non ad Magistratū, qui talem facultatē non habet, vt ex *l.* 1. *C. de oper. pub.* Quod au-
55 tem strictè pertinet ad restaurationem viarum, istæ deteriores fiunt à transitu, accessu, & recessu equitantium, & mulionum, ac stabulariorum, & similium cum belluis, & curribus, iuxta obseruationem *Bald. in d. l. ad instructionem, C. de sacros. Eccl.* pro commodo, et vtile Dominorum, vt *Rim. Sen. discur-*
56 *rit in d. cons.* 31. *in num.* 36. *& sequentibus*, & ex qua re lucrum capiunt eius præstent, et factū *ad l. ex qua* 192. *ff. de reg. iur.* si-
57 quidem assiduis pulsationibus percussa viæ semita deformatur, rumpitur, et effringitur, itaut cadētibus interim imbribus, indeq; decurrentibus per fracturas aquis, omninò impracticabile reddatur iter, et corrumpatur vbique via.

Igitur sæpè sæpius habitus
58 fuit discursus plures à pluribus circa modum restaurandi vias, stratas, et pontes absque taxarum impositione; Ideoque vt consulto posset Magistratus pensitare, et opportuno examine rerum salubriori consilio publicæ vtilitati, prouidere, fuerunt variæ considerationes excitatæ. Et non modo respectu instructionis itinerum, et restaurationis viarum publicarum extra Vrbem, verum etiā respectu expurgationis viarum, & platearum intra Vrbem, hoc autem per modum supplicis libelli directi Eminentiss. Cardinali tunc Pro Camerario D. Carolo Barberino Principi vigilantissimo, materna lingua dispositi, cuius supplicis libelli tenorem recensere libet, et est vt sequitur, videlicet.

Eminentiss, e Reuerendiss. Sig.

*TRà i gloriosi pensieri, che tengono occupata la mente Pa-* 59
*terna di Nostro Sig. sono la polizia, e mantenimento delle vie tanto dentro, che fuori di Roma, publiche, e militari, per l'ornamento della Cit-* 60
*tà, e per commodità de' Cittadini, e forastieri. Quanto al primo per le vie particolarmente fuori della Città, che è negotio più difficile; perche l'esperienza hà fatto conoscere, che* 61
*quanto è più nessaria la dispositione e manutenzione delle vie publiche, e militari, e delli ponti per il continuo traffico, e commercio, tanto meno si è potuto trouar modo, che ne faciliti l'esecuzione, senza grauame di Tasse,*

Tasse, non ostante che per euitarlo
habbino sempre riguardato gl'occhi
Paterni di Nostro Signore, e della
sa me. di Alessandro VII. perciò per
parte del Publico l'E.V. humilmen-
te è supplicata à degnarsi riflettere
alle considerationi, che appresso si
dedurranno, accioche con la sua pru-
dentissima discretezza il tutto esa-
minando possa più facilmente V. E.
pigliare in questo particolare oppor-
tuna risolutione.

Pare che poco vtile si renda lo
stile di procedere per tassa nelle fa-
63 briche, e restaurationi delle vie pu-
bliche, e ponti, che suol farsi dall'
Architetto, detto Sotto mastro depu-
tato alla via, che deue ò farsi, ò ac-
commodarsi, lo scandaglio, ò nota de'
luoghi d'accommodarsi, e stima del
pagamento, tassando le vigne, li Ca-
64 sali, Città, Terre, e Castelli secondo
il luogo, doue si lauora, deputando
nella Congregatione di Monsig. Pre-
sidente alcuni degl'interessati, & en-
65 tra poi il fabricatore à lauorare; e
deuono li Deputati visitare spesso li
lauori, che si fanno, inuigilando che
66 siano di buoni materiali, e ben fatti
per vtilità del publico; & il lauoro
si misura dall'Architetto con l'inter-
uento de' Deputati, e per lo più d'v-
no de' Signori Mastri di strade, e dal
Fiscale, o altri à chi si ordini da
Monsig. Presidente, e dalli Signori
per l'interesse del publico, e del Ma-
67 gistrato senza spesa della tassa, ma
à spese del fabricatore di solo vitto, e
caualli, o carrozza, perch'egli deue
legitimare il lauoro: Pare dico, che
resti questo modo infruttuoso, impe-
roche non ostanti le sudette diligenze,
sempre risorgono difficoltà, che molte
volte lo scandaglio non dissegna bene
tutti li luoghi necessarij, e però si 68
rende ingiusto, & inutile, con la tas- 69
sa che se ne fà, la quale si rende in-
giusta ancora per altro, perche se è
delle vigne solamente, il più delle
volte non và di persona, come deue, 70
à visitare le vigne, e notare li pa-
troni di esse, e riconoscere il posto,
ma si riferisce l'Architetto sottoma-
stro alle tasse vecchie per fuggire
l'incommodo di ritrouare quegli, che
deuono concorrere o per passo, o per
scolo di pendenza, onde o mutati li
padroni resta offuscato il numero, o
non visitando di persona, come si è
detto, il luogo in che è posta la vigna,
mette il più delle volte in tassa chi
non si deue, e ne nascono liti, che pro-
lungano, e diminuiscono la tassa, e
bisogna poi aggrauar di vantaggio
gl'altri tassati per ragguagliare la
somma tassata, e pagare i lauori, e
così segue tal'hora de' Casali, che mol-
te volte è bisognato leuargli di tassa
per esser stati posti in diuersa via,
che pure partorisce lite, e molti pa-
droni impugnano la tassa sotto varij 71
pretesti; e non sono senz'errore anco
i fabricatori. Le Città, Terre, e Ca- 72
stelli sfuggono anco loro con varij
pretesti il pagamento, o perche pre- 73
tendino di non passare, o non godere
della

*della via tassata, o perche sia ingiu-*
*sta la tassa con la regola del sussidio*
*triennale, o altra regola simile, della*
74 *quale si serue l'Architetto nel tassa-*
*re, o perche habbino accomodata la*
*via nel proprio Territorio à loro*
*spese, e con altri varij argomenti pi-*
*gliano causa di grauame, e ricorren-*
*do perciò alle appellazioni, ne nasce*
*vn'altra difficoltà, che benche ci sia-*
*no Chirografi speciali della sa. me.*
*d'Alessandro VII. che non possa*
75 *dalla Camera Apostolica, ne da qual-*
*siuoglia Giudice sospendersi l'esecu-*
*zione delle tasse sot o pretesto d'ap-*
*pellazione, o di ricorso, nientedime-*
*no con varij modi si và differendo*
*l'esecuzione della tassa, e resta sco-*
*perto il fabricatore; il quale perciò*
76 *stà renitente nell'occorrenza di nuo-*
*uo lauoro; e tanto più se il lauoro*
77 *deue farsi in quei luoghi, doue nō so-*
*no cōmode le materie, come breccia,*
*pietra, & altro, e tutto riflette in*
*danno del publico, perche doue hà*
*cominciato à guastarsi la via và cre-*
*scendo la rottura, e rende il transito*
*impratticabile, e vie più dispendioso*
*il lauoro di accomodarla.*

*Et il dar rimedio à tutti gl'accē-*
*nati inconuenienti si rende molto dif*
*ficile per le ragioni suddette; e mol-*
*te volte ancora o non possono esiger-*
78 *si le tasse, o si esigono con troppo ri-*
*gore, e dispendio de' tassati, à segno*
*che vna congerie di cose così varie, e*
*confuse rende poco fruttuosa l'opera*
*al publico, e molto dānosa al priuato.*

*Per trouar dunque modo più faci-*
*le, e sfuggire si fatti grauami, sono*
*stati da diuersi proposti varij modi,* 79
*tra' quali fù discorso più volte, che*
*ogn'vno accomodasse pro rata doue*
*la via passa per il suo, che si confor-*
*ma alla l. aediles, ff. de via pub. &*
*itin. pub. & c. & l. de vijs C. de Epis.*
*& Cler. e che hauesse poi il regresso*
*contro li vicini, & altri che deuono* 80
*concorrere per quella rata che gli toc-*
*chi, regolandosi in forma di tassa, ma*
*si diceua in contrario, che sarebbe*
*stato di molta incomodità, e difficol* 81
*tà, che vno debba dar fuori il paga-*
*mento per hauerlo à ricuperare con*
*stento, ancorche il Magistrato li assi-*
*stesse; oltre che anche pareua assai*
*difficile il ripartimento, ma più il*
*ripetere da chi deue concorrere.*

*Molto ragioneuole pareua ancora,* 82
*che ogni Comunità fosse obligata à*
*mantenere diligentemente e accommo-*
*data la via publica nel proprio ter-*
*ritorio, sperandosi, che & il zelo*
*dell'vtilità publica, e l'interesse, che*
*la via sia frequentata, & altre degne*
*considerazioni douessero tenere sue-*
*gliate le Communità in vna fruttuo-* 83
*sa operazione; tanto più che deuono*
*le Città, Terre, e Castelli restaurare,*
*e mantenere le vie publiche, come*
*n'insegna la l. honor, §. viarum, ff. de*
*munerib. & honorib. Ma si dourebbe*
*dal Magistrato tenere vn Commis-*
*sario fidato, che opportunamente an-*
*dasse riuedendo, come si facciino li*
*lauori, per potersi forzare i negli-*
*genti;*

genti; e farne fare scandaglio à richiesta della Communità doue si fà il lauoro, & ogni altra operazione, che facilitasse l'esecuzione à spese però della medesima Communità.

E' stato anco proposto, che fosse
84 bene il costituire vna borsa per hauer pronta ogn'anno al bisogno vna somma di danaro, come à dire sette, o otto mila scudi annui, per esser pronto il Magistrato agli accomodamenti, che bisognassero per le vie generalmente.

85 Ouero dare in appalto ogni via miliare à persona idonea, e con buona sicurtà, consegnandogliela però prima accomodata, e che douesse mãtenorla, e potrebbe il Magistrato farla visitare ogn'anno per forzare l'Appaltatore in caso di negligenza, il quale però si crede che molto li complisse lo starui vigilante in mantenerla, & andarla accomodando doue bisogni, che così il poco sarebbe
86 bastante, doue essendo negligente, cresce̦rebbono le rotture, perloche li porterebbe notabil danno, & interesse considerabile: E quando si appli-
87 cassi à questo ripiego, è d'auuertire, che il primo accomodamento sarebbe necessario farlo per tassa generale di qualsiuoglia via, e consegnarl'aggiustate, come si è detto: Ne saria
88 nuouo il dare in appalto il risarcimento, e conseruazione delle strade publiche, e ponti, che si vsaua anco dalli Romani anticamente, come osserua Liuio lib. 41. e lo riferisce Klok de contribut. cap. 9. nel nu. 29. si come si dauan anco in appalto da' Censori le gabelle delle caue, e minie- 89
re, Polib. lib. 6. cap. 15. fol. 419. Andr. Knichen. de iur. territ. in tit. de sax. non. prou. iur. cap. 5. n. 151.

E quando non si approuasse l'appaltare l'accomodamento delle vie, si 90
potrebbe auuertire all'altro sopra accennato della borsa sudetta, con la quale potrebbonsi tenere accomodate le vie di continuo dal medesimo Tri- 91
bunale; ma bisognarebbe inuigilare cõtinuamẽte con l'operazione, e respettiuamente assistenza di ministri fedeli, & approuati, che si renderia 92
difficile à trouarli sempre, & hauerli sempre.

Si è motiuata la quantità di sette, o otto mila scudi annui per la som- 93
ma, e borsa accennata, o deposito, perche bilanciata la spesa di sedici anni dal 16?0. in quà si vede esser arriuata in tutto à nouantacinque mila scudi, che ripartiti in sedici anni sono sei mila scudi l'anno, o poco di vario, siche considerato, che in alcun'anno potrebbe esser maggiore, ouero potrebbe anco occorrere qual- 94
che restaurazione, o instruzione, facto Principis, o altro caso considerabile, però è sempre bene, che sia danaro pronto, & in auanzo, oltre che bisognano sempre ministri, e diuerse spese estraordinarie.

Per tener piena la sudetta borsa 95
col minor'incommodo che si possa, è stato motiuato diuerse volte, che si facci

*facci pagare alle porte per ogni be-*
*stia, che entri o che esca, tre o quat-*
*tro quattrini, che computato tutto*
*insieme puol costituire la somma di*
*sopra accennata, e sarebbe questo*
*modo un'esazione facile, & insensi-*
96 *bile, e par molto fondata su la ragio.*
*ne conforme de'carri de' Chierici os-*
*serua* Baldo *nella l. ad instructionem,*
*C.de sacros.Eccles. e cosi pratticarsi*
*nel Regno di Fräcia riferisce espres-*
*samente* Klok *sopracitato nel d.cap.*
*9.nel num. 30. doue cita Petr. Greg.*
*syntagm lib.3.cap.13.nu.15. Ann.*
*Robert. rerum iudic.lib.2.cap.3. in*
*princip & il medesimo* Klok *nel lo-*
*co citato num.33.circa fin.atteso che*
*la via si prattica, e si guasta dalle*
97 *bestie, e da'carri; e nella medesima*
*opinione d'imponer colletta per le*
*strade à i carri anco de' Chierici, e*
*Bouadill. politic. para corregidores*
*fol. 27. num. 307. e si deduce dalla*
*l.iubemus nullam 10. C. de sacros.*
*Eccles.& iui Bart.con altri, che cita*
*il medemo Bouadill.nel luogo accen-*
*nato; & ancorche potesse questo mo-*
*do dirsi gabella, si rende tanto vtile*
98 *al publico per sollevamento de' Cit-*
*tadini, e delle Communità, che to-*
*glierebbe vna maggior gabella, la*
*quale è l'incommodita delle continue*
99 *tasse per le strade secondo lo stile ho-*
*dierno, che sono perpetue, e grauose,*
*e sarebbe, come si è esposto, insensi-*
*bile.*
100 *Altri dissero, che essendo intorno*
*Roma molte migliara di pezze di*
*vigna, cioè numero centomila, e ru-*
*bia di casali parimente centomila,*
*ogni minima contribuzione ancorche*
*di poohi baiocchi per pezza; o pro-*
*porzionatamente per rubbio, saria*
*bastante à tener piena la borsa su-*
*detta.*
*Ouero se frà 373.trà Città, Ter-* 101
*re, e Castelli, che sono soliti à con-*
*correre in tassa si ripartisse la sudet-*
*ta somma di sette o otto mila scudi*
*proportionatamente, sarebbe molto*
*vtile al publico, & insensibile à dd.*
*luoghi, quali douerebbono in tal caso*
*far pagare il danaro in Roma al De-*
*positario del Tribunale, per sfuggi-*
*re l'incommodo de'Commissarij.*
*Nel resto il modo hodierno di tas-*
*sare è, che mentre i lauori si fanno* 102
*frà le vigne si tassano le vigne sola-*
*mente, e quando i lauori si fanno trà*
*Casali si tassano i Casali, con li qua-*
*li concorrono anco li Castelli, massi-*
*me se la tassa è considerabile, e mol-*
*to più se li lauori passino li Casali;*
*E quando le tasse sono eccessiue per*
*qualità, e per quantità di lauori, si*
*tassano anco li luoghi lontani, e quel-*
*li particolarmente, che con le grascie,*
*e mercantie, che portano à Roma go-*
*dono, e ritraggono vtilità dalla me-*
*desima via, come pienamente discor-*
*re Rim. sen.cons.31.lib.1. al n.36.e*
*seguenti.*
*Ma generalmente si deue molto*
*bene auuertire, che li lauori siano di* 103
*buone materie, cioè che le selciate*
*siano di selci più tosto grossi, e siano*

*bene vniti, e con le sue guide di selci
grossi nella linea di mezzo, e dalli
fianchi, si come anco le massicciate,
che rendono le vie più commode à
pratticarsi, auuertendo, che habbi-
no buon letto, che il lauoro di selcie, e
massicciata habbia la sua altezza, e
buona copertura di breccia, o di
scaglia, doue puole hauersi, o altra
materia simile, cõ sua pẽdẽza, e fosse*

*Volendosi star nella tassa, bisogna*
104 *anco trouar modo facile per esigerla,
che sarà sempre dannoso, non poten-
do sfuggirsi il mandar Commissarij;
Attesoche il modo, che si era comin-*
105 *ciato à pratticare di scriuere alli
Prelati Gouernatori, che facessero
esiggere, non riesce facile, come si
speraua; e molto meno vn'altro mo-*
106 *do, che si era introdotto di dare il pe-
so dell'esattioni alli Tesorieri delle
Prouincie; imperoche in tutto si tro-
ua il grauame dell'Esattore Com-*
107 *missario o sia mandato dal Magi-
strato, o dal Tesoriero, e vi è diffi-
coltà del mandare il denaro in Ro-
ma, se per altro non si gli ponesse in*
108 *Tabella d'ordine di N. S. a disposi-
tione di Monsig. Presidente, e de'
Signori Maestri di strade, &c. La più
facile risolutione però sarebbe men-*
109 *tre ogni Città, e luogo hauesse cura
di rimettere la sua portione, sotto
pena a i luoghi contumaci di patire
l'incommodo del Commissario, o re-
presaglia, che è cosi grauoso peso a
tutti, difficile da pratticarsi, e facile
a far preuaricare li Ministri.*

*Quanto poi alla seconda conside-* 110
*ratione dell'espurgo, e politia della
Città, e suo ornamento, la sa. mem.
d'Alassandro VII. hà ridotto Roma
in assai bella forma, ridotti li tauo-* 111
*lati a segno honesto, riformate le
mostre delle botteghe, leuati i padi-
glioni alle porte, & altri impedi-
menti inutili, ritirate le mostre spor-
che de' macellari, fatti varij getiti, e
fabriche, & altro, che bene è noto
all'E.V.*

*E per la purificatione dell'aria* 112
*ordinò opportunamente alli Mastri
di strade &c. che inuigilassero a te-
ner pulita la Città non solo dalle
sporcitie, e morticine, che sogliono
trouarsi gettate per le strade, e dal
fango, e dal loto, che prouiene dal
transito continuo del popolo, e dal
traffico di bestie, carrozze, carri, &
altro, ma particolarmente dalle sco-
pature, & immonditie, che dalle ca-
se si gettano di continuo in strada
senza riguardo alcuno, e se ne fanno
montoni per Roma in diuersi posti,
doue o di notte, o in hore poco pratti-
cate si porta immondezza d'ogni sor-
te contro le Constitutioni de' Sommi
Pontefici, e de' Bandi, & Editti del
Magistrato, & il prouederci si rende
difficile, perche gli esecutori non
possono esser per tutto.*

*Perloche douendosi espurgare, al-* 113
*tre volte il Tribunale è stato solito
mantenere otto carrette a cassetta,
ma da molti anni in quà si è dato lo* 114
*spurgo in appalto a chi hà fatto mi-*

glior

*glior'oblazione, con patto che debba
tenere espurgata, e netta Roma, da
ogni sorte d'immondizia, e di ordine
del Magistrato deua, quando biso-
gni, & a spese di chi si douerà, por-
tar via la copertura, che si pone
dalli muratori sopra l'accomodamẽ-
to delle strade, e de' calcinacci, e terra,
con patto che sia obligato a tener die-
115 ci carrette almeno, e che bisognando
possa il Tribunale pigliare a spese
del medemo Appaltatore quante car-
rette bisognino, conforme si è stipu-
lato, secondo la risolutione presane
nella Congregazione dauanti V. E.
con mercede di due mila cinquecento
116 scudi, e con ordine, anzi patto espres-
so, che non lauorino per altri, che per
il Tribunale delle strade &c. per
l'espurgo di Roma, e seruizio di
Nostro Signore.*

*Vn'altro modo si potrebbe anche
117 considerare, che essendo Roma diui-
sa in 14. Rioni, de' quali molti sono
piccoli, & altri in sito rialto della
Città, che non ricerca grand'espur-
go, sarebbe vtilità il tener stipendia-
ti vent'otto carrettieri diuisi tanti
per Rione, secondo la necessità d'ogni
118 Rione, che a scudi 80. per qualsiuo-
glia carrettiere, conforme si paga, o
poco più al carrettiere, che netta ogni
giorno Piazza Nauona, sarebbero
scudi 2240. e detti carrettieri diuisi,
119 come si è detto, douessero obligarsi a
tener polito il Rione, che si gli asse-
gnasse ripartitamente, che si rende-
ria facile l'obligo, e l'esecutione, per-
che potrebbono li detti Carrettieri
trauagliare anco in altro per loro
guadagno, & vtilità; imperoche po-
chi viaggi bisognerebbono per il Tri
bunale, mẽtre lauorassero ogni gior-
no ciascuno nel Rione assegnato, de- 120
putandosi dal Tribunale vna Perso-
na o più, di autorità in ciascun Rio-
ne, che per seruizio publico piglias-
se senza premio la soprintendenza
dell'espurgo di tutto detto Rione. E 121
potrebbesi spendere altri cento ses-
santa scudi in due buoni Commissa-
rij, che non hauessero altra cura, che
inuigilare continuamente a questo
lauoro, con ordini a' Bottegari di do-
uer scopare l'immondezza, come
fanno anco di presente; e potrebbono
tenersi due buoni scopatori per sco- 122
pare doue non sono botteghe, & am-
mucchiare, che importerebbono altri
scudi 150. l'anno fra l'vno, e l'altro,
che diuisi l'vno in vna parte di Ro-
ma, l'altro nell'altra, non douessi
far'altro il giorno, e la notte al suo
tempo, che vnire, & ammucchiar 123
l'immondezza, siche il carrettiere
non hauesse a far'altro, che caricare,
e portar via; & altri cinquanta
scudi per pale, scope, & altro simile.
E potrebbono li Sig. Mastri di stra-
da fra di loro diuidersi li Rioni, par-
te pigliandosene cura loro medesimi,
e parte assegnandone all' Assessore
Fiscale, & al Notaro per soprain-
tendere con autorità, & hauer cura
dell'espurgo de' Rioni, che si gli asse-
gnassero, mentre non piacesse la*

*deputazione d'vn del Rione.*
*O pure potrebbe appoggiarsi que-*
124 *sto peso a ciascuno Architetto di ogni*
*Rione; ilche sarebbe molto ragione-*
*uo'e, perche essi ne ritraggono l'vtili-*
*tà per le selciate, e per li gettiti, e*
125 *per altro ancora, che perciò entrareb-*
*ba la regola della Lex qua 192.&c.*
*ff.de reg. iur. Con patto che per le*
*funzioni estraordinarie, quando esce*
126 *N.S. o altra funzione, necessaria,*
*douessero vnirsi le carrette doue fosse*
*ordinato; sicome ancora di portar*
*l'acqua l'estate con le botti doue è*
127 *solito, che sarebbe spesa in tutto di*
*due mila seicento scudi, i quali si*
*hauerebbono cioè dall'appalto della*
*Tassa del giulio delle botteghe scudi*
*1800. Dalle Tasse de' Porti di fiu-*
*me, e di caue di pozolana sc. 200.*
*Dalla Tassa delle carrette ferrate sc.*
*200. E dalla tassa de' cocchi vetturi-*
*ni sc.400. o d'altro, che meglio paressi*
128 *Si puol considerare ancora, se cō-*
*plisse, il ripigliar l'vso antico di te-*
*nersi otto carrette dal medesimo Tri-*
*bunale, che non seruissero ad altro, e*
*farci inuigilare buoni ministri, e po-*
*trebbe forse il Tribunale con le pro-*
*uisioni de' fieni, sembole, e biade op-*
*portunamente fatte spender meno di*
*scudi 300. per carretta l'anno; ma*
*ci vorrebbero altri denari per man-*
*tenimento de' ministri, che crescereb-*
*be assai la spesa, con risico di minor*
*seruizio.*
129 *E' stato anco tal volta vsatosi di*
*pagare vn tanto per carretta, ma vi*
*sarebbe vna grande spesa, minor ser-*
*uizio, e più confusione.*
*Onde più sicuro pare che sia o lo* 130
*stile, che di presente si prattica dell'*
*Appalto; ma assai meglio sarebbe* 131
*l'appigliarsi all'altro modo di tanti*
*carrettieri per Rione con vno stipen-*
*dio certo a ciascuno, come si è espo-*
*sto, con li due Commissarij, e scopa-*
*tori, & aggiunta la soprainten denza*
*senza interesse di Persone di autto-*
*rità, o assistenza del Magistrato, e*
*Tribunale, pareria questo vn modo*
*assai facile di tener pulita Roma; e*
*ciascun Rione goderebbe d'vn quoti-* 132
*diano seruizio d'espurgo; E se vo-*
*lesse darsi a ciascun carrettiere più*
*della somma annua di sc.80. per cia-*
*scuno, per trouarne più facilmente,*
*pure ci è modo da trouar denari dall'*
*altre tasse del Tribunale; e cosi tut-*
*ta Roma ogni giorno, & in ogni sua*
*parte hauerebbe la porzione dell'es-*
*purgo; doue con il presente modo*
*dell' Appaltatore passano settimane*
*addoppiate, e mesi in alcuni luoghi,*
*che non sono visitati, e spurgati, per-*
*che dieci carrette non possono esser*
*per tutto, & in tanto cresce l'immon-*
*dizia, e non bastano i bottegari per*
*scoparla, & in tutto è perdimento di*
*tempo; doue che tenendo in ogni*
*Rione li Carrettieri destinati, e sti-*
*pendiati, e nettando ogni giorno si*
*renderebbe più facile l'espurgo, e sta-*
*rebbe pulita la Città.*
*In tanto si seguita quest' anno* 133
*1668. con l'Appalto per tre anni,*
*con*

*con dieci carrette, con patto espresso, che lauorino sempre, e solamente per l'espurgo, e si gli sono assegnati due mila cinquecento scudi l'anno per mercede di detto appalto, da diuerse tasse, come sopra.*

*Perloche l'E.V. degnisi di considerare l'esposto, e pigliare maturamente quella resoluzione, che più opportuna giudicherà per vtilità publica, e secondo il suo santo zelo. Che del tutto &c.*

*Vt Deus &c.*

Posui supra recensitas pre-
134 ces materna lingua expositas, vt materia, quæ potior est respectu regalium Principis, eo facilius à cunctis percipiatur;
134 sed nec reticeam ad ornatum Vrbis plantas, & manutentionem Arborum, prouidis iussionibus fa.me. Alex.VII. vbiq; per circuitum in locis apertis extra ædificia, intra mœnia tamen Vrbis summa cura, & vigili cultura dispositarum, vt grauior Solis æstus opacæ ea-
135 rum vmbræ moderentur, ac vt eo magis tuta, & innoxia corporibus deuota piorum peregrinatio foueatur, cecinit
135 *Virgil.4. Georg. Obuiaque hospitijs teneat frondentibus arbos &c.* Summumque munus homini datū arbores, siluesque, &c. inquit
136 *Plin. in probem. lib.12.* Et plurimi quidem habitæ sunt Arbores in iure, itaut eas cedere nōnisi sine legitima causa permittatur, *l.1. ff. de arboribus ceden.* eoq; minus illæ per vrbem disposi-
tæ, quæ consulto plantatæ fuerunt ad publicam vtilitatem, 137
vt dixeram, & contra cedentes,
& deuastantes, publicata sunt 138
edicta cum comminatione pœnarum, & grauissimæ quidem ab ipso iure communi indictæ sunt, maximè si furtim committatur actus, vt *ex l. 2.* 136
*& passim ff. de arb, furt. cæs.* & dixi ego in meis institution. crimin. tit. de damno dat. &c. ex quibus inferendo ad prædictas 140
per Vrbem ad pia itinera, ad sacra Delubra visitanda disposita, apprimè considerabilis res facilè denotatur; & confert illud Virgil. 1. Æneid. *Lucus in Vrbe fuit media lætissimus vmbra &c.* in Vrbe inquam, vbi Numa religiosissimus Rex lucum Egeriæ consecrarat, *Liu. dixit* 141
*lib.1. vers. Lucus erat &c.* sub vmbra quercus Romanorum Legatorum orationem publicari voluit Equorum Dux, *id. Liu.* 142
*lib.3. ann. 294. ab Vrb. cond* & ad ficum ruminalem, vasa argentea, Iouemque cum quadrigis dicarunt Aediles Curules ann. 143
ab Vrb. cond 457. *Liu. lib. 10.* Romani exercitus cladem in sylue virentis, sed astu cesarum secretè arborum, insidijs obruti passam in Gallia, commissum

sum populi leuamen in Vrbe Aedilibus recenset *Liu. versus fin.anni* 534. *lib.* 23. *vers. præda*
144 *quoque &c.* & Laciniæ Iunoni sexto ab Vrbe milliario, sacratum lucum refert *idem Liu. lib.* 24. in quo sub vmbra pasce-
145 bantur pecora, sanè fœcundo fructu. Arbores demum aut fructus nobis exhibent ad vescendum, dulce merum ad po-
146 tandum, quia & vites veniunt appellatione arborum, *l.* 3. *ff. de arb. furtim cæs.*, aut ipsarum ramos ad compescendum medio
157 igne gelidi hyemis frigora, aut ad tentoria, & domorum trabes componendas, aut vallis
148 impetum fluminum comprimendum, mille deniq; modis prosunt nobis arbores, vnde & summè custodiri decet; res
149 erit examinãda in spatio, quod debet inter vtramque ex duobus v.g. plantatis arboribus interponi, & regulari debemus à
150 qualitate radicis, vt arbores, quæ latiores agunt radices, latiore etiam spatio indigeant, vt exemplũ tradit nobis Gaius I.C. referens Solonis legem in *l. fi. ff. fin. regund.* vbi in fin. distin-
151 guit spatium Fici, quæ latius agit radicem, & Oleæ nouem scilicet pedum à cæteris, quæ spatio duorum pedum contẽ-
152 tæ sunt, quod licet inter nonnullos Interpretes sit controuersum, hoc spatium ad quinque pedes ampliantes propter
diuersitatem græcæ vocis, quæ 153
in diuersis Pandectarum Codicibus reperitur, in alijs duo, 154
in alijs quinque significantis. Attamen cum nuper Illustrifs. D. meus Marcellus Abbas Se-
uarolus Sacri Consistorij Ad- 155
uocatus meritissimus, de quo supra mentionem fecimus, cõquisitis omnibus, quæ ex media Iurisprudentia, & Penu Eruditionis ad hoc cumulari possunt super hoc satis abundè & sapientissimè dixerat in suo responso in causa vertente in S. Rotæ Romanæ auditorio coram Reuerendifs. D. Cerro Decano sub titulo Romana Sepis, & Arborum, in hac materia, non differam sermones meos; sed ad pleniorem huius rei doctrinam sat mihi duxero tenorem Responsi prædicti vobis recensere, quod est vt sequitur.

RECEDENDVM à decisis, & respondendum esse locum sta- 156
tuto Vrbis de duabus conformibus, cum vltima Sententia confirmet primam, & in substantia cũ illa concordet, quod sufficit, vt dicatur constare de duabus ad effectum de quo agitur *Gloss. in Clem.* 1. *verb. Alicuius de sent. & re indic.* cum alijs *per Rot. coram Buratto decis.* 852. *num.* 1.

*num.1.coram* Carill.*decis.17.nu.2, & decis. 211. num. 6. coram Eminentiss.Otthobon.decis.129. num.3. & 4.& in recent decis.98. num.3. post med.part.1 & decis.453. n.6. & 7.part.9.& in Mediolanen. legati 27.Iunij 1663.§.Non refragatur in fin. coram Eminentiss. Vicecomite .*

Nihil obstante , quod ista Secunda Sententia contineat indistinctam ramorum incisionem, Prima verò loquatur dũtaxat de pendentibus . Quia vltra quod, vt in facto benè ponderatur, dicta prima Sententia fuit lata tempore, quo arbores
157 existebant; Secunda verò tempore quo D. Aduersarius arbores inciderat, & sic de illis vti pendentibus amplius non poterat disponere. Nulla hinc potest deduci difformitas, Animaduertendo quod R. P. D. Scarincius Iudex dictę secundæ sententiæ magis prospexit Indemnitati eiusdem Aduersarij dicendo , quod deberent circumcidi,& coerceri dicti Rami tractu temporis excrescentes, adeout nullo vmquã tempore ramorũ excrescentium Vmbra damnum aliquod inferat Vineæ ipsius Aduersarij, quod sanè coincidit cum dispositis à Iudice Burgi in prima sententia quatenus mãdauit incidi ramos tunc pendentes consulendo eidem indemnitati Aduersarij ; cuius damnũ euitare fuit mens vtriusque, & sic cum satis conueniat in substantia nullatenus est dubitandum de conformitate etiam si non conueniant in cortice verborũ,nam illud , quod magis consulit indemnitati partis non causat difformi- 158
tatem sententiarum , vt magistraliter firmauit *Rot. in Anconitana Censuum* 11. *Decembris* 1641.*d §.denique non obstat , vsque ad finem coram Reuerendissimo Domino meo Cerro Decano.*

Minus obstat restrictiua addita in dicta secunda sententia coercendos nempe esse Ramos *quatenus illorum excrescentia inferat damnum, & præiudicium Vineæ D. Bartolbomei* Aduersarij,quæ non cõtinetur in prima. Quia cum vt iam diximus in illa virtualiter hoc idem contineatur ponderatis illis verbis in illa contentis *coercendos esse ramos, quatenus tamen impendeant*,quæ idem important ac si fuisset dictum *quatenus Rami inferunt damnum Vineæ D.*Bartholomei, cum impendentia non possit considerari de per se,sed respectu damni ex illa prouenientis . Nulla 159
ex illis potest considerari difformitas , sed potius est dicendum fuisse addita ad declarandum magis in specie verba dictæ primæ sententiæ, quo casu nihil

est

est dicendum de nouo illi addi-
disse nec parit difformitatem ex
illa prætensã, vt post alios egre
160 giè ponderat *Couuar.pract. quæst.*
*cap. 25. sub n.6. Adden. ad Burrat.*
*decis. 567. sub num. 8. vers. Verum*
*sententia vltima, & eadem Rot. in*
161 *recent. decis. 194. num. 4 part. 11.*
Maxime quando prout hic ad-
ditũ in secunda sententia venit
in consequentiã alterius, quod
in prima continetur. *Adden. ad*
*Buratt. ibid. vers. maxime & Rota*
*post Cenc. de Censibus decis. 188.*
*num. 3.*

Insubsistens etiã est prętensa
iniustitia dictarũ sententiarum
desumpta ex eo, quod mandãt
dictas arbores dumtaxat esse re-
ducendas, & moderandas, quæ
tamen cum non essent plantatæ
relicto Interuallo præscripto *à*
162 *Solone* relato *per Gaium in l. fin ff.*
*fin. regund.* erant penitus euel-
lendæ, & extirpandæ *per Glos. in*
*l. 1. verb. rediget vers. appone* C. *de*
*Interdict. ibique Salicet. n. 3. circa*
*med. in 4. oppositione Nicol. Valla, de*
*reb. dub. tit. summa eorum, quæ ha-*
*bentur num. 8. vers. ergo si contra*
*factum, Io. Baptista Costa in tract.*
*aut sciebat aut ignorabat distinct. 1.*
*cent. 1. num. 1. & 20. Ruginell. de*
*Arbor. contr. cap. 7. num. 7. Vtu. de-*
*cis. 242. num. 2.* quibus addo *Ca-*
*luin. de Aequitat. lib. 2. cap. 120. n.*
*1. & seqq. ac nu. 8. Ansald. cons. 54.*
*per tot.* Quia spatium in *d. l. final.*
præscriptum non est quinque
pedum, vt exaduerso supponi-
tur, sed duorum bene in nostro 163
casu seruatum, quod spatium
dumtaxat est relinquendum,
ita dictantibus vulgatis, & me-
lioris notæ Pandectarum Co-
dicibus, vt egregiè animaduer-
tit *Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 6. &*
*in commen. ad l. quinque pedum n. 2*
*C. finium regundorum*, cuius do-
ctrinam, & lecturam sequuti
sunt communiter omnes, & si-
gnanter *Monterent. in Comment.*
*ad Statut. Bononiæ lib. 4. tit. de impe-*
*diment. arear. tollen. & de arbor. non*
*habẽn. in præiudic vicin verb. Tres*
*perticas Maxill. ad consuetudinem*
*Bari. rub. si vicin. arbor. in vicini*
*fundum impendat num. 3. Ruginell.*
*de Arbor. cap. vltimo num. 4.* Gio-
*nagn. cons. 30. num. 12. lib. 2.* & ipso
etiam non viso legunt *Nemzan.*
*cons. 58. num. 11. Franc. Marc decis.*,
*Delphinal. 501. num. 11. par. 1. Vr-*
*sell. conclus. legal. 62. sub num.* 59.
*versic. vt ait idem Francisc. Marc.*
& nuperrimè ita eamdem l.
edidit *Anton Mornaccius* eruditis-
simus I.C. Gallus *in suis obserua-*
*tion. ad Ius ciuil.* Immo plus ad-
dens *Stephan. Forcatul. in cupidin.*
*Iuris perit. cap. 16. sub num. 3.* ita
scribit: *Nec superuacuè de quinque*
*pedibus Ius redditur, cum de vno,*
*vel duobus legem tulerit Solon.*

Nihil obstantibus *Anton. Au-*
*gustin. lib. 2. Emendat. c. fin.* ac alijs
in

in cōtrariū adductis πέντε πόδας h. e. *Quinque pedes* ex Pandectis
164 Florentinis, & Plutarcho in Solone in *d. l.* legentibus Quia quoad Pandectas Florentinas, licet illarum magna sit auctoritas, non tamen est talis, vt discordantibus Codicibus illarum lectio pro certa sit tenenda cum ipsæ etiam in plurimis
165 sint mendosæ, & corruptæ, & pluries in illis à librarijs sit erratum, adeout multoties Florentina melior sit Lectio vulgaris, vt ponderant *Cuiac. in l. si in vacuam 34. circa medium, ff. de acquirend. vel amittend. possess. Petr. Faber. in l. in Testamentis 12. post med. de diuers. regul. Iur. antiq. pag. 76. litt. B.* hoc etiam multis demonstrans *lib. 2. Semestr. cap. 25. Antonius Contius lib. 3. lection. subcesiu. Iur. Ciuil. cap. 3. num. 1. Duaren. lib. 2. disputat. anniuers. cap. 14. 15. & 16. Federic. Scot. respons. 20. num. 23. lib. 4. tom. 1.* & nouissimè doctissimus *D. Iacob. Caimus in Patauina Vniuersitate Iuris Ciuilis*
166 *Primarius Professor meritissimus in rubr. ff. solut. matrim. par. 1. cap. 2. sub num. 18.* Maxime in his, quæ ibi græcè scripta leguntur, in quibus ferè semper à librario fuisse erratum, scribit *dict. Petr. Faber lib 1. Semestr. cap. 14. post princip.* vbi dicit in illis fuisse negligentem, & dormientem, *& lib. 2. eorumdem cap. 16. §. at quidem, & antea* Alciatus *lib. 3. dispunct. cap. 12.*

Quo vero ad locum Plutarchi in Solone, licet liber *Augustino* visus corruptè loquatur itidem de quinque pedibus adhibita voce græca πέντε in aliquo 167
tamen viso *Alciato* illius vice adest vox δύο, quæ *duo* significat, vt testatur *dicto lib. 2. dispunct. cap. 6. & in d. commend. ad l. quinque pedum num. 2.* vbi Plutarchi interpretem reprehendit *C. fin. regund.* iuxta cuius *Alciati* obseruationes ille est corrigendus, cum post bonarum litterarum propagationem hac in re plus recentiorum obseruationibus 168
tribuatur, quàm antiquorum schedis, vt belle aduertit *bo. me. D. Vizzanus* nostri Collegii dū viuebat decus eximium *in prolegomen. ad suum libellum de mandat. Princip. num. 28. & 38. ex Rot. coram Seraph. decis. 359. num. 20.*

Cæteri vero DD. vt *Faber. in rational. ad d. l. Cepoll. de seruit. vrban. præd. cap. 81. num. 1. & 2. Petr. Gregor. Tholosan. in Syntagm. Iur. Vniuers. par. 3. lib. 20. cap. 9. num. 6. Valla de reb. dub. tit. 8. num. 8. & seq. Petr. Crinit. de Honest. disciplin. lib. 25. cap. 4. Cobel. Rodigin lib. 14. lection. antiq. cap. 41. in fine, Vin. decis. 242. num. 2.* qui solent pom- 169
paticè exaduerso cumulari ad demonstrandum, quod plures sint sequuti dictam opinionē,

 non

non faciunt ad rem nostram, cum nemo illorum hunc articulum examinet, sed simpliciter referendo verba illius legis, aut loquendo de spatio inter arbores relinquendo in illa præscripto vtuntur verbis *quinque pedes*, nihil penitus disceptantes, & forsan ignorantes an ita in illa sit legendum, necne, sed ita scribentes, vel quia sic corruptè in eorum Pandectis erat impressum, vel quia ita existimarunt decepti ab alia lege de quinque pedũ præscriptione, quæ longe alium sensum habet, vt animaduertit *Al-*
170 *ciat. superius cit. comm. in eam nu. 2.* vbi inde præcisè deceptum Petrum Crinitum dicit, *& prius dict. cap. 6. lib. 2. dispunct.* & apud eosdemmet DD. videre est, qui proinde, vt dixi, non merentur allegari, quia Doctores per trãsennam loquentes non sunt attendendi, cum assimilentur auibus, quæ eo volant, vbi alia
171 volauit sine ratione sui volatus, nec inde possunt connumerari ad constituendam communem opinionem iuxta plenè cumulat. per *Garon. var. resolut. cap. 2. num. 96. 98. & 99.*

Indeq; procedit etiã quoad *Constantinum Harmenopulum* ve-
172 terem Iuris nostri Epitomatorem, & *Samuelem Petitum* nuperum legum Atticarum Collectorem; Nam licet vterque, ille nempe *lib. 2. promptuar. Iur. cap. 4.* Iste vero *lib. 5. tit. 1. illarum legum* huius legis Solonis tenorem referendo vtantur græca voce πέντε, cuius est latina quinque, vt dixi; Non tamen maior est ipsius habenda fides, quam *Gaio in d. l. final.* cum ab illo, & *Plutarcho* ipsi eam sumpserint, *Harmenopulus* enim Iuris prudentiam Romanam tãtum epitomauit; *Petitus* vero & ex illa, & ex aliis scriptoribus suas leges Atticas compilauit, cum vetus earum exemplar nobis temporum edacitas non reliquerit, & proinde si vsi sunt corruptis *Gaij*, & *Plutarchi* Codicibus (prout non semel illis accidisse est in comperto apud eruditos, & signanter tradit *Desiderius Heraldus* insignis I.C. & Aduocatus Parisiensis, de *Harmenopulo* nempe *in lib. obser. uat. cap. final.* vbi præcisè quoad aliud caput huius nostræ legis illum in exemplaria deprauata incidisse obseruat, de *Petito* ve- 173
ro *in lib. 2. Animaduersion. in Salmasij Obseruat. ad Ius Attic. & Roman. cap. 13. num. 4. & lib. 3. c. 3. num. 2. & seqq.* vbi etiam addit 174
nonnullas ex illis legibus esse falsas, & ab ipso *Petito* ariolante per errorem, aut diuinationem (ex corruptissimis, & non tutis scriptoribus concinnatas) ipsis vitio

vitio est vertendum, nec pro lege Attica est habenda, vt in
175 simili de lege Zenoniana alias *l. ex quo* 12.*C. de ædific. priuat.* restituta *à Contio* ponderauit *Rota coram Eminentissimo Domino Cardinali Celso dec.* 375. *num.* 7. *vers. ex quibus patet & num.* 8.

Quæ sine vlla difficultate veniunt admittenda concurrente pro *Alciati*, & ipsius sequacium lectura certa, & ineuita-
176 bili ratione deprompta ex eiusdem *Gaij in l. adeo, ff. de acquir. rer. domin. & Iustiniani in §. si Titius Instit. de rer. diu.* responsis, ac aliis Iuris sanctionibus, in quibus perfæpe discurritur de vitis, arborisque vicini in agrum alterius deprehensione, vel depressione, & traductione, ac radicum arboris prope confinium positæ traductione maxima, ex qua arbor communis efficitur. Certissimum argumentū, quod si quinque pedum spatium intercessisset, prout *in d. l. final.* præsupponitur prescriptum nō admodum fuisset cuiquam integrum vicini arborem in fundum suum quadam quasi propagationis specie deducere, nec arbor quamuis termino ad plantata tot, tantasque radices in alienum agrum effundere potuisset, vt tamquam ex æquo
177 hinc inde radicum partitione facta arbor efficeretur communis, vt in his itidem verbis ratiocinatur *Hieronym. Magius lib.* 4. *Miscellanear. cap.* 7. *§. quamquam.*

Cæterum quoad hoc cessat omnis disputatio, nā quicquid sit de hac opinionum diuersitate; Admisso etiam, numquā tamen concesso, quod in dicta lege esset legendum πέντε ποδας 178
h. e. *quinque pedes*, vt ex aduerso pretenditur, illa nullibi est recepta, sed communi vsu, & generali consuetudine reiecta, & antiquata, adeout nullatenus valeat allegari, vt post alios præcise tradunt *Neurzan. d. cons.* 58. *n.* 3. *Monterent. ad Statutum Bononien. lib.* 4. *dict. rubr. de impediment. auear. tollen & de arbor. non haben. in prædiu. Vicin. eod. verb. tres perticas, vers. sed certe illa lex, pagina mihi* 323. *Aldoum. cons.* 12. *n.* 19. *Giouagnon. d. cons* 30. *num.* 15. *lib.* 2. vbi dicit ex *Corne.* quod ex quo illa lex per desuetudinem abiit non meretur allegari, quia qui 179
eam allegat, incidit in pœnam falsi, addendo etiam, quod si illa seruaretur, totus mundus subuerteretur, *Petrus Petracin. in subscript. ad respons. Ruginell. pro fratre impress. in citato tract. de arbor. cap. vltim. num.* 114. *& ibidem in alio responso Angel.* Caccia *num.* 152. *& seq.* vbi eadē, quæ *Giouagnonus ex Corneo* repetit verba, *& Hieronym. Magg. d. libro* 4.

*Miscellaneor.cap.7.eod.§.quamquã.*
Stante autem ista desuetudine
dictæ legis intrat generalis re-
gula, quod lex, seu constitutio,
quæ non fuit vsu recepta non
180 est attendenda, quam in simili-
bus terminis dictæ legis Zeno-
nianæ de Prospectu Maris e-
gregiè expendunt post innume-
ros, quos allegant *Gizz.in obser-
uat.ad decis.* 50.*Capyc.Latro. n.*17.
*& seq. & Rota coram Emmentissi-
mo Celso ad dec.*375.*num.*13.
Nec obstant *Natt.consil.* 277.
*& Surd.cons.*74.*lib.*1. ab vno ex
DD. exaduerso solitis ponde-
rari testantes de consuetudine
contraria, quod nempe d. lex
adhuc seruetur; quia vltra
quod ipsi loquuntur dumta-
xat quoad spatium duorum
pedum in ædificijs in principio
d.legis relinqui præscriptum,
quod proinde nihil commune
habere potest cum dispositis in
fine eius de interuallo arborũ
in Prædijs rusticis relinquen-
181 do, in quibus terminis indiui-
dualibus loquuntur DD. per
nos superius adducti, & sic ab
vno ad aliud non licet argu-
mentare iuxta tradita in termi-
nis *per Gyps in addit ad Rotam Bo.
non.diuersor.dec.* 110.§ 1.*vers.Ter-
182 tium est.* Ipsi nominatim reijciũ-
tur, & reprobantur *à Mario Mu-
ta in cap.Regni Siciliæ tom.* 2. *cap.*
116. *num.* 113. dicendo, quod
opinio *Surdi*, & consequenter
*Nattæ*, cui *Surdus* innititur est
ridicula, & in practica non ser-
uatur, & quod illa lex finalis
realiter non seruatur de con-
suetudine, sed domus, de qui- 183
bus ipsi loquuntur, ædificantur
nullo intermisso spatio, & quo
ad illud etiam abijt in desuetu-
dinem *dicta l.final.* ita testanti-
bus communiter omnibus, &
signanter ex *Butr.Bald.cons.*384.
*sub num.*4.*vers.imo dicit lib.*2.*Odo-
fred.& Salicet.in l.Mæniana,*C.*de
ædific.priuat.Corn.cons.*282.*num.*7
*lib.*4. *Bero.cons.*134. *in fin. vol.*3.
*& Rimin.Iun.cons.*367. *num.*27.
*lib.*4.*& alij apud Andreol. contro-
uers.*295. *sub num.*15.*vers. & hoc
idem*, quos propter eorum nu- 184
merum, & auctoritatem *Muta*
dicit *Surdum* debuisse sequi,
adeout cum non fecerit, subdit,
quod propter hoc illud consi-
lium videtur sibi nimis cauil-
losum.

Præterea in casu nostro ne-
dum adest desuetudo d. l. sed
præcipua consuetudo in con-
trarium, qua attenta penitus
cessat supradicta iniustitia ad-
uersus sententias vti non man-
dantes euelli dictas arbores, tã-
quam non plantatas iuxta mo-
dum in illa, vt supponitur præ- 185
scriptum. Quia illa non proce-
dit quoties adest consuetudo
in contrarium, vt declarat *Ne-
nizza-*

*nizzan. sæpius citato consil.*58. *sub nu.*10.*vers.quia respondetur, Piaggius de Iure consuet.quæst.*11.*num.*
186 488. cum consuetudo in hac re sit illa, quæ totum dominatur, & regit, vt post alios plenè tradit *Io.Baptista Costa in tract. aut sciebat, aut ignorabat in exaduerso allegat.dist.*1.*centur.*1.*num.*19.

Consuetudo verò ista, vltra
187 quod vti generalis asseritur à prædictis DD. quibus vti eximijs est omnino deferendum, adeout Aduersarijs cōtrarium asserentibus incumbat onus illud probandi, vt relictis generalibus punctualiter dicit *Aldonin.dict.cons.*12.*num.*20. Apertè remanet probata in præsenti ex quadraginta tribus sententijs in particulari Summario datis ab Anno 1575. vsque ad Annnm 1657. & sic per annos 82. promulgatis, in quibus semper, & inconcussè apparet seruatum, vt in huiusmodi arborum plantatione relinquantur dumtaxat palmi tres. Quæ sententię cum sint plures, & ema-
188 natæ in contradictorio iudicio, nedum illam optimè probant, verum etiam efficiunt notoriam, & vniuersalem, quibus stantibus satis est illam allegare, nec vllam aliam probationem requirit, vt post innumeros, quos cumulat, plenè in similibus terminis firmat *Rota coram Eminentissimo D.Card.Celsa citat.dec.*375.*n.*14.*& seq.*

Quod autem dictum spatiū
trium palmorum sit in casu 189
nostro relictum, vltra quod ita præsumitur, vt testatur *Vicecomes Placent.in suo tract.de mensur. pag.*193.*vers. quandoque* expressè dicente, quod qui plantauit arborem, debitum spatium reliquisse præsumitur, quia in du- 190
bio omnis actus pręsupponitur factus secundum Iuris dispositionem, & faciunt *Neuiz.alleg. cons.*58. *sub num.* 5. *Federic. Scot. respons.*6. *num.*25. *tom.*2. *lib.*2. *& Michael Caccia in respons. impress. penes Ruginell.de arbor. cap.vltim. num.*154.

Satis colligitur ex declaratione facta à q. Antonio Vrsino auctore D. Bartholomæi Aduersarii, in qua expressè fatetur Dominos de Grottis esse Dominos nedum Sepis, verum etiam trium palmorum intra ipsius vineam ibi: *declarauit &c. detta fratta integramente spettare al detto Sig. Nicolò Grotti, e suoi &c. anzi detto Sig. Nicolò hauere tre palmi di terreno verso la vigna di esso Sig.* Antonio *&c.* Cum autem arbores sint plantatæ in ipsa Sepe, necesse fatendum est, distare tres palmos à vinea Aduersarij, cum illud spatium a nostra Principali possideatur, vt patet ex dicta confessione, quæ

quæ locum habet etiam contra Dominum Bartholomeũ Aduersarium, cum confessio Au-
191 ctoris semper noceat successori, nec ab eo vmquam valeat impugnari, vt in puncto tradit *Giouagnon. cons. 30. sub num. 20. vers. quinto denique lib. 1.* & generaliter *Rot. coram Coccino dec. 151 num. 1. vers. & hæ confessiones, & decis. 181. num. 1. coram Buratt. decis. 243. num. 3. & in recent. dec. 119 num. 1. par. 2. & decis. 578. num. 2. par. 4. cum alijs in Romana Legati 22. Iunij* 1650. *§. neque in alterius præiudicium coram bo. me. Cardin. Corrado impress. post Bonden. collect. legal. decis. 13. n. 4.*

Hincque penitus excluditur prætensio, quod Sepes sit in confinio, nam si in confinio posita extitisset Auctor D. Marchæ non declarasset illam totaliter, & integrè spectare ad D. Grottum prout fecit, cum id, quod in confinio est, commu-
192 ne vtrique vicino sit, ex quo fines etiam vtriusque occupet, vt probat *I.C. in l. Arbor, ff. cōm. diuid & in l. illud ff. pro Socio, & facit l. adeo 7. §. fin. ff de acquir. rer. domin.* cum alijs per *Harprechet, in §. si Titius alienam 31. num. 6. & seq. de rer. diuis. Bacchou. in Not. & animaduers. ad Treutler. vol. 2. disp. 20. thes. 5. litt. D. vers. alia hic occurrit, Althus. lib. 1. Dicęolog. c. 39 num. 28. Raginell. de arbor. cap. 3. per tot. & præsertim num. 7. & seq. Io. Baptista Gargiar. cons. 92. nu. 9. lib. 1. Georg. Martin. in contrar. non contrar. disp. 2. th. 24. Hieron. Magg. lib. 4. Miscellan. cap. 7.*

Ponderatis prælertim verbis illis eiusdem declarationis *interamente spettare*, quæ impor- 193
tant plenitudinem, & totalitatem Dominij nullam penitus patiendo diminutionem, & restrictionem, *Menoch. cons. 687. num. 43. & cons. 918. num. 3. Rot. in recent. decis. 300. num. 10. par. 1. cum alijs per Barbos. dict. 167. n. 1. & seq.* & illis alijs *hauere tre palmi*, quæ pariter ad plenum ius, & dominium referuntur, imo etiam ad possessionem *l. habere verbum 188. ff. de verbor. signif. cū* 194
*alijs per Giouagn. cons. 63. num. 2. lib. 1. Gratian. discept. 372. num. 20. & discept. 838. num. 6. 14. & 16. Valasc. consult. decis. 79. num. 2. Rot. coram Buratt. decis. 214. num. 5. & decis. 236. num. 2.* Cum verbum *habere* semper cum effectu in- 195
telligendum sit, *l. nomen filiarum 164. vers. habere, vbi Alciat. ff de verbor. signific. Corat. in l. filium quem num. 60. C. fam. ercifcund. Sola ad Constit. Sabaud. tit. de feud. in §. quas quidem num. 4. Catheran. cons. 37. num. 19. cum alijs per Petr. de Vrries in repet. ad Rit. Magn. Cur. Vicar. Neap. 235. par. 2. num. 398. & seq.*

Nec obstat, quod Iudex Bur-

gi

gi in prima ſententia, cui innititur D. Martia noſtra Principalis enunciauerit Arbores cõtrouerſas fuiſſe plantatas in Sepe exiſtente in confinio vinearum; quia Iudex ita loquendo in ſententia non diſpoſitiuè, ſed enunciatiuè, vt iam dixi, fuit loquutus, nec ideo illa verba
196 poſſunt vllatenus nocere noſtræ Principali, quia verba diſpoſitiua ſententiæ non enunciatiua Partibus præiudicant, & attendenda ſunt *Contard. de momentan. poſſeſſ. limit.* 2. §. 5. *num.*
197 19. *Scacc. de appellat. q.* 17. *limit.* 6. *membr.* 9. *Rot. diuerſ. dec.* 34. *nu.* 12. *par.* 2. *& coram Buratt. dec.* 843. *n.* 4. *cum alijs per Adden. ad Greg. dec.* 522. *num.* 11. Maximè quando prout hic dubitatur de enũciato, quo caſu enunciatiua nullum probationis gradum conſtituere valet *Rot. in recent. dec.* 12. *num.* 5. *par.* 3. *dec.* 53. *n.* 11. *par.* 4. *tom.* 2. *dec.* 119. *num.* 14. *par.* 5. *& dec.* 245. *n.* 37. *par.* 8.

Minus faciunt verba illa appoſita in ſupradicta declaratione facta inter Auctores vtriuſque partis *la fratta, che ſtà, e diuide la vigna d'eſſo* Antonio, *e quella del Sig. Nicolò*. Quia ſtatim poſt illa Antonius addidit illa alia declaratoria, quod Sepis integraliter ſpectet ad ipsũ Grottum; imò quod vltra illã habet tres palmos terreni verſus vineam ipſius vicini, vt iam diximus, & ſic nulla ex eis valet deduci conſequentia declaratoria cõfinium. Verba enim 198
ſequentia declarant, reſtringunt, & moderantur antecedentia *Rot. coram Eminentiſſimo Otthobono dec.* 61. *num.* 9. *& dec.* 76. *num.* 7. *&* 8. *& in recent. dec.* 709. *num.* 8. *par.* 1. *dec.* 294. *num.* 6. *par.* 2 *dec.* 194. *num.* 55. *par.* 5.

Nullius pariter momenti eſt id, quod dicitur ad rectam lineam eiuſdem Sepis in parte ſuperiori adeſſe murum, qui à Partibus fuit declaratus communis, ſiquidem ſupplicamus animaduerti, quod Vrſinus Auctor D. Aduerſarij fabricauit dictum murum in loco, in quo prius exiſtebat, & continuabat dicta Sepis D. Grotti petita prius licentia, & permiſſione ab ipſo Grotto, qui illam conceſſit multis intercedentibus pactis, & conuentionibus, & ſignanter quod Vrſinus teneretur murum illum non ſolũ ſuis ſumptibus fabricare, ſed etiam in caſu quo rueret, vel in totum, vel in partem ſemper ſuis expenſis reædificare ita quod hoc faciendo *detto Signor Antonio poſſi appoggiare, e godere detto muro come commune*, ex quibus apparet Grottum conceſſiſſe dictam partem Sepis Antonio Vrſino pro ædificando

dio muro, non quidem vt sibi præiudicaret quoad dominiũ reliquæ partis,& consequenter trium palmorum terreni vltra illam; sed quia illa, mediante dicto muro amplius non indigebat, quo quidem muro voluit Vrsinum posse vti *come cõmune*, non quia esset talis sua natura, sed in recompensam expensarum factarum ab eodẽ Vrsino in illius constructione *à tutte sue spese* consideratis presertim illis verbis, *come commune*, quæ important solummodo
199 fictionem, & similitudinem, quia si esset verè talis non esset opus, quod intelligeretur vti talis, vt ratiocinatur *Spa.d. cons. 369.n.10.lib.2.*

Cessat demum id, quod di-
200 citur de præsumptione Iuris, iuxta quam Sepis in dubio cẽsetur posita in confinio. Quia vltra quod *Ruginell.in tractat. de arbor.cap.7.num.87.*& alii in decisione citati nituntur illis verbis legis Solonis in principio d. *l.final.ff.fin.regund.* relatæ ibi: *Si quis sepem ad alienum prædium fixerit, infunderitque terminum ne excedito*, vt eademmet Rota animaduertit, quæ quidem verba nullatenus de Sepe possunt prædicari, cum verbum illud αἱμασιὰς in illa positum nõ *Sepem* sit vertendum, vt ex *Ruginello* posuimus, & incautè fecerunt interpretes omnes, sed *maceriam* intelligendo, nempè de muro ex sicco lapide, & temere collecto composito, vt 201
plenissimè obseruarũt viri duo clarissimi, & his in rebus versatissimi *Claud.Salmasius in Miscell. defension. ad obsernat. in Ius Atticum,& Romanum cap.13. & Aegid.Menagius Iur. Ciuil. amœnitat.cap.33.§.Solon.apud Gaium.*

Animaduertendum, quod nos non sumus in re dubia, & æquiuoca, vt exaduerso supponitur, sed stantibus præsumptione Iuris, & partium confessione supra recensitis, in re satis clara, & manifesta, quod nempe nostra sepis, & arbores sunt positę in nostro terreno,& 202
vlterius D. Martia habet tres palmos terreni intra vineam Domini Aduersarij,nec proinde est opus vlla præsumptione, & coniectura, cũ præsumptio cedat veritati, *Rot.coram Greg. dec.416. n.6.* & in claris non fit opus coniecturis *l.ille aut ille, ff. de legat.2.*

Nec obstat, quod in supradicta declaratione post illa verba, *hauere tre palmi &c.* subsequãtur illa alia, *e quelli godere, e possedere solo per risare, & accommodare la fratta*, ex quibus videtur illos tres palmos in illa expressos fuisse concessos Dominis de Grottis potius iure seruitutis,&

ad

ad certum, & determinatum effectum, quam Iure Dominij attenta natura illius taxatiuæ, *solo*, quæ est excludere omnia alia, iuxta tradita per *Surd.conf.* 572.*num.*46. Tum quia ista non est transactio, siue noua concessio, vt exaduerso dicitur, sed declaratio Vrsini ad fauorem DD. de Grottis, vt iam diximus, & colligitur ex illis verbis *sponte &c. declarauit &c.* in principio ipsius Instrumenti, & illis in fine periodi, *E così detto Sig. Antonio per la verità dice, e dichiara*, & proinde Vrsinus per eam nihil poterat veteri dominio
303 eorumdem Dominorum de Grottis præiudicare; nam qui declarat nihil de nouo addit siue dando, siue auferendo, *l. hæredes palam, §. si quid post in fine, ff. de testam. cum concordant. adduct. per* Barbos. *axiom.* 66. *num.* 1. *& sequent.*

Tum quia stantibus supradictis verbis generalibus *intieramente spettare, & hauere tre palmi, &c* plenũ ius, & dominium importantibus, quæ præcedunt, & sunt posita antecedenter ad illa specialia, *solo per accommodare, ò rifare la fratta*, ista ab illis recipere debent declarationẽ, & ampliationem, non autem
204 illa restringere, & coaugustare, quicquid esset dicendum quãdo verba specialia præcederent generalia autem sequerentur iuxta distinctionem *Bartol. in l.* 205
*donationes §. species num.* 1. *ff. de donat.* quam cõmuniter à DD. receptam testantur *Giouagnon. conf.*63. *num.*24. vbi egregiè id firmat, reiecto *Laderchio conf.*32 ac aliis in hoc subtilizantibus, & *Polydor. Ripa obseru* 64. *num.*7.
*&* 8. vbi quod aliter sibi nequit 206
persuadere. Et facit etiã *Gloss. in l. si mulier C. de iur. dotium*, in qua expresse dicitur, quod si quis habet ex cõcessione duos pedes terreni, vt solũ proiiciat aquam non ius seruitutis aquã proiiciendi, sed plenum dominium concessum videtur, quia principaliter consideratur id, quod in oratione præcessit.

Tum demum, quia illa verba, *Solo per accommodare, ò rifare la fratta* fuerunt addita ratione frequentioris, & communioris vsus, & praxi relinquendi in plantandis Sepibus dictum spatium ad effectum illas reficiendi, vt benè demonstratur in
facto, quibus stantibus dictio 207
*solo* nullatenus potest restringere antecedentem dispositionẽ generalem, vt egregiè tradit *Grat. discept. forens. cap.* 121. *n.* 20.

Et hinc cessat prætensa iniustitia sententiarum quoad Fontes, & Foueam cum illud spatium trium palmorum pertineat ad D. Martiam nostram

M prin.

principalem iure dominij, non autem iure seruitutis, vt exad- 208
uerso supponitur, quo cessante debet cessare iniustitia super eo fundata *Surd.conf.* 150. *n.*78. *Rot.coram Seraph.dec.*829.*n.*6. & *in recent.dec.*590. *n.*2.*in fin. par.*2.

Cæterum in casu nostro tollitur omnis difficultas animaduertendo, quod agitur de arboribus vetustissimis non de recenti, sed longè ante, patientibus, & acquiescentibus Authoribus D. Aduersarij, plantatis, vt in facto benè ponderatur, quibus stantibus hodie non potest amplius ab ipso peti, quod extirpentur iuxta *gloss. in*
209 *l.Mæniana verb.determinetur*, *C. de ædific.priuat.* quam sequuntur communiter DD. vt tradit *Neuizzan. cons.* 58. vbi quod cum ea transeunt omnes; nec vllus illam impugnat, cum alijs apud *Surd. conf.* 233. *num.* 6. *Giouagn. cons.* 30. *num* 18. & *seqq. lib.*2. & *Io.Bapt:Costa in tract.aut sciebat, aut ignorabat dist.*1. *cent.*1. *num.*2. & 3. *Caualcan.de Brach.Reg.par.*6. *sub num.*622.& *Piag. de Iure consuet.quæst.* 11.*num.*486.

Parum obstantibus, quæ dicuntur de præscriptione non admittenda in hac materia *ex Ruginell.de arbor.cap.*7. *nu.*27. & *seqq.* propter naturalem motum
210 eorumdem arborm dum numquam maneāt in eodem statu, Quia, omisso quod *Ruginell.* scripserat contra communem DD. omnium assertionem, vt tueretur propriam causam, nec 211
proinde magni æstimari debet ipsius auctoritas, iuxta tradita de similibus Doctoribus per *Rot.in recent.dec.*438. *num.* 10. 12. & 13. *par.*9. relictis illius argumentis vti leuibus, & parui momenti, quæ hic non refert 212
discutere? Respondetur nos non agere vigore præscriptionis, sed ratione longæ acquiescentiæ, & taciturnitatis Auctoris D. Martię, cuius acquiescentiam, & patientiam hodie ipse nequit reclamando impugnare, vt punctualiter firmat *Giouagn.conf.*30. *sub nu.* 20. *vers. quinto deniq; lib.*2. Ex quibus &c.

*Marcell.Seuerol.S.Consist.Adu.*

Et vt plenior habeatur eruditio huiusmodi materiæ distā. tię arborum proposi.i etiam inserendam hic resolutionem Sacræ Rotæ in eadem causa Sepis, eamque confert examinare præcipuè ex §. *quinimmo*, vbi, & in sequenti, aliqua obiter habētur circa eamdē materiā.

R.Cerro Dec.Romana Sepis, & Arborū Ven.15. Ian.1668.

ORTA controuersia occasione Arborum existentium in Sepe diuisoria inter Vineā Martiæ, & Vineam Bartholomæi, necnon ex causa quorun-

rundam Fontium cum vasculis
factis propè Sepem, Iudex Cu-
riæ Burgi per sententiam pro-
nunciauit, incidendos esse ra-
mos Arborum in Sepe, & pro-
pè eam existentium per quin-
decim pedes incipiendo à ter-
ra, aliosque ramos, ac ipsas Ar-
bores etiam suprà fundũ Bar-
tholomæi impendentes, & in-
super dixit Fontes esse demo-
liendos, ac foueum esse replen-
dum, *Summ. Bartholomæi numer.*
1. quæ sententia licet fuerit
reuocata per R.P.D.A.C.met,
in alia tamen instantia confir-
mata fuit per R. P. D. Scarin-
cium, qui declarauit, quod si
Arbores tractu temporis ex-
crescerent, vt earum vmbra
damnum inferret Vineæ Bar-
tholomęi, illarum rami 15. pe-
des altius à terra circumcidan-
tur tàm quò ad altitudinem,
quàm latitudinem, vt sunt ver-
ba sententiæ. Post hæc de-
uoluta causa ad Rotam, Mar-
tia allegando pro se duas sen-
tentias conformes prætende-
bat esse locum Statuto Vrbis,
*lib. 1. cap.* 180. ea ratione, quia
cum vltima sententia primam
cõfirmet, & in substantia cum
illa cõcordet circà incisionem
Arborum, & demolitionẽ Fon-
tium, videtur intrare Statutum,
208 ad quem effectum satis est, vt
conformitas sit in substantia,
& effectu, licet in verbis, &
modo aliqua considerari possit
discrepantia, *Gabr. de execut. rei
iudic. concl.* 1. *num.* 33. *Rota coram
Penia dec.* 258. *num.* 1. *iuxta Venet.
impress. & in rec. decis.* 21. *num.* 2.
*par.* 8.

Sed Informantes pro Bar-
tholomæo ad excludendam
conformitatem dicebant, vlti-
mam sententiam D. Scarincij
continere solum indistinctam
ramorum incisionẽ nulla facta
mẽtione de impendentibus su-
prà fundum alterius Vineæ, &
vlterius loqui cum restrictiua,
quatenus ramorum excrescen-
tia inferat damnum, & præiu-
dicium dictæ Vineæ, de qua
restrictione nulla fit mentio in
prima sentẽtia; cum enim vna
plus altera contineat, & inter
se discordent in qualitate essen- 209
tiali, respectu, scilicet, ramo-
rum pendentium, quorum re-
cisio expresse demandatur in *l.*
1. *ff. de Arbor. ceden.* indè præten- 210
debant illas non esse confor-
mes iuxtà tradita per *Alex. cons.*
77 *num.* 1. *& sequent. lib.* 2. *Bursatt.
cons* 219. *numer.* 6. *Menoch. consil.*
509. *num.* 17. *cum aliis per Adden.
ad Buratt. decis* 567 *num.* 8.

Quinimò subiungebant sen-
tentias esse iniustas, quo casu 211
cessat dispositio Statuti, quod
loquens de duabus conformi-
bus semper intelligi debet de

M 2 vali-

validis, & iustis, *Rot.dec.*179.*n.*1. *par.* 7. *& alibi passim*; & iniusti-
212 tiam resultare ex eo quod cum Arbores, de quibus agitur, non fuerint plantatæ dimisso spatio quinque pedum à fundo alieno, vt præscribitur in *l. final. in fin ff. finium regund.* non debe-
213 bant solum reduci, & moderari, vt dicitur in sententijs, sed quidem à radicibus euelli, atq; extirpari, vt per *Gloss. in l.*1. *verb.rediget, vers. oppone C. de interdict. vbi Salicet. nu.*3. *circa med. in quarta opposit. Nicol.Vall.de reb. dub.tit.summa eorum, quæ habentur, num.*8. *vers. ego si contra factum inter tract. mag. tom.* 18. *fol. mihi* 329. *Io.Baptista Cost.de fact. scient. & ignorant.distinct.*1.*centur.*1. *n.*1. *& n.* 20. *Ruginell. de Arbor. controu.cap.*7.*num* 7. *Viu. decis.* 242. *num.*2.

Ad quod obiectum tollendum negabat altera Pars veritatem *d. l. final. ff. fin. regund.* signanter vbi firmat, quod in
214 plantandis arboribus requiratur distantia quinque pedum à fundo vicini; etenim *Alciat. lib.* 2.*dispunct.cap.*6. dicit dictam legem factam Athenis per Solonem, & maxima ex parte à Iurisconsulto Gaio Grecè scriptam malè fuisse Latinè transla-
215 tam per Bulgarum, qui loco illorum verborum, *alia autem ligna quinque pedes*, scribere debuisset, *alias autem arbores duo pedes.* Cuius Alciati sententiam sequuti fuerunt *Maxill. ad consuet.Bar.rubr.Si vicini arbor in vicini fundum impendat num.* 3. *& plures alij congesti per Gionagn.consil.*30.*lib.*2.*n.* 13. *& Ruginell. vbi supra cap.vlt.num.*4.

Sed fuit replicatum *Alciati* sententiam aut non esse am- 216
plectendam contra verba clara textus, qui iuxta castigatiorem impressionem in Pandectis Florentinis loquitur de quinque, non autem de duobus pedibus, cum quo concordant verba Plutarchi in vita Solonis relata *à Ruginell. cap.*7. *num.*1. ibi, *Definiuit etiam plantationis mensuras, cum qui in agro quid plantaret, quinque pedibus à vicino abesse iussisset, qui vero ficū, vel oleam nouem*, de quo etiam testatur *Cæl. Rodigin. lect. antiq. lib.*14.*cap.*41.*in fin.* Gregor.*Tolos. in Syntagm.Iur.vniuers. par.*3. *lib.* 20.*cap.*9.*num.*6. *Odofred.in d.l.final in fin.vers. si alias arbores, Nicol.Vall.vbi supra d.num.*8. *Cepoll. de seruit.vrban.præd.cap.*81.*num.*1 *&* 2.*Riminald.Iun.consil.*367. *n.*24. *lib.*4.*Viu.d.decis.*242 *num.*2. præ-
sertim cum idem *Alciatus* ex- 217
pressè reprobetur ab *Anton.August.lib.emendat.*2.*cap.vlt. Cuiac.in dicta l.final. num.* 2. *alijsque relatis à gloss. margin. ibidem, & faciunt deducta per Fachin. controu.*

*Iur.*

*Iur. cap. 35. litt. D. vsque ad fin.*

Aut in omnem casum dicebatur pro parte Bartholomæi difficultatem cessare, ex quo dictæ arbores sint plantatæ in confinio vtriusque vineæ, & sic etiam deficiat distãtia duorum pedum. Esse autem in confinio probari, tum ex sententia Iudicis Curię Burgi, qua vtitur Martia, ibi, *in confinio vinearum ambarum Partium*, tum ex Instrumento concordiæ inter Auctores collitigantium celebrato, ibi, *la fratta che stà, e diuide la Vigna di esso Sig. Antonio, e quella del Sig. Nicolò*, tum demum quia ad rectam lineam eiusdem Sepis in parte superiori adest murus, qui à Partibus fuit declaratus communis; quibus omnibus adstipulatur iuris
218 præsumptio, secundum quam Sepes censetur in dubio posita in confinio, vt ex verbis *d.l.fin. ff. fin. regund. tradit Rugmell. vbi sup. d. cap. 7. n. 72. Rota in recent. decis. 95. num. 9. & seq. & decis. 158. num. 7. par. 8.*

Ad assertam verò consuetudinem pro parte Martiæ allegatam, quòd in conficienda Sepe soleat relinqui spatium duorum palmorum, & ad dictum Instrumentum concordiæ, vbi prætenditur auctoribus Martiæ fuisse concessum situm trium palmorum intus Vineam Bartholomæi, responsum fuit, consuetudinem non fuisse sufficienter probatam cũ 219
suis requisitis, de quibus per *Menoch. cons. 545. num. 20. & cons.* 220
*1239. num. 16.* & concordiam non tribuere dictam quantitatem terreni iure dominij, sed solum iure seruitutis ad certũ, & determinatum effectum, ibi, *solo per accommodare, ouero fare la fratta*, vt ponderando dictam taxatiuam *solum* cõsuluit *Surd. cons. 572. num. 46.*

Et hinc desumebatur etiam iniustitia sententiarum quoad Fontes, & Foueum, quia cum concordia non tribuat tres palmos terreni iure dominij, sed solum iure seruitutis, inde Bartholomæus Dominus fundi nõ
dicitur prohibitus intra pro- 221
prium situm effodere foueum, aliaque facere ad placitum iuxta dispositionem *Text. in l. quoties la 1. §. seruitutum, ff. de seruitut.*

Demum fuit allegata præ- 322
scriptio, ex quo arbores sint nimis annosæ, & auctores Bartholomæi non reclamauerint ex deductis per *Giouagn. resp. 30 per tot. vol. 2.* & in simili de
quinque pedum præscriptione 223
notauit *Cuiac. in l. quinque pedum C. fin. regund.* Sed vltra quod in facto negabat altera Pars arborum antiquitatem, adhuc asserebat in hac materia non

ad-

admitti præſcriptionem, ſiue
quia arbores propter naturalẽ
224 motum numquam manent in
eodem loco, & ſtatu, & ſic
225 quotidie grauant, ſiue etiam
quia vbi eſt naturalis motus
continuus, non eſt continua
poſſeſsio, & pluribus alijs rationibus defendit *Ruginell.d.cap. 7.num. 27. & ſeqq. & comprobat Mazon.deciſ.Florent.6.ante num.4. verſ.& quamuis*.

Quibus omnibus perpenſis hodie DD. reſponderunt non eſſe locum Statuto de duabus vtraque Parte informante.

Prædd.autem quamuis Priuatorum rura reſpicientia, inſtruunt nihilominus etiam ad publicum Ius, & peritiam Taxarum.

## DE IMMVNITATE Taxarum. Cap.VII.

1 IMmunis ſcilicet abſq; munere & vere dicitur à vacatione à muneribus, vt *ex l.pæn. §.duo ff.de vac.mun. & ex l.un. C.*
2 *de vacat. publ.mun.lib.*10.& Immunitatem eſſe otium declarauit Cicer. in Verr.& quidem
otioſus dici quiſque poſſet qui
3 eſt immunis, ſed verbum otiũ
probrum cantauit *Eliodor.* recitato à Socrate Carmine vlt.
*non Probrum eſt operarios; eſt ceſſa-*
*tio probrum &c.*nihilominus da- 4
ta eſt immunitas in argumen-
tum meritorum, ex quo enim 5
quiſque tenetur ſubire publica
munera,vt ex *tit. C. de Immunit.*
*nemini conced.lib.*10.*et de muner.&*
*honorib. & quemadmodum Ciuil.*
*munera induc. & de excuſ. mun. in* 6
*C. eod lib.*10. Ideo à Commu- 7
ni Regula probroſi otij aliquæ
certæ perſonæ excipiẽdæ viſæ 8
ſunt,quæ tamen ex rebus bene
geſtis Ius quoddam abſtinendi
a muneribus, & curis publicis, vacandi ſibi ipſis incumbendi cauſa meruerunt.

Hinc ad præſeruatas quo- 9
que res & perſonas à publicis
muneribus non incongruè ex-
tenſum eſt à iure nomen hoc 10
Immunitas, quia eadem ferme ratione fouetur.

Eſt autẽ Immunitas vel perſonalis, vel localis, vel realis, vel gentilitia, vt de priuilegio recenſet diſtinctionem *Bart.in l.*
*1.num.2. verſ.primo caſu* ibi: vn-
de dicuntur *ff. de mand.Princ.*nec 11
eſt aliud immunitas, niſi ſpecies priuilegij, vt ſupponit ex-
preſsè idem *Bart.in l 1.num* 1.*&*
*ibi annot.C de indict.lib.*10.*& Vil-* 12
*lagut. de extenſ.legum cap. fin. circa princ.* appellauit immunitatem priuilegium, & libertatem, & *Archidiaconus in Can.cum deuotiſſimi* 12.*quæſt.*2.appellauerat ſecuritatem à muneribus, & à vexatio-

13 xationibus. Personalis indica-
14 tur in *l.3.C.de excus. mun. lib.*10.
Localis in præcepto Dei ad
Moysem Numer. *cap.* 35. ibi:
Decernite quæ Vrbes esse de-
beant in pręsidia fugitiuorum,
& passim habetur in *tit.C de ijs,
qui ad Eccl.confug.* sicut ex Bulla
Gregor.XIV quę incipit,Cum
alias &c. impressa penes *Donat.
de Asyl.* ante principium mate-
15 riæ. Et si quæ sint similes, sed
propriè ad rem nostram dici-
tur Immunitas localis, quando
aliqua Ciuitas, vel locus ex
gratia Principis, vel ex con
uentione inita cum ipso Prin-
cipe, vel Republica eximitur à
solutione gabellarum, & colle-
ctarum, de quibus *Cicer.* 5.*Ver-
rin.ibi Immunes Ciuitates*, & ha-
16 betur *in l* 4. §. *quamquam in qui-
busdam ff.de censibus*, dicitur autē
localis, quia solus locus,& bo-
na omnia in eo contenta ha-
bent immunitatē respectu eius-
dem loci, & bonorum, vnde
17 personæ recedentes à loco, &
bonis prædictis si non solum
corpore, sed etiam animo spo-
lient se possessione naturali, &
ciuili perdent immunitatem
18 prædictam. Realis verò est,quæ
residet specialiter in aliqua cer-
ta re,vt idem *Cic.loc.cit.* ibi,Im-
munes agros, liberosque &c.
& *Plin.in panegir.* ibi, Eandem
immunitatem in paternis bo-
nis filio tribuit.

Et est Immunitas species pri-
uilegij. Priuilegium siquidem, 19
quod dicitur quædam priuata
lex *c. priuilegium dist.* 3. *c. Abbate* 20
*de verb. significatione*, tamquam
genus prædicatur de pluribus
differentijs specie, aut enim
dicitur libertas, vt in Ecclesia, 21
quod consuluit *Bald. cons.* 246.
*antiqua querela &c.in princip.lib.*3
aut priuilegium iurisdictionis,
vt v.gr.in Vrbe, et alibi Natio 22
Florentina habet ex concessio-
ne sa.me.Leon.X.sub auspicijs 23
Serenissimi Magni Ducis Flo-
rentiæ ius eligendi sibi Consu-
lem,qui simplicem iurisdictio-
nem habet super Curialibus 24
Florentinis, habetque propriū
Tribunal,et Notarium;et con-
gregari solent in mãsione eius-
dem sui Tribunalis, Mercato-
res omnes ad cambiorum ne-
gotia: Itidem et Natio Genuē-
sis, et Vltramontanæ Consules
suos habent in Vrbe, qui in 25
auditorio Camerarij Riparum,
statis iurisdicundi diebus sedent 26
in loco audientiæ cum alijs of-
ficialibus.

Sunt et priuilegia Prælatio-
nis, et alia inter quæ omnia 27
verbum Immunitas prębet no-
bis ansam discurrendi in exa-
mine, & ratiocinio materiæ
immunitatis in genere: Nostri
tamen operis propositum ad
ea

ea dirigetur inuestiganda, quæ
in re ædili aliquam prætendere
valeant exemptionem à solu-
tione taxarum in viarum, &
pontium instructione, & re-
stauratione; quod vt eo facilius
percipiamus, recensendæ à no-
bis sunt distinctiones immuni-
28 tatis. Et assumentes Realem,
considerare possumus hanc in
bonis patrimonialibus ipsius
Principis, vt *in l. fin. C. de priuil.*
29 *Dom. Aug. lib.* 11. quæ talis im-
munitas nō sine legitima cau-
30 sa præseruatur, quia videlicet
illorum redditus frequentissi-
mè deputat ipse Princeps ne-
cessitatibus publicis, vt *in d. l. fin.*
31 & ex hac decidendi ratione,
bene possumus desumere nul-
lius bona hanc habere in ven-
tre immunitatis virtutem in
32 hac materia, cum ad eximen-
dum illa Principis debeat talis
concurrere præponderans cor.
respectiuitas, quam nullus ex
33 subditis prætendere potest; Di-
stinguendum tamen est inter
Domum Augustam, & Bona
Patrimonialia Principis: Do-
34 mus Augusta, quæ & diuina
dicitur, non eximitur à restau-
ratione viæ, *l. ad instructionem C.
de Sacr. S. Eccles. l. pen C. de Priuil.*
35 *Dom. Aug lib.* 11. *cum simil.* Pa-
trimonialia autem bona Prin-
cipis, quæ in Vrbe sunt bona
36 Cameræ Apostolicæ, vt Tenu-
tæ eiusdem Cameræ, & pro-
uentus, quia omnia hæc fructi-
ficant, & erogantur in conser-
uationem Status Ecclesiæ; sol-
uitur enim ex talibus fructibus
merces omnium præsidiorum,
& omnium officialium Status
Ecclesiæ, & aliæ fiunt inæsti-
mabiles impensæ, quæ pro ne-
cessitatibus publicis erogantur,
vt *ex d. l. fin.* Ideo quia bona 37
patrimonialia Principis decla-
rantur immunes à taxis in *ead.* 38
*l. fin.* propterea debent esse im-
munia omnia bona Cameræ 39
Apostolicæ eadem ratione, vt
supra indicaueram, sed regu- 40
lariter nec ipsa quidem Sacra
Ecclesia excepta tamen facie
ipsius Ecclesiæ, realem, siue
localem immunitatem in con-
tributione restaurationis viarū
retinet regulariter *d. l. ad instru-
ctionem, & ibi gloss. & DD. C. de
Sacros. Eccles. & d. l. pen. C. de pri-
uil. Dom. Aug.* & magis expressè
habetur *in §. ad hæc sancimus, in
Auth. de Ecclesiast. tit. ibi*: itineris
sternendi, aut pontium ædifi-
cij, vel reparationis, si opus
fuerit ad instar aliorum posses-
sorum huiusmodi opus, & San-
ctas Ecclesias, & Venerabiles
Domos complere, dum sub il-
la possident Ciuitate, sub qua 41
tale sit opus, &c. et ibi *glos. in
verb. substinere*: et satis sit consi-
derare, quod taxæ soluuntur
ratio-

ratione bonorum pro restaura-
42 tione viarum, vt ex *l. ædiles* §.
*construat ff. de via publ. Specul. in*
*tit. de Cens.* §. 1. *vers. collectio enim*
*&c.* et ita practicatur in Tribu
nali viarum Vrbis, vt ratione
bonorum soluatur taxa, & ra-
tione rerum scilicet vehiculo-
rum, equorum, & cæterarum
belluarum ad vehendi vsum.
43 Quo vero ad localem, nullus
est locus de iure communi, qui
valeat sibi immunitatem in
collectis ædilitijs vendicare,
44 dum ipsa sacra loca ad taxarũ
solutionem coguntur *d. l. ad in-*
*structionem*, & ex supradictis a-
45 lijs iuribus, nisi specialiter a
Principe eximatur, vt erat in
Vrbe Fabrica S. Petri in ædifi-
catione maximę Porticus Ale-
46 xandrinæ, & similes, quæ nihi-
lominus subiecta inde fuit Ma-
gistratui ædilium, pro solutio-
ne taxarum in varijs Chirogra.
phis super hoc à Summ. Ponti-
ficibus emanatis, et alia Loca.
Aduertendum tamen est,
47 quod loci immunis vehiculi,
muli, ac etiam alia animalia
ad vecturam non possunt in
eadem immunitate numerari,
48 nisi saltem tria concurrant,
quod videlicet locus immunis
habeat agros proprios, & fun-
dos, propriosque habeat vehi-
culos, & mulos, & alia anima-
lia ad vehendum, tertiũ quod
loci sui propria vehant, alio-
quin, si alienum quid in tribus 49
hisce sit, non iuuabit immuni-
tas, sed cogendus locus immu-
nis erit ad solutionem ta-
xarum portæ & viæ taxatæ, quę
opinio eo magis roborata de-
ducitur *ex Affl. in tract. de feud. in*
*tit. quæ sint regalia &c. in num.* 91.
vbi refert, & sequitur opinio-
nem *Baldi in cap. 1. in num.* 15. *de*
*Pac Constant.* & prædicti Aucto-
res loquuntur de Ecclesia in
genere, & bonam reddunt ra-
tionem, quia videlicet plaustra, 50
& vehicula destruunt vias, &
stratas, vnde non solum mo-
uentur isti DD. ex regula
vtilitatis communis Reipubli- 51
cæ in hoc ordinario onere ra-
tione bonorum, sed etiã prop-
ter damnum, quod inferunt, 52
quæ duo vincula magis ligãt: §
si vero Pater naturalis *instit. ciu.*
*de adopt.* & ibi DD. cum simili-
bus.
Personalis immunitas pri- 53
mo consideratur in Ecclesiasti.
cis personis, vt à dignioribus 54
initia sumamus, *vulgata l. 1. &*
*2. ff. de alb. scrib.* quarum perso-
narum iura perpendenda à no-
bis sunt in materia collectarũ
in genere, vt species inde faci-
liori calculo supputemus: Iam-
que notissimi iuris est Eccle-
sias, & Ecclesiasticas personas
in genere, sicut & res ipsarum

55 iure humano, & diuino, im-
munes esse ab exactionibus per
laicos impositis, *cap. quamquam
de censiq. in 6. cap. 1. de immun. Ec-
cles. eod. lib. 6. gloss. ibid. in verbo
Diuino & c. Abb. cons. 13. par. 2. in
princ.* & àtaleis nou. vel collectis
56 bonorum, etiam quæ acquisi-
uerunt *d. c. 1.* & à pedagiis, vel
guidagiis, respectu bonorum
propriorum, *c. præsenti Clement.
de censib.* videlicet patrimonia-
57 lium, *Abbas in cap. ex litteris n. 3.
vers. ex quo infero de vit. & honest.
Cleric.* quia gabellæ, & datia
soluuntur de rebus propriis,
58 *Abbas Panorm. cons. 6. lib. 1. ante
num. 2. vers. etsi diceres*; Vnde cum
59 persona Clerici sit immunis,
*d. cap. 1. de immunit. in 6. can. 46.
in Concil. Tolet. Concil. Trid. sess.
25. cap. 20. de reform.* ita & Cle-
60 ricorum bona, quæ sequuntur
conditionem personæ, *Abbas
d. cons. 6. ibid. Caual. decis. 64. n. 10.
Decian. cons. 51. d. num. 15. & seq.
lib. 3.* sicut etiam sunt immunes
Clerici ab inscriptionibus, *l.
sancimus, la 2. C. de Sacros. Eccl. &
ibi gloss. in verb. inscriptionibus*:
61 Cæterũ omnimoda exemptio
Clericorum, eorumq; immu-
62 nitas à gabellis collectis, & qui-
buscumque impositionibus, sa-
tis superq; recensetur, ac ma-
turè sane discussa comproban-
tur à Magistrali decisione con-
firmatoria alterius *in recent. par.
9. dec. 412.* & post eam sequitur
satis affluens ibid. annotatio; &
concordant citata in *dd. iuribus;
c. non minus, & c. aduersus de im-
munit. Eccles. c. 1 & c. clerici de im-
munit. in 6. cum plurib. alijs similib.*
sed & pro solutione, & exactio- 63
ne contra Clericos plura con-
currunt examinanda, cum ipse
Summus Creator, & Redem-
ptor Deus Christus Dominus
iusserit Petro, vt staterem in
ventre piscis repertum daret
etiam pro se, & natus est sub 64
tributo Tiberii Cæsaris, & iussit
dari tributum *cap. magnus 11. qu.
1. & ibi Archid.* fundatur autem
hæc regulæ exceptio secũdum
ius ciuile, & canonicum, etiam
in ratione communis vtilitatis 65
laicorum, & ipsorum clerico-
rum, *Abb. & DD. communiter in
d. vulgato cap. non minus, & cap. ad-
uersus de immun. Eccles. id, Abb. in
cons. 6. lib. 1. & cons. 13. lib. 2. De-
cius in cap. Ecclesia S. Mariæ de
constitut. cum concord.*

Interim vt vtilius ratiocine-
mur, & eo facilius apprehen-
damus quidditatem, & quali-
tatem materiæ immunitatis re-
censere, & declarare distinctè
terminos diuersorum onerum
conabor pro viribus.

Publica onera sunt aut ordi- 66
naria, aut necessaria, aut ex-
traordinaria. ordinaria sunt
impositiones antiquæ in ipsa
Rei-

Reipublicæ fundatione ordinatæ illius substentatione, vt passim Plato de Repub. sunt enim
67 (vt inquit Cicero pro Pomp.) vectigalia pro Republica imposita, nerui ipsius Reipublicę;
68 Vnde bene scripserat *Aristot. lib.7. Polit.* Ciues diuites neces-
69 sarios esse Reipublicæ: isti nãque soluunt facilius vectigalia, & onera: & redeuntes ad rem nostram, vel sunt impositiones legitima consuetudine introductæ, cuius initii memoria nõ extet iuxta considerata *à Salyc. in repet l. vectigalia C. nou. vectig. inst. non poss. in num.* 6. & refert ex historicis *Diodor. Sic. lib. 2. cap. 2. de reb. antiq. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 4. & 10. & præcipuè in d. cap.*
70 2. vbi de ædilibus curulibus discurrit.

Onera necessaria sunt, quæ
71 vrgente necessitate pestis, famis, aut belli (quæ Deus auertat) à Republica imponuntur, et hoc legitimè factum dicitur,
72 quia necessitas facit etiam de illicito licitum, *Gerard. de Petrasanct. singul. vlt.* et in simili necessariæ exactionis refert
73 *Dion. in Aug.* Extraordinaria vero sunt nouæ impositiones, et gabellæ, quæ vt plurimum reprobantur in iure *Nouar. de gruamin. vassallor. grauam. 37. &*
74 *38.* et vtrobique refert Innocentium *in c. innonamus de cen. sib.* et alios; præcipuè quando tangunt clericos, *c. 1. & c. Cleri. cis de immnn. in 6. d. c. non minus, & c. aduers. ex:r. de immun. Eccles. c. sancitum est 23. qu. vlt.* et propterea Princeps sibi ipsi reseruauit ius imponendi gabel- 75
las, vt in *toto tit.* C. *nou. vectig. instit &c. & ll. allegatis, C. de vectig. & comm.* quam sententiam 76
iuris ciuilis, confirmarunt sacri Canones *in c. super quibusdam 26. & ibi gloss. de verb. signif. & in d. c. innouamus* 10 *de censibus*. 77
Redeuntes igitur ad onera ordinaria, quia hæc ad sustentationem Reipublicæ constituta fuere, sunt enim neruus ipsius Reipublicæ, vt notaui ex Cicerone pro Pompeio, & quidem nihil esset Respublica, nisi à priuatorum ciuium substantijs fouerctur, vnde summa ratione exiguntur, & reducamur in memoriã, quod etiam ante conditam Vrbem, Græcorum Imperium varijs priuatorum 78
locorum oneribus substentabatur, sicut & Leptis in Affrica singula in dies talenta Cartaginensibus pendebat pro vectigali, vt refert *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10.* vbi & plura loca recenset circa solutionem vectigalium; & Romæ in proposito discursu antiquitus ex agris, & noualibus decima seminum dabatur à singulis ciuibus, &

à Colonis *idē Alex. loco cit. verſ.*
*antiquis etiam &c.* Et poſt inter-
80 fectum Iulium Cęſarem in Se-
natu, cum ob multa bellorum
incommoda Reſpublica eſſet
exhauſta pecunijs, Ciues Roma
nos omnes ſuarum facultatum
quintam, & vigeſimam partem
contribuiſſe, notatur *in Thea-*
*tro vitę hum. lib. 19. tit. vectigalia*;
81 Tributa vero, quia generaliter
ſoluuntur pro ſubſtentatione
Coronę Regis, qui eſt ipſa Reſ-
publica, hoc idem ſeruari de-
bet, vt de Indis refert *Alex. ab*
*Alex. lib. 4. cap. 19.* & de Egyptijs
82 qui vectigalia in tres diuide-
bant partes: prima ad ſacrorum
miniſteria, & priuatæ vitæ cō-
moda offerebant, ſecundam
Regi, & ad belli, & vitæ cultū
tribuebant, tertiam vero mili-
tibus, vt ex *Diod. Sic. lib. 2. cap. 2.*
83 *de rebus antiq.* & gabellæ exigē-
te vſu, introductæ ſunt, vt ſcrip-
ſerat *Bertach. In ſuo tract. de gabell.*
*inter tract. vniuerſal in prob. num. 2*
84 *verſ. ne igitur &c.* & in toto fere
orbe terrarum cuſtodiuntur, &
85 exiguntur; Intelligi tamen de-
bet de gabellis, & collectis or-
dinarijs, cum alias, ſtrictè con-
ſiderando verbum gabellæ in-
telligi poſſit etiam de extraor-
dinarijs, & iniuſtis impoſitio-
nibus nouis, quæ abſq; aliqua
neceſſitate, nec ad publici re-
giminis fomentum, & alimen-
tum imponuntur, ſed à quibuſ-
dam Baronibus abſque neceſ-
ſitate, & legitima cauſa impo- 86
nuntur, vt ſupponit allegatus
*Nouar. de grauaminib. vaſſall. tom. 3*
*grau. 37. n. 3.* & paſſim in eodem
opere, vaſſallos inutiliter exte-
nuari; itaut quemadmodum
Sext. Tarquinius Gabij Ciui-
tatem per ciuium opulentium 87
deſtructionem potitus eſt ita
Barones aliqui diripiendo (in-
quit *Nouar. loc. cit.*) vaſſallorum
bonis potiuntur, dum exceſſi- 88
uè, & iniuſtè exigunt colle-
ctas, vnde ad ſimilitudinem
cauſæ deſtructionis Gabiorum
Gabellas ita dictas, non inueri-
ſimiliter notarem; cui conſo-
nat *tex. c. vlt. in fine princ. 94. di-*
*ſtinct. & c. quia plerique extr. de*
*Immunit. Eccleſ. & c cum Apoſto-*
*lus de cenſibus.* Collectæ autem
& gabellæ ordinariæ, & iuſtæ, 89
eæ ſunt, quæ imponuntur dum
ita expediat pro conſeruatione
Regni, vel quod Princeps ita 90
indigeat ære, vt non valeat oc-
currere publicæ vtilitati, quas
duas cauſas aduertit idem *No-*
*uar. grau. 58. num. 2. ex Roland. conſ.*
*1. num. 51. vol. 2. & Capic. in Inueſt.*
*in verbo Collecta verſ. temporibus*
&c. Cæterum gabellæ verbum 91
apud antiquos non inueni vſi-
tatum; ſed poteſt ſecundum
hodiernam diſtinctionem ga-
bella dici impoſitio procedens 92
ab

ab ipso Principe, etiam inuitis vassallis; collectam autem esse impositionem, alicuius contributionis editæ à Ciuitate, mutua ciuium conuentione, & voluntate, pro eadem Ciuitate, & Communitate substentanda, vt supponit *Klok de contribution.cap.5.ex n.104.*

Sed relinquamus terminum Gabella tamquam odiosum, & transeamus ad diuersas species
93 impositionum, & collectarum; premittendum autem est, quod huiusmodi onera sunt aut personalia, aut realia, aut mixta,
94 personalium prima species est vectigal, quo verbo vtuntur communiter DD. & Auctores antiqui, vbi de materia impositionum, & collectarum discurrunt, vt de antiquis *Liu. Aul.Gell Alex. ab Alex. & alij*;
95 de nostratibus vero *Bertach. in dict. tract. de Gabell. Ferrett. eod. trac. de gab. Bald. & Thomat. de Collect. tract. de æstim. & Collect. Aiell de Iur. Addoh. & alij*. Diuus autem Thomas super *Epist. 13.*
69 *ad Romanos lect. 1. in fin.* vectigal restringit ad id, quod soluitur pro custodia mercimoniorum, quod nos dicemus potius gui-
97 dagium; vsus est autem Diuus Thomas super *epist. 13. ad Rom. d.lect. 1. in fin.* hoc termino vectigal, tamquam termino gene-
97 rali, vt de gabella intelligunt Compilatores iuris ciuilis in tit. *C. vectig. nou. inst. non poss. ex rescripto Seueri, & Antonin. ib id. in l. 1. & 2. & Galieni, & Valer. in l. 3. eod. tit. & ex rescripto Constantin. in tit. C. de vectigalib. & commiss.* sed proprie ad faciliorem 98
rei intelligentiam; non ita benè accommodatur; Vectigal siquidem propriè dicitur quædam quantitas, quæ exigitur à Stationariis, & Publicanis, vulgo Gabellariis pro rebus, quæ aut mercimonij gratia vehuntur, vt latè *Bertach. in suo tract. de gab in præludio*, vel quæ non 99
sint propriæ, aut fiscales, vt benè distinxit Constantinus Imperator *in l. vniuersi, C. de vectig. & comm.* & cōsonat rescriptum 100
Gratiani *in l. à legatis eodem tit.* quæ excitata quantitas erat octaua pars rerum, quæ vehebantur, & declarauerat idem *Gratian. in l. ex præstatione eod. tit. C. de vectig. & comm.* Et vectigal 101
distingui à collecta scribit *Sixtin. lib. 2. de regalib c. 6. n. 13. in fi.* & diuersam esse rationē obseruauit *Klok. de contributionib. cap. 19. num. 584.* vbi in dubio iudicandum contra fiscum, & collectā 102
scripsit *ibidem Klok num. 622. per l. 10. ff. de iur. fisc. Couarr. var. resol. lib. 1. cap. 18. cum alijs allegatis ab eod. Klok loco cit.*

A solutione igitur istorum 103
vectigalium debent præseruari

immu-

immunes Clerici, etenim non
104 est onus merè reale, sed mixtum, vt infra melius distinguemus in vnaquaque specie onerum huiusmodi; excepto ta-
105 men si pro reparatione viarum sit impositum, quia tunc rei necessitas impellit, & communis vtilitas, omnes æqualiter respicit absque personarum distinctione vulgatis iuribus, *leg. ad instructionem*, *& ibi DD. C. de*
106 *sacros. eccl. l.4. §. is vero 2. ff. de cens. Aldouin.cons.*59.*n.*16. adeout nulla immunitas etiam clericalis, nec vlla cuiusuis dignitatis prærogatiua excuset quominus quilibet indistinctè pro rata subsidium præstet, Klok *de contributionibus cap.*9. *ex num.* 63. *&* 67. *per l.*1. *&* 2.*C.de nauib.non excus.lib.*11.& dicemus infra.

Est inquam onus mixtum vectigal, quoniam etsi solua-
107 tur pro rebus, non soluitur pro rebus, vt res sunt, sed quatenus non sint propriæ illorum, qui eas portant, sed personarum exemptarum in *d.l. vniuersi*, videlicet aut fisci, aut similis.

108 Nec posset replicari ex eadem *l.vniuersi* circa negociationes, hoc enim non præsumitur in Clerico, qui debet abstinere
109 ab illicitis, *cap. negotiatorem* 88. *distinct* nec sæcularibus negotiis Clerici implicantur, *c. malitiis* 21.*qu.*3.*cum duobus canonibus ibidem sequentibus c. te quidem* 11 *quæst.* 1. *c. Clerici ab indignis* 14. *quæst.*4. *cum similibus*: Et crede- 110
tur iuramento illius, vel eius famuli. quod res illæ sunt pro eius vsu, nisi tamen qualitas 111
rerum, & personarum ostenderet negotiationem, vel esset in 112
promptu probatio negotiationis, vt benè distinguendo scribit Bertach. *de Gabell. part.* 7. *in num.*13. & quando res, quas se- 113
cum habet Clericus, essent citra vsum Clericorum, nihilominus cum persona Clerici sit immunis, vt late supra diximus, 114
non poterit ab eis aliquid exigi, nisi forsan res veheretur negotiationis causa, *Clem præsente, & ibi.gl.de cens.* Federic.*de Sen cõs.* 111. *Quæstio talis est &c.* vel si res fuerint alienę, cui speciei 115
vectigalis conueniunt aliæ species, videlicet portorium, *gloss. in cap. super quibusdam de verbor. signific.* vbi & Salinarium; Item 116
& Archimandia secundum expositionem *Baldi in c.* 1. *in princ.* quæ sint regalia in vsib. feud. in quo *cap.* 1. itidem & Tollo- 117
num exponit *Bald.*, vt refert *Bertach.de gabell. in prælud. in n.*2. sicut gabellam, datium, & collectam, confundit in eodem 117
genere *Wesemb. cons.*303. *nu.*77. *vol.*7. *Rip. cons.*186. *num.*6. Klok *d.tract.de contribution.cap.*9.*n.*128.

Anga-

119 Angaria pariter est verbum generale impositionis, sed mere personalis, quia restringitur ad eum casum quando personæ imponitur onus soluendi de proprio, *Hostiens. in summa de Immunit. Eccles. num.3. gloss. in d. cap. non minus, & in l. neminem, C. de Sacros. Eccles. Imol. in cap. quia 10. quæst. 3. num. 2. Hostien. in summa de imm. & ex cap. conuenior 23. quæst. 6. Dec. in cap. Ecclesia S. Mariæ de constit. num.* 224. vbi refert *Signorol. cons.* 21. *Statuta ciuitatis &c. col. 2. Natt. cons.* 280. *num.* 5. *in fine*, & probat *l. via sternendæ circa finem, ff. de priuileg. veteranorum ibi*, & naues eorum angariari vidit, vt seruiant proprij Domini sumptui, quo casu pa-
120 riter non poterunt adstringi Clerici à Principe laico, quia non sunt illius subditi, *cap. Ecclesia Sancta Mariæ de constit. cap. Si diligenti de foro compet. & ex can.* 2. 3. *& passim* 11. *quæst.* 1. sed sunt omnino exempti à consti-
121 tutionibus laicorum, & illorũ edictis non ligantur DD. communiter *in d. cap. Ecclesia Sancta Mariæ*, & pręcipuè Abbas, *Calderin. & alij relati per Surd. consil.* 301. *num.* 12. *vers. etenim est &c.* cum aliis, quos refert, & sequitur *Rota in recent. par.* 9. *decis.* 412. *num.* 30.

122 Perangaria est aliud onus impositionis, sed mixtum *Hostien. in summ. tit. de immunit. in num.* 3. *vers perangaria &c.* quia tunc ita dicitur, quando impositio respicit seruitium personę sumptibus alienis, *gloss. in d. l neminem, & Innoc. in d. cap. quia cognouimus* 10. *quæst.* 3. *gloss. in d. cap. non mi-* 123
*nus, & ibi Host. vers. tot angarijs &c.* quo casu pariter per ea, quæ diximus clerici non cogentur à laicis, ex præmissis.

Tributum est onus aliquando personale, & aliquando reale, personale dicitur capitis, 124
reale dicitur soli, vt benè distinctionem supponit *Paulus I.C. in l fin. §. Diuus Vespasianus ff. de cens. & de vtroq: scripsit Vlpianus in l. ætatem in eod. tit.* & dictum est à tribuendo, vt passim 125
*ex d. tit ff. de censib.* distinctionem autem inter vectigal, & tributum, tamquam reale ponit *glos.* 126
*in l.* 1. *§. primo in verbo pendeant ff. de publicanis, & vectig.* videlicet tributum solui ratione soli, textus autem supra citati distinguunt expresſè personale tributum à reali; & aduertendum circa præmissa ad actionem 127
personalem in rem scriptam, vt dirigi actio efficaciter valeat iuxta casuum diuersitatem. 
Vbi igitur situm est onus in 128
ipsa re absque respectu certæ personæ, nisi in quantum possidet fundum obnoxium, concludit *Bart. in l. fin. C. de exact. tribut.*

*butdib.* 10. *per illum text. in num.* 1.
129 Ecclesiam teneri ad soluendũ tributum prædiorum, quæ ad eam peruenerunt hабẽtia qualitatem tributariam, vbi pro-
130 culdubio intelligit de tributo reali, & res eo casu transit cum onere suo, *vt in cap.* 54. *Concil. Later.* 4 *relat. in summ. consil. omn. fol. mihi* 545. pro solutione tributi, & consonat actus Christi Domini apud *Matth. cap.* 17. circa staterem in ore piscis, scilicet dramma signatum imagine Regis, vt notat *Archid. in cap. tributum* 23. *qu.* 8. quia habebat qualitatem tributariã, ideo iussit Christus dari pro tributo, non obstante quod deuenerit ad manus Petri, & propterea exponit Vrbanus Papa *in d. cap. tributum*, quod Ecclesia soluit
131 tributum de exterioribus bonis, vt explicat *gloss. in verbo de exterioribus &c.* scilicet quia cũ onere ad eam peruenerant, *c. cum non sit in homine extr. de decimis, & d. l. diuinam*, & consonant *c. si tributum, & c. magnum quidem* 11. *qu.* 1. *cum concordantib.*
132 Liquet igitur, quod loquendo in genere onerum mere realiũ, quando res erat obnoxia tributo, vel cuilibet aliæ impositioni laicorum, antequam veniret ad manus clericorum debeat transire cum eodem onere, *Anchar. in consl.* 303. *nu.* 4. *& præcipuè in vers. ex quibus &c. Decius in cap. Sanctæ Mariæ de constitut. num.* 215. *&* 241. *Henric. Boich. in cap. non minus num.* 5. *de immunit. Eccl. Surd consl.* 262. *n.* 2. *lib.* 2. *Bertach. de gabell. par.* 7. *n.* 21. *vers. qua vero postea &c. Egid. Thom. de collect. cap.* 2. *n* 32 *vers. sed si prius &c. Abb. consl.* 53. *in num.* 1. *vers. certum est &c. ibi, nisi essent, par.* 1. *&c. Hostiens. in sum. de immun. Eccl. & alij DD. in cap. non minus de immun. Eccl. Cin. in l placet num.* 1. *in fine C. de sacros. Eccl. & ibidem Bart. in l. de ijs*, C. *de Episc. &* Cleric. *notat Cardin.* Belarm. *ad Concil. Trident. sess.* 25. *cap.* 20. *Imola in cap. fin. de vita, & honest. cleric. Calderin. cons.* 7. *post num.* 2. *de constit. Ruin. consl.* 111. *post num.* 1. *vol.* 5. *Barbat. consil.* 1. *num.* 10. *&* 12 *lib.* 3. *Anchar. consl.* 96. *num.* 6. Guidopap. *quæst.* 79. *&* 281. *in adnot. in verb. pro rebus &c. Azor. instit. moral. lib.* 5. *cap.* 13. *vers. est igitur &c. tom.* 1. *Bonau. de censur. Bull. cœn disp.* 1. *q.* 19. *par.* 3. §. 3. *num.* 17. 18. *Suarez de cens. Bull. cœn. disp.* 21. *sect.* 2. *post n.* 99. *Bell. disquisit cleric. à numer publit.* §. 3. *per tot German. de sacr. sa. imm. lib.* 3. *cap.* 17. *post num.* 27. *&* 56. *Bard de iur. Eccles. vn. lib.* 1. *cap.* 39. §. 5. *num.* 37. *Barell. de Reg. Chart. per tot. cap.* 63. *num.* 23. 31. *Lotther. de re benef. quæst.* 36. *num.* 30. *lib.* 3. *Gaill. obseru.* 52. *num.* 12. *lib.* 2. *Less. de iust. & iur. lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 3.

Rota

*Rota coram Merlino in Alben. Gabellæ dec.*908.*& in recent.dec.*339. *in par.*6.*& coram Penia dec.*1079 Klok *de contribution.cap.*12. *n.*74. *&* 87.

Sed vt habeat locum hæc
133 regula debent tria concurrere in ipso onere imposito rei, vt sit certum, inuariabile, & perpetuum, *Abb.d.conf.*53.*nu.*1. *lib.* 1. distinguit autem Abbas inter tributum, quod possumus dicere responsionem certam annuam, siue canonem, & inter collectas Cõmunitatis, quæ solent alterari secũdum diuersitatem temporum, & opportunitatis, & sequitur Imola, & DD.*in cap. vlt. de vita, & honest. cleric.* recensendo Imola diuersitatem opinionum in *num.* 16.
134 *ex vers.vna est &c.* & cõcludunt denique omnes quod vbi onera habeant mixturam rei, & personæ, nullo modo possint esse noxia clericis, *Imol. ibid. Bart.in l.rescripto* §. *fin. ff. de mun. & hon.num.*4. sed vbi onus est
135 infixum ipsi rei debet procul dubio ferri à quolibet successore in ipsa re, etiam clerico. *Abb. post.Bart.* & alios, quos allegat *d.conf.*53.*lib.*1.*num.*1.*vers. certum*
136 *est &c.* secus autem in collectis, & impositionibus extraordinariis etiam non excessiuis, quia cum emergant postquam res venit in dominium Ecclesiæ, & clericorum non possunt cadere super ipsa re, quæ est extra laicorum commercium: collectæ autem, tributa, & quælibet impositiones, quæ emanatæ fuerant iam antea super ipsis bonis, quæ ideo, quando peruenerunt ad manus clericorum iam erant obnoxia Communitati in tributis, & collectis, ideò remanere pariter obnoxia debent eidem iuri, iam antea quæsito, vt concludit pariter in hoc casu *Bart.in d. l. rescript.* ex inducta opinione *Innoc.in c.postulasti de for. compet.* & affert etiam exempla, cumque refert, approbando *Abb.in dicto conf.*52. nec redditur dubia hec opinio, ex quo collectæ possint recipere alterationem per augmentum, quia saltem pro quãtitate antiqua collectarum remanent firma iura Communitatis in ipsa re; Amplius illud augumẽtum assumeret naturam primæ impositionis, & tributi tamquam accessoriũ, quod ingreditur naturam rei, cui accedit *Rot. in par.* 1. *diuers. decis.*589.*num.*1. *& coram Ludou. in dec.*132.*nu.*8.*& dec.*544. *n.*14. *& in recent.par.*1.*decis.*391. *nu.*7. *& par.*2.*dec.*94.*num.*3.*Surd.decis.* 78.*num.*11.*& decis.* 88. *num.* 10. *Magon.decis.Florent.*34.*num.*4.*& sequutus est Gratian. discept.c.*446. *num.*28.*& cap.*540.*num.*3. & ac-

(In the right-hand column, margin numbers 137 "antea quæsito…", 138 "opinio, ex quo…", 139 "quod ingreditur…".)

O cedens

140 cedens fundo augumentum, retineri potest loco pignoris à creditore, *Franc.dec.38. num. 4. & 6.* & idem ius statuitur tam
141 in vno, quam in altero, vt respondit *Rota in recent.par.2.decis. 682.num.4.& 7.Grat in dec.213.* Benè tamen distinguit *Ias. in l. seruum filij 46. §. si procula, ff. de*
142 *leg. 1.* videlicet aut accedit ex facto eiusdem primi dispositoris, & habet eamdem naturam, secus autem si accedat facto alterius *in vers.fin.ex l.chorus 77. §.arca, ff.de leg.3. & ex notatis per Raphaelem Cuman.& Alex. in d.§. si procula*: vnde vbi augumen-
143 tum collectarũ prouenirer non ab eodem impositore, sed ab alio, & postquam bona deuenerunt ad clericos non potest
144 habere eamdem naturam, eoq; magis si fuisset factum augumentum te non amplius integra propter mutationem Dominorum, & deuenisset ad cõditionem hominis, à qua inci-
145 pere non poterat; Verumtamen non propterea tollitur prima impositio, quia immunitas superuenientis dominij proclericalis non debet trahi ad bona, iam registrata in Castro ante transitum ad manus immunes, *Ias.conf.83.col.2.vers.item per tale rescriptum &c.vol.3.* quẽ refert, & sequitur *Surdus conf. 262.num.13*, sed soluere debent

clerici succedentes in ipsa re, 146
sicuti soluebant eorum antecessores, *Luc.de Penn.in l.fin.C.de exact.tribut. lib. 10.* & adstipulatur id, quod scribit *Hostiens. in summ.tit extr.de imm.Eccles. nu.3. vers. sed prius dictum &c.* exponens de censu, & tributo certæ rei imposito, & melius concurrit consideratum *à Bald. in l.placet C de sacros. Eccl.* qui regulariter assertur in contrariũ, ipse enim *in d. l. placet num. 11. vers. ego dico &c.* firmat, quod 147
Ecclesia tenetur ad collectam indictam antea super bonis, quæ in æstimo sunt, & reddit ibi rationem, quia scilicet est onus iam firmatum, *Barbat. d. cons. 1. num. 55.* Ideoque non 148
potest tolli prima impositio, quæ dicitur conuersa in tributum, *Barbat. conf.1. num.11. vers. nisi antequam &c.* & transit cum 149
suo onere atiam ad manus Ecclesiæ, vt probauimus, & sequitur idem *Barbat.d. conf.1. ex num. 9. & seq.* si autem illa pri- 150
ma supprimeretur in totum, & noua collecta, seu tributum imponeretur eo casu noua proculdubio non deberetur à clericis propter resistentiam iuris, nec deberetur solui vetus, quia suppressa esset, prout de legato 151
scribit *Ias.in d.§.si procula num 6.* quod videlicet si domus legata diruta fuerit, & in area domus 152

noua

noua ædificata sit non deberi vetus, quæ iam diruta est, & propterea legatum extinctum esse, nec deberi nouam, quia non compræhenditur in legato. Alio in casu etiam non
153 tenetur Ecclesia si v.g. collecta, siue tributum fuisset quidem impositum antequam perueniret ad manus clerici, & Ecclesiæ, sed incertè, & indeterminatè, quo casu non posset determinari postquam peruenit ad Ecclesiam, vel clericum in illius præiudicium, *Angel. de Vbald. conf. 24. verf. sed pro collect.*
154 *&c.* At regulariter vetera onera semper transeunt infixa in ipsis bonis in quemcumque successorem, adeout nec admittatur pactum in cótrarium, *l. 2. & fin. C. sine cens. vel reliq. &c.*
155 Cæterum ea, quæ dicuntur de tributo intelliguntur de collecta, & de qualibet impositione, *Angel. de Vbald. conf. 24. verf.*
156 *aut est incertum &c.* & omnia hæc veniunt appellatione census, vt passim *in tit. de censib. & C. eod. tit. lib. 10. & facit d. l. 2. & fin. C. sine*
157 *censu &c.* & nemo potest emere fundum censui obnoxium, quod nõ subeat onus ipsi fundo inhærens, *l. 2. & passim C. sine*
159 *cens. vel reliqu. fund. comp. non poss.* & debet Ecclesia subire onera, quibus subiecta erant bona, ex quibus qualibet metrocomia, siue mẽsura terreni certa quadam rata fructuum fuerat legitimè collectata à Principe, *Bart. in d. l. placet num. 10. verf. iudic.* vel ex Statuto (& eo fortius) quia illius dispositio æquiparatur stipulationi, notat *glos.* 159
*in rubr. C. de decret. Decur. lib. 10.* quam refert, & sequitur *Bald. in conf. 2. num. 5. lib. 1. ex l. 1. ff. de legib.* & reddit rationem, quia 160
fiunt per interrogationem, & responsionem singulorum hominum, vnde remanent hy- 161
pothecata etiam singulorum bona pro impositis collectis: Et propterea tenentur clerici, si succedant in hæreditate ci- 162
uium laicorum vt supra obligatorum, quia videlicet quando peruenerũt in clericos fuerant iam obligata, & hypothecata pro præstationibus, & collectis ab Auctoribus clericorum, prout in casu Statutorum Communitatis Florentiæ consuluit *Angel. de Vbald. conf. 206. ex num. 2. verf quidquid autem sit &c.* 163
vltra quod si ex prædictis bonis obligatis, & hypothecatis vt supra recipit commodum clericus, & illis fruitur, debet etiam recipere eorum onera, & hoc ipsa ratio suadet, *Clement. prima de cens.* & ipsa æquitas requirit, vt discurrit *Diuus Gregor. in epist. 42. vltra prædictã Clement. 1. de cens. iuxta vulgatam*

*l. ſecundum naturam &c. ff. de reg.*
*iur. Anchar.conſ.96.num.6.* Equi-
164 tas autem eſt ſubſtantiua qua-
litas præcipuè Iuris Canonici,
vt notiſſimum eſt, ſicut pariter
non ambigitur Eccleſiam eſſe
cultricem iuſtitiæ, *Diu. Gregor.*
*epiſt.11. ad Iulianum in c. quæren-*
*dum, ex §. nam & quippe de pœnit.*
*diſt. 2. cap. 1. §. ſed diuerſam, de*
*alien. feud. Mantic. de tac. & amb.*
*lib.13.tit.46.num.16, Vaſq. illuſtr.*
*controu. lib.1. cap.7. num.1. Tho-*
165 *ming.conſ.9. num. 77. & conſ. 33.*
*num.22.vol.1. Weſemb. conſ.121.*
*vol. 1. Oldendorp.1. conſ. Marp.5.*
*num.25.Io.del Caſtill.2.quotid con-*
*trou. iur. cap.5. num. 43.* Klok *de*
*contribution.cap.12.num.219* Vn-
166 de illud Chriſti Domini, reddi-
te quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &
facit *cap.1.§. ſed diuerſum de alie-*
*nat. feud.in vſibus feudorum, Bar-*
*bat.conſ.1.num.5. verſ. cum Eccle-*
*ſia lib.3.* Sed de iure, clerici non
167 tenentur contribuere in graua-
minibus Reipublicæ, niſi in
certis caſibus expreſſis *in d.cap.*
*non minus*, & in ſimilibus iuri-
168 bus; ſed benè laici ſubditi con-
tribuunt; & contributio ad fa-
uorẽ Reipublicæ grauatæ con-
ſiſtit ex æquo, & bono, illa ſi-
169 quidem eſt ad inſtar Matris,
ſuorum ciuium, eique tenen-
tur ciues ſuccurrere; & ratione
reſpectus, & charitatis æquipa-
ratur Eccleſiæ, *l. fin. C. de ſa-*
*croſ.Eccleſ.Bald. in d.cap. clerici de*
*iudic.num.2.in fine, Anchar.conſ.11*
*in num. 5.* Onera enim ordi- 170
naria, & neceſſaria ſubſtenta-
tionem ciuitatis, et ciuium re-
ſpiciunt: rationem iuſtitiæ, et
æquitatis prohibitionis aliena-
tionis bonorum in Eccleſiam 171
intelligemus, quando non in-
ducatur ad diminutionem li-
bertatis Eccleſiæ, vt dicunt
*Bald.in d.c.clerici,* Anchar. *in dicto* 171
*conſ.11.& Barbat.in d. conſ.1.tom.*
*3.& vid. conſ. 14. tom. 1. paſſim,*
adeout concludat idem An-
char.in caſu conſimili, obligari
Eccleſiam etiam pro impoſi- 172
tionibus realibus futuris, ſed
pro rata tantum poſſeſſionum
laicorum ad eam deuolutarum
*in d.conſ.303.num.5.* et conſuluit
*idem Barbat. loco cit. num. 26.* ex 173
Ancharan.et Bald.poſſe ciuita-
tem præiudicare Eccleſiæ in 174
quærendis, et valent præmiſſa
contra clericos, etiamſi clerici
acquirerent mediante emptio-
ne, ſiue permutatione, aut per
vltimam voluntatem, quod
firmat *Andr.Barbat. d.conſ.1.* vbi
refert *conſ.206. Angel. in d. cauſa*
*Florentina*, et ex illius doctrina
mouetur *num.16.*bona nõ obli-
gata (vt ipſe ſubdit) per quaſ-
cumque, aut qualeſcumque
manus ambulent, vel quocum-
que titulo decurrent, ſemper
ambulant, et decurrunt cum 175
ſua

sua causa, *l. si conuenerit, §. si fundus, ff. de pignorat. action. & l. si debitor, ff. de distract. pign. l. si prædiū ff de euict. d. l. fin.* C. *sine censu, vel reliquis &c. Angel. d. cons.* 1●6. *n.* 2. *vers. quicquid &c.* et propterea
176 concludit ex d. doctrina Angeli, quod bona obligata pro præstātijs soluendis communi Florentiæ remanserunt obligata ad id postquam transiuerunt in hospitale *ex l. incola in gloss. ff.*
177 *ad municip.* quam adducere Angelus scribit *Bart. loco cit. nu.* 17. vbi testatur de tuta conscientia, et confirmat *Luc. de Penn. in d. l. fin.* quem sequitur *Remig. de Gonny in tract. de charitatiu. subsid.* Quo vero ad distinctionem certæ, vel incertæ impositionis; Certa dicitur v. g. duodenaria
178 pro tornatura quolibet anno etc. *Angelus ibidem vers. nam vt collecta &c.* Incerta autem est illa, quæ indeterminatè, et quod
179 vbi ex statuto disponitur, vt v. gr. pro certa mensura terræ soluantur decem in perpetuū quolibet anno, quod esse tri-
180 butum firmat *Bald. in l. finali n.* 8 *C. sine censu, vel reliquis &c.*

Vnde concludendum est pro
181 validitate collectarum, et onerum realium contra bona clericorum, vt refert *Bonon. in sua sententia vini vectigalis fol. mibi* 23
182 *ex num.* 18. eaque maximè, quæ super eis fuerunt imposita antequam ad clericorum, et Ecclesiæ manus peruenirent, *idem Bonon. fol.* 132. *ex num.* 25. *vers.* 183
*primo modo &c.* dum habeant certitudinem, inuariationem, & perpetuitatem, vt supra præmissum est, & teneri clericos, & Ecclesiam ad ipsa onera, tributa, & impositiones ordina-
rias, liquet *ex l. neminem, C. de sacros. Eccles. ex d. c. si tributum* 11. 184
*q.* 1. *ex c. generaliter* 40. *§. nouarum, vers. posthumo nihil &c.* 16. *qu.* 1. *& facit l. de ijs C. de Episc. et Cler. Abbas in d. c. non minus in num.* 16 *vers. sed ego distinguendo &c. de immun. Eccl. per c. dilecti de don. et per c. quanto de cens.* quod firmat
ibidem Abb. tam proueniendo 185
ex dispositione priuatorum,
quam ex dispositione publica, 186
maximè in soluendo vectigali, quod est onus mere reale, *l. Imperatores ff de publican. & vectigal.* maximè in oneribus ordinarijs
pro vijs, & pontibus &c. debi- 187
tum ab ecclesiasticis exigeudū; *l. ad instructionem, & l. neminem C. de Sacros. Eccles. d. l. nullus C. de cursf. publ. lib.* 12. & vbique DD. cum cæteris supra latè recensitis, & plenissimè scribit *Andreas Barbat. in d. cons.* passim, & diffuse, & respondit optima ratiocinatione ad cōtrarias opiniones, ac præcipuè ad *Abb. & Bald.* & potissimum vindicant
sibi locum præmissa vbi agitur 188
de

de communi bono, & vtilitate tam clericorum, quam laicorum, *Barbat. d. consf. 1. num. 56. ex Anchar. in d. cap. 1. de immun. Eccl.*
189 *in 6. vers. sed vlterius circà hoc*: Eoque fortius pro possessionibus antea obnoxijs certo tributo, & collectæ, vt probatū est, & additur optimus *tex. in d. cap. generaliter §. iuxtà Sanctionem 16. quæst. 1. ibi.* fundos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obligabit &c. vbi *gloss. in verbo collationibus* &c. exponit de extraordinarijs, vel super indictis nouis collationibus, ergo à contrario veteres collationes nō prohibentur, quia contrariorū contrarij sunt effectus,
191 *Arist. lib. 5. polit. c. 8. circa princ.* noua autem vectigalia prohibuit etiam Concil. Lugdun. sub Bonifac. VIII. Sum. Cōcil. fol. mihi 557. Eis autē, quæ firmauimus contra clericos non obstant iura, quæ communiter pro parte eorum allegantur, inter quæ viget *d. c. non minus extr. de imm. Eccl.* desumptum *ex Concil. Later.* quia *in d. c. non minus &c.* re-
192 darguit S. Concilium inuasam, & penè suppressam iurisdictionem Ecclesiæ à laicis, & onera extraordinaria excessiua citra iuris rationem ab eisdem imposita clericis, & ecclesijs, & angarias; vnde iuremeritò, hæc enim omnia prohibentur directè, & simpliciter imponi à laicis, tam de iure diuino, *vt in* 193
*sac. pag. numer. cap. 3. et 8. et Esdra ex cap. 4. et 5.* quam de iure naturę, *vt ex Iulio Cæs. in suis Com-* 194
*mentar. lib. 6.* quam etiam de iure canonico, *vt in d. c. non minus,* 195
*et c. aduersus de immun. c. peruenit 86. distinct. c. quamquam de censib. in 6.* & alijs iuribus supra relatis; vnde improbat excessiuita- 196
tem S. Concilium Lateranense, vt legitur in tex. ibi: Isti autem onera sua fere vniuersa impo- 197
nunt Ecclesijs &c. & ibi: Et tot angarijs &c. & ibi: De bonis Ecclesiarum, & clericorū, & pauperum Christi vsibus deputatis, volunt ferè cuncta compleri &c. & ibi: Iurisdictionem etiam, & auctoritatem Prælatorum, ita euacuant, vt nihil potestatis eis in suis videantur hominibus remansisse &c. iuncto ibi: Fieri de cætero talia prohibemus &c. videlicet talia excessiua onera 198
supra diffamata; verbum enim talia est relatiuum, quod ideo 199
restringitur ad supra disposita, vt ex doctrina *Rotæ coram Ludouis. decis. 433. nu. 9. & 10. cum concordantibus,* & confouet hoc expositio *Abb. in d. cap. non minus in num. 1.* ibi: Prima pars manet, et aggrauat horridam oppressionem Ecclesiæ &c. et vlterius ibi: sed isti omnia onera sua

fere

fere imponunt Ecclesijs, et iu-
risdictionem ecclesiasticam si-
bi in totum vsurpant &c.
200 Et propterea cum dispositio
*d. c. non minus*, restringatur ad
actus excessiuos, et irrationa-
biles, non potest amplecti cæ-
201 teros casus ordinariorum one-
rum, vt de restringente se ad
vnam actionem, quod non
possit extendere iudicium in
aliam cōsuluit *Signorol.cons.*350.
*num.*3.*vers sed est deductum* &c.et
dici solet, quod vt cognoscatur
202 intentio disponentis, vidēdum
est quo nomine agatur; actus
enim agentium non operantur
203 præter eorum intentionem,
*vulgata l. non omnis ff. si cert.pet. l.
in agris ff.de acquir.rer.dom.* Alex.
*cons.*118.*lib.*2.*n.*13. & resolutio
204 quantumuis generalis restrin-
gitur ad expressa; *Odrad.cons.*184
*n.*9.*vers. nititur etiam &c.* sicuti
absolutio sententiæ generaliter
205 disponens, restringitur solum
ad causas expressas, *Bald. cons.*
411.*lib.*5. Alia ratio dicendi in
*d. cap.* non minus fuit, iurisdi-
ctio ecclesiastica, vt indicaui
ex textu, ex quo laici procede-
bant contra clericos, et Eccle-
206 sias in materia onerum, non
solum in petendo, sed etiam in
iudicando, vt ibidem, et *d. c.*
aduersus quod, pariter non ob-
stat nostro negotio, quia non
intendimus defendere iurisdi-
ctionem laicorum in genere
contra clericos, sed ostendere,
quod mens sacrorum Conci-
liorum, et Summorum Ponti- 207
ficum, in materia collectarum,
et tributorum, non fuit exi-
mendi clericos, et Ecclesias à
legitimis, et honestis solutioni-
bus onerum pro bonis immo-
bilibus, quæ possident, vltra
quod recognoscunt hoc à legi- 208
bus humanis; lex enim diuina
dedit eis solum decimas, et
primitias, vt discurrit *Bald. in
d.l. fin. num.* 12. *C. sine censu &c.*
& propterea debent regulari
ab humanis dispositionibus in
casibus, de quibus supra ratio-
cinati sumus. Quæ quidem in-
tentio iuris canonici benè de- 209
sumitur *ex d.c.non minus, et ex d.
c.aduersus*, quod pariter est de-
sumptum ex Concilio Latera-
nensi, ibi enim causa mouens 210
Patres fuit rigor in exigendo
taleas, et collectas, et nimis
grauari clericos per imposi-
tas collectas, et taleas excessi-
uè, et iniustè à laicis, vt in prin-
cipio, et paulò inferius in ver-
bo aggrauare, quod denotat 211
excessiuitatem oneris, quia
grauare est onerare, *vt ex Ca-
lep. in verbo Grauo*. Vnde verbū
aggrauare auget impositionē, 212
& *Liu.lib.*7. *de bello pun.*2. scrip-
sit, inopia aggrauari subditos
&c.

Atque

Atque idem animi motus
213 Patrum S. Concilij in d. c. non
minus, et d. c. aduersus fuit in
Summo Pontifice Alexan. IV.
*vt ex cap. 1. de imm. in 6. in illis*
*verbis: quibus in illis commissa est*
*executio iustitiæ secularis molesti*
*sunt, nimium Ecclesijs super pluri-*
*bus, & infesti &c.* & ibi: *totque*
*temerarijs ausibus &c.* quia vide-
licet inuadebant Scabini, seu
214 Consules iurisdictionem eccle-
siasticam, et opprimebant cle-
ricos excessiuis, et exorbitan-
tibus taleis, et collectis, vnde
improbat Summus Pontifex
eorum temeritatem, et iniusti-
tiam, vt præcipuè *in eodem cap. 1.*
*in fine princ.* ibi: *Ac detestabilis*
*malignorum audacia, & insolentium*
*nefaria temeritas propulsetur &c.*
quinimo denotant prædicta
verba prolata à Papa excessi-
uitatem non modo, sed & atro-
citatem actuum propter ver-
bum *infesti* ex Græcis verbis
215 *αγιαςός κεταιος* plusquam inimi-
cũm significantibus, et notauit
Nonius latrocinium esse infe-
stationem, & *Cic. lib. 3. de Repub.*
216 Maris latronem vocauit infe-
stum, et propter verbum dete-
stabilis, quod denotat maledi-
ctionem, et abhominationem,
vt ex *Cic. in offic. nulla tam detesta-*
*bilis pestis &c.* et verbum *maligno-*
*rum &c.* quod denotat qualita-
tem sceleris, vt aduertit *Calepin.*
*in verbo malignus*, additis alijs
verbis detestationibus, quæ sa-
tis consideranda sunt tamquam
prolata à Papa, qui curam ha- 217
bet Ecclesiarum, *d. cap. 1. circa*
*fin. princ. c. 1. in extrauag. de Imm.*
vltra quod loquitur ibidem
Summus Pontifex in casu no- 218
uarum collectarum imposita-
rum super bonis clericorum
post illorum acquisitionem, *vt*
*d. c. 1. in §. volentes*, ibi, *possessio-*
*nibus ab eisdem Ecclesijs, vel perso-*
*nis ecclesiasticis legitimè hactenus*
*acquisitis &c.* & dictio hactenus 210
denotat præteritum vsque ad
diem actus, *l. 1. in princip. ff. de*
*oper. nou. nunc. Grat.* cum pluri-
bus quos allegat *in diction. 72.*
quo sensu narrat Summus Põ-
tifex inducta grauamina *in eod.*
*cap. 1. in §. sanè intelleximus*, ibi,
*prætextu bonorũ quæ acquisiuerunt*
*&c.* vt in simili recenset Gra-
tianus Constitutionem Leonis
Imperatoris *in c. generaliter 16.*
*quæst. 1. in §. nouarum*, & inferius
ibi, *nihil extraodinarium ab hinc*
*super indictum nè flagitetur &c.*
Excessum gabellarum exagerat
etiam Bonifacius Octauus *in* 220
*c. clericis eod. tit. in 6.* vt aduertitur
ibi in summario, quod scilicet
Summus Pontifex improbat
excessus laicorum in imposi- 221
tione collectarum, & tallearũ
contra clericos, vt *in princ. d. c.*
*clericis*, ibi, *clericis laicos infestos*
*&c.*

*&c.* cuius verbi significationem
exposui den otare auctoritatem
222 supra *in vers. quinimo*, quod au-
getur dum sequitur post dicta
verba, dictio, oppido, quæ a
gloss. interpretatur valde iun-
cto inde inferius ibi, *ad illicita
frena relaxant, nec prudenter atten-
dunt, quam sit eis in clericos, eccle-
siasticasque personas, & bona inter-
dicta potestas &c.* quorum ver-
borum sensus est ( iunctis prio-
ribus verbis) vt non imponan-
223 tur collectæ irrationabiles, &
nouæ, vt diximus, & quod pro
collectarum exactione contra
clericos, et ecclesias non adea-
224 tur potestas laicalis, sed eccle-
siastica, vt passim desumitur
ex toto *eod. c. clerici*; vnde hoc
pariter non obstat quinimo
225 correcta fuit constitutio huius
*c. clericis* à Summis Pontificibus
226 successoribus, confirmantibus
totam rem impositionis, ac
exactionis collectarum in di-
spositis in Cōcilio Lateranen-
si, scilicet *d. c. non minus*, sed ge-
neraliter *in d. c. aduersus, vt ex
constit. Clement. V. in Concilio Vien
nen. anno* 1311. *relat. in Clement.
vnic. eod. tit. de immun. et ex constit.
Benedicti XI. relata in extrauag.* 1.
*eod. tit.* Clemens siquidem re-
227 uocauit in totum *in d. Clem. vn.*
& Benedictus reformauit, vt
*in d. extrauag. cap.* 1. *de immunit.*
quod concinnè recenset *gloss. in*
*d. c. clericis*; Lateranensium igi-
tur Conciliorum constitutio-
nibus fuit à nobis data respon-
sio *in vers. nec obstant iura &c.* et
eadem responsio accommoda-
tur cuiucumque iuri pro cleri-
cis expresso, et ponderato. 228

Soluet igitur tributum cle-
ricus, seu collectas in casu re-
rum descriptarum in catasto,
et æstimo antequam venirent
ad manus ipsius.

Bona prædicta exactioni col- 229
lectarum, obnoxia esse conue-
niunt omnes communiter, vt
probaui, et sequitur *Bald. in d. l.
fin. C. sine cens. vel reliquis &c.
num.* 11. *et* 12. et reddit ibi ratio-
nem, quam indicaui supra in
*respons. ad c. aduersus extra de im-
munit. Surd. d. consil.* 262. *et* Barbat.
*d. cons.* 1. *lib.* 3. *passim per totum*, vbi
plura ponderat, et explanat, ac
plurimos citat. Ideo ponemus
hanc veram, et amplectendam 230
conclusionem, clericos non
esse collectandos à laicis pro
tributis, et impositionibus su-
per bonis eorum inconsulto
Summo Pontifice. Quo verò 231
ad exactionem onerum realiū
ipsis competentium, vel one-
rum ordinariorum ab Ecclesia
permissorum conueniendos es-
se, sed corā eorum Ordinario,
& distinctionem esse faciendā
inter onera tributi, & onera
collectæ descriptæ super certis

bonis in catasto, & æstimo Cōmunitatis; & sciant generaliter clerici honestè eos viuere debere, & tantum possidere, & habere vt modestè viuant, *c.de his, et c. si monachus* 16. *qu.*1. Klok *de contribution.cap.*10.*n.*48.

Quoad immunitatem clericorum in genere collectarum ordinariarum, vel extraordinariarum personalium, vel realium, diximus, nunc verò flectere eo fortius possumus ad
232 taxas pro instructione, & restauratione viarum, scilicet teneri clericos, et Ecclesiam etiā ad solutionem taxarum pro instruendis, & restaurandis viis, & pontibus, *vulgata l. ad instructionem, C.de Sacrosf.Eccl.*cum eis, quæ latius supra deduximus;
233 sed & ad solutionem gabellæ si imponeretur soluenda ad Portam Ciuitatis pro instructione, seu restauratione viæ publicæ sentit B*ald.in d. l.ad instructionem in num.* 2. *C.de Sacrosf. Ecclef.Iacob. Butr. in ead. l. ad instructionem*, quem citat, *& in cap.*1.*num.*15. *de pace Constan.* Af-
234 *flict.de feud.in tit. quæ sint regalia &c.* vbi et gabellas impositas pro refectione murorum Ciuitatis *Bald. in d.l. ad instructionem*,
235 aut pro refectione pontium, & viarum, *vt ex d.l. ad instructionem, et ex c.quamquam de censib.in* 6. *tenet Specul. in tit. de censib.* §. *nunc dicendum vers.item pone quædam vicinia &c. Afflict. loc. cit.* &
tenentur etiam ad mundādam viam propter fetorem, *Barbat. in rubr.tit.de rebus ecclesiæ non alienan.c.*21.*vers.*23.*vide Bald. in l.* 1. *C.de contrah.empt. Barbat. in l.nullus C.de curs. publ.* Quo verò ad 237
forum quamuis iure communi cogi nequeant clerici, & Ecclesiæ per sæculares Iudices, *c.*1.*de immun.eccles. Afflict.in dicto tit.quæ sint regalia*. Nihilominus 238
in Vrbe, & Statu Ecclesiastico clerici tam sæculares, quam regulares subditi sunt Magistratui ædilium curulium, & Eminentissimo Cardinali Camerario in ordine ad eumdem Magistratum, quod plenè statutum legitur in Constitutionibus tot Summorum Pontificū, vt latissimè *Bard. de facult. Magist.viar.et iur.protomis.* præcipuè in motu proprio ab eodem per extensum descripto Pauli III. qui ibidem priuatiuam declarat iurisdictionem prædictā Magistratus ædilis, ibi, *ipsi soli &c.* & ibidem præfatus Sum- 239
mus Pontifex expressè voluit inducere priuatiuam iurisdi- 240
ctionem; dictio enim solus excludit omnes alios, *Grat. dict.* 254. ideoque priuat, vt de dictione solum *id. Grat.dict.* 255. *n.* 2. *per c. cum Ecclesia extr. de caus. poss. et propriet.* & idem Sum-

Summus Pontifex Paulus Tertius in eodem Chirographo re-
241 censet, & confirmat alios motus proprios similes Martini V. Eugenii IV. Sixti IV. Alex. VI. Iulii II. & Leonis X. ac aliorum, & quotidie practica-
242 tur in Vrbe. Nec valent extrà eam ordinarij ecclesiastici impedire, quia ita mandat Summus Pontifex supremus Princeps,& debēt Ciuitates,& loca subdita ab Ecclesia Romana normam, & regulam sumere, eamq; sequi, & amplecti iuxtà illud, Regis ad exemplum totus cōponitur Orbis, & maxi-
243 mè respectu iurisdictionis Magistratus ædilium, qui complectitur, vt alias præmisimus Sacram Congregationem Emin. Cardinalium super vijs &c. Emin. Camerarium, Illustrissimum Præsidem, & Illustrisi. mos DD. Magistros Viarum.
244 Qui quidem Magistratus ædilium necessarius est in Republica, vt desumitur ex Bulla pluries sup.allegata Martini V. & supponunt idem omnes Sūmi Pontifices, vsque in præsentem diem in eorum constitutionibus, & motu proprijs passim pro tempore factis in hac materia respectu viarum,
245 ædificiorum, & ornatus Vrbis Romæ, cuius quidem Magistratus iurisdictio erat antiquitus vsque ad centesimum lapidem, *l.1.ff.de offic,Præf.Vrb.* quid
246 qnid hodie dicatur restricta ad quadragesimum lapidem illa specialis DD.Magistrorum viarum, vt recenset D. Cardi-
247 nalis Tuscus in litera R. conclus. 366. & vltra districtum vbiq, per Statum Ecclesiæ extenditur, vt præmisimus,& in-
248 fra aduertemus: Debent denique cuncti normam, & ordinem sequi Ecclesiæ Romanæ, quæ est omnium aliarum Ec-
249 clesiarum Mater, & Magistra, *c. fin.de foro comp.* estque superior, & omnes Ecclesiarum Episcopi eam tamquam Matrē
250 & Caput venerantur,& ad eius recurrunt præsidium, *vt ex c. omnes Episcopi cum duobus cc. se-*
151 *quentib.et passim 2.qu.6.*& curam
252 aliarū habet à qua omnia iura exeunt, & ad eam redeunt, vt
253 discurrit *id.Tusc.d. lit. R. conclus. 363.* & conferunt deducta per *Oldrad.cons.172.in princip.num.4. et cons.244.num.8. vers. item obiectus &c.et vers.non obstat si dicatur etc.* & errare non potest,vt latè *Feder. de Sen. cons. 131.casus talis*
255 *etc. in princ.* Extenditur igitur, vt præmiseram, Iurisdictio Magistratus totius,vbique per totam dictionem ecclesiasticā, vt de Emin.Camerario supra satis, ex constit. Sixti IV. recensui, & de S. Congregatione

Emin.DD. Cardinalium super vijs, pontibus &c. liquet ex alias allegata Constitutione 73. congreg.13. sa. me. Sixti V. sicut & Illustrils.D. Præsidis viarum ex Bulla sa. me. Leon. X. la 24. *Bullar. nou. tom.*1. qui repræsentat totam Cameram. Nunc antem, antequam de alijs personis immunibus loquar respectu viarum, non incōgruè interponere cēsui quædam responsa cum resolutione in causa, quæ in materia Taxarum pro vijs, & immunitatis ventilata fuit; resoluta tamen in prima instantia ad exclusionem immunitatis, earumque tenor est, vt infra sequitur.

256 CIVITATES Asculi, et Montis Alti, eiusque Præsidatus adstringi non debent ad solutionem taxæ extra Portam Piam, quia in eis deficit vtrumque
157 requisitum; nam neque sunt de Territorio Vrbis, vt est notissimum, neque commodum percipiunt ex via extra Portā Piam, cum earū Ciues, vt mihi supponitur, ingrediantur in Vrbem, vel per Portam Flaminiam, vel per Portam Sancti Ioannis.

258 Hæc procedunt de Iure, & fortius in casu nostro corroborantur consuetudine non soluendi d. Taxam continuatam
259 per plura sæcula, vt constat ex perquisitione taxarum facta per Notarium, citato Procuratore Fiscali, per quā probatur negatiua solutionis, *Mandell. cons.*789.*num.*2.*Cyriac contr.*512. *num.*1.*Capic.Latr.consult.*68.*nu.*8. *et* 10.*et seqq.*

Neque obstat solutio facta de annis 1624. 1648. & 1649. quia cum tunc immineret pro- 260
ximus annus Iubilei, solutio illa habuit causam, et rationem particularem, quæ non viget in præsenti taxa; Consuetudo 261
enim tantùm habet potentiæ, quantum actus, *Surd. decis.*131. *num.*8.*Seraphin.dec.*1040. *num.*2. 262
*Altograd cons.*61. *num.* 12. *lib.* 2. et probari debet in eadem specie, ac concurrentibus eisdem qualitatibus, *Cyriac, controu.*201. *num.*169.*cont.*209. *num.*74. *contr.* 263
251.*num.*46.*Rota dec.*45.*num.*34. *par.*8. *rec.* Proindeque non extenditur de casu ad casum, *Surdus d.decis.* 131. *num.*9.*Cyriac. d. contr.*251.*num.* 46. *Rota dec.* 124. *num.*18. *dec.*722.*num.*28. *part.*4. *tom.*3.*et dec.*421.*num.*9.*par* 9.*rec.*

Alioquin si solutio illa considerаretur vti generaliter fa- 264
cta, et non in casu particulari proximi Anni Iubilei vti dif- 265
formis à tot alijs taxis, non deberet attendi, nec induceret consuetudinem, *Rota dec.*97.*nu.* 13. *par.*8.*rec. Ludouis. decis.* 162. 256
*num.* 9. *et ibi Adden. num.*15. Et

recur-

recurrendum esset ad ius commune, quo inspecto, hæc pars non tenetur ad solutionem ex præallegatis.

267 Hinc patet nos non versari in terminis exemptionis, sed
268 in terminis non compræhensionis; exemptio enim præsupponit antecedentem subiectionem, *Oldrad.cons.172. n.13. Pæn.dec.* 1074. *num.*5. *Rota decis.* 207.*num.3.par.2. diuers.* Gratian. *discept.* 918. *num.* 9. *et* 32. Nos
269 autem dicimus, quod hæc pars semper fuit libera, & numquã subiecta solutioni, quod valde differt ab exemptione, *Surd. cons.234.num.39.*

Quare &c.

*Angel. Ridolphin. Adu.*

COMMVNITATES nostrę principales tamquam constitutæ extra districtum Vrbis nõ adest memoria, quod consueuerint concurrere ad taxas expensarum factarum pro reparatione viarum intra districtum, nisi in occasione Sanctissimi Iubilei Anni Sancti. Ideò in hodierna
270 taxa videntur grauatæ, & ab ea exgrauandę, & in earum libertate non soluendi similes taxas
271 manutenendæ, etiã contra officiales habentes pro se assistentiam Iuris, vt punctualiter *Posth.de manut.obseruat.* 45.*sub n. 22.verb.Ideoq.assistentia Iuris non suffragatur, Rota post eum dec.*646. *n.*56.*vers.quando enim &c. & dec.* 416.*alias* 2. *sub n.* 3.*vers.hæc vero si nullus &c. C.de præscript.in nou.*

Quæ doctrina de plano procedit; semper enim est manutenibilis possessio libertatis, 272
non soluendi, signanter quãdo est alicuius temporis considerabilis, & plusquam decennalis etiam si resistat ei ius commune, *Rota dec.*595.*num.*4. *p.*1. *diuers.& dec.*32.*n.*8.*vers.ideo etiam
si possessio sit contra ius est manute-* 273
*nibilis &c. post tractatum Posth. de manut.*

In proposito verò fundatam habemus nostram intẽtionem in immemorabili consuetudine non concurrendi ad similes taxas, ex qua immemorabili 274
libertas non soluendi optimè resultat, & illius vigore potest allegari melior titulus de mundo talis, qualis de iure requiritur *Vasquez in tract. quæst. Illustr. cap.*81.*n.*13.*& cap.*84.*num.*10.11.
*&* 14. vbi dicit tali casu esse 275
præsumptionem iuris, & de iure, quod præcesserit legitimus titulus, *Surd. cons.*262. *num.* 23.
*&* 24. vbi quod immemorabi- 276
lis sufficit ad acquirendam libertatem non solum ab oneribus; sed etiam à subiectione, & homagio.

Imo sat esset ad hunc effectũ lapsus quadraginta annorum 277
tex. est expressus *in l. fin. C. de fund.*

*fund.patrim.lib.*10.*Bart.consil.*19. *incipit Commune Spoleti vol.*1.*n.*7.
278 vbi quod non potest imponi onus ei, qui per quadraginta annos nihil soluit, *Bald.cons.*257. *vol.*2. *Roland.cons.*5.*num.*58.*vol.*1 *Surd.cons.*234.*num.*14.

Nostra autem immemorabilis fundatur in Protocollis taxarum, & libris Archiuij Tribunalis, in quibus factis diligentijs non reperiuntur istæ Communitates vnquam descriptæ, nec taxatæ ab immemorabili in taxis viarum reaptatarum extra occasionem Anni Sancti, vt Notarius fidem facit, quæ omissio descriptionis concludentissimè probat libertatem immemorabilem nō soluendi, vt docet *Bart.in l.*1. *C. de exact.trib.lib.*10. *Crauett. consil.* 111.*num.*13.*Surd.d.cons.*234.*n.*8. *Mascard.de prob.conclus.*834.*num.* 36.*&* *concl.* 975. *num.* 40. *Genua de scriptura priuat.lib.*4. *tit. de lib. ration.gabel.num.*4.*Cyriac controu.* 512.*num.*1.
279

280 Non attentis priuilegijs, & facultatibus amplissimis Tribunalis in contrariū allegādis, non .n. derogant immemorabili specialiter, & expresse, vt requiritur, & sine qua derogatione non tollitur immemorabilis, iuxta gloss. communiter receptam *in cap.*1. *de rescript. in* 6. *Gabr.concl.*1.*num.*27.*de rescrip.*
281

*Decian.cons.*44.*num.*10.*vol.*2. *Rolan.cons.*59.*num.*17.*vol* 1. *Gonzal. super regul. Cancell. regul.* 8.*gloss.* 33.*num* 2.

Minusque attento, quod in alia penultima taxa anni 1663. 282
Communitas Reatis fuerit taxata, & soluerit.

Tum quia taxatio fuit facta in scut. 700. & deinde auditis iuribus Cōmunitatis fuit moderata ad sc. 500. pro hac vice tantum, & sine pręiudicio quorumcumque iurium Communitatis, vt in actis, quæ clausula præseruauit omnia iura Cōmunitatis; Adeout potius corruat actus, quam iura agentis, *Mart. de clauss. par.* 1. *claus.* 158. *num.*2.*Put.dec.*6.*num.*1.*&* 2.*lib.*3. *in correct.Buratt.dec.*44.*num.*1. 283

Tum quia solutio fuit facta cum debitis protestationibus, & metu mandati, ac executionis, quæ propterea in nihilo præiudicauit, *l. is, qui plus, ff. de condit. indeb. l. qui sine causa ff. de condit.sine caus.Gratian.discep.*501. *num.*2.*vers. adeout, &* *Duran.dec.* 373.*num.*17.*&* 18.*vbi plures.* 284

Tum quia ista dedit causam præsenti liti; Ideoque non est habenda in aliqua consideratione *Greg. dec.*417.*num.*4. *Rota dec.*200. *num.*22. *post tract. de manutent.* 285

Tum demum, quia dum hic actus sonat in pati, non induxit 286

duxit approbationem in Communitate, *Gabr. de appell. concl. 2. num. 23. lib. 2. Scacc. de appell. q. 17 limit. 2. num. 56.*

Ac propterea attento maximè rescripto Sanctissimi pro iustitia, est locus deletioni è taxa istarum Communitatum de iustitia, ex supra allegatis, prout speratur, & supplicatur.

Quare &c.

*Hannibal Simonettus Adu.*

Responsum autem fuit pro aliis Taxatis ad exclusionem immunitatis Communitatum Asculi, Nursiæ, & Reatis, videlicet.

287 AD instructionem, & restaurationem viæ publicæ omnes indistinctè tenentur, *l. absit, §. 1. de priuileg. Dom. August. lib. 11.*
288 eiusque impositiones, & collectæ ab omnibus subeundæ sũt, iuxta doctrinam *Guidop. qu. 7. Natt. cons. 215. num. 1. Bald. in l. ad instructionem in princ. C. de sacros. Eccles.* vt de censibus habetur in *l. omne, C. de censib. lib. 11.* Viarum siquidem manutentio opus piũ est, & publicum, *Alberic. in d. l. ad instructionem in princ. Bouadill. politica para Corregidores lib. 2.*
290 *cap. 18. fallen. 27. ex num. 304.* Et fieri debet expẽsis possessorum in prouincia, in qua, via, & aggeres restaurantur, per taxam pro quãtitate patrimoniorum, *vulgata l. per Bithiniam, C. de immun. nemin. conced. lib. 10.* Neque Clerici, neque Ecclesiæ immunes sunt à refectione viarum, *§.* 291
*ad hæc sancimus in auth. de ecclesiastic. tit. vulgata, l. ad instructionem, & ibi DD. C. de sacros. Eccles. DD. in c. non minus de Immun. Eccl. Bouadill. d. fallen. 27 ex d. nu. 304.* Eo igitur magis tenẽtur laici, qui ea via vtũtur, *vt ex l. 3. §. hoc autẽ* 292
*vers. ius autem, ff. de itiner. actuque priu. iuncta l. 1. ff. de via pub.* Quales sunt Communitates aduersariæ, concurrente potissime regula, qui sentit commodum &c. ex vulgata regula iuris, & est obseruatio *Surdi cons. 690. nu. 6.* & ratione vsus, & commodi discurrit pro concursu ad solutionem taxæ, *Rim. Sen.* 293
*d. cons. 31. ex n. 36. & seq.* Etiamsi distent Communitates vltra districtum ab Vrbe, quia taxa, de qua agitur magna est, excedens scuta 8000. vt constat in Actis, in quo casu taxantur etiam extra districtuales, vt 294
in taxa longe minori, videlicet 400. florenorum, dixit esse magnam, *Rim. Sen. d. consil. 31. num. 44.* 295

Vnde nulla lege, aut ratione possunt immunitatem prætendere à taxis viarum; accedente maximè quod ista prætensa 296
exaduerso immunitas vergit in cõsiderabile præiudicium aliarum Communitatum eiusdem

viæ

viæ, quæ proculdubio grauiori taxa onerarentur contra regulam seruandæ æquitatis, *ad c.erit autem lex dist.* 4. quod apprimè fauet casui nostro.

297 Deniq; non possunt prætendere immunitatem obtinuisse ab officialibus; inhibetur enim hoc generaliter *in l. 1. C. de immun. nem. conced.lib.*10.*iuncta l.*1. *C.de operib.pub.*

298 Neque ostendunt immunitatem obtentam à Principe; quinimmo iste iubet refectionē viarum, & inhibet immunitatem, *in l.2.C. eod. tit. de immunit.*
299 *nem.conced.*& iubet solui taxam pro viis, & pontibus à Ciuibus
300 tamquam de re necessaria, *Iustin. in §. si qui autem, vers. sed etiam in Auth.de mandat.princip.*& ibi declarat *gloss. in verb. ciuilibus*.

301 Eoque magis in casu nostro, quia vltimus status est, quod anno 1648. & 1649. fuerunt taxatæ, & taxam soluerunt Communitates Aduersariæ, et Communitas Nursiæ, quod fatentur, ex quo actu
302 tollitur etiam excitata præscriptio, quæ nihilominus contra nostra iura publica nullas haberet vires, *l.præscriptio C.de operib. pub. cum similibus*; amplius, prætensa præscriptio Aduersa-
303 riorum fundatur in iure negatiuo, quod scilicet non fuerint taxatæ Communitates, sed hæc talis præscriptio non potest incipere nisi à die contradictionis, *Rimin.Sen.d.conf.*31. *lib.*1. *ex* 304
*num.* 50. *vers. ad secundum, per l. hæc autem, & ibi DD. ff. de seruit. vrb. præd.* vnde cum nihil obtinuerint in contradictorio iudicio, nihil valet non vsus taxandi, vt desumitur ex deductis ab *Alex.cons.*136.*alias* 135. *lib.* 2. *ex* 305
*num.*19. et rationem adducit, quia per non vsum non tollitur lex, et ius collectandi ex declaratis *d Cyn.in l.*2. *C.quæ sit long. consuet. v. expediti*, *Bart. in prohemio, ff. §. & antea, cum alijs per Alex.loco cit.* quinimmo contrarium probant actus Aduersariorum in solutionibus factis, vt probauimus, et quia fundamur pro parte Tribuna- 306
lis in affirmatiua, sufficit vnicus actus, *Rim.d. cons.*31. *ex n.*5. cōcurrente pro Tribunali viarum, iuris assistentia ex dedu- 307
ctis; quemadmodum vnicus actus solutionis sufficeret, vt Aduersarij amitterēt priuilegium immunitatis si quod prętende- 308
re valuissent, *Festasius de collect. in fin. p.*5. *num.* 32. quem refert *Surd.cons.*262.*num.*17.*v.dicit vnicam &c.* Sed et ex eodem actu 309
resultat præsumptio, quod Cōmunitates Aduersariæ vtantur ea via, et ex ea commodum, et vtilitatem habeant alias non fuis-

fuissent taxatæ, quapropter tenentur ad taxam, iuxta sensum *l. 1. ff. de via pub. Rimin. Sen. d. cons. 31. à num. 36. & seqq.* etiam argumento ducto *à l. ædiles, ff. eod. tit. iuncta l. 3. §. hoc autem, v. ius autem, ff. de itin. actuque priu. Spec. in tit. de cens. §. nunc dicendū, vers. ratioque per l. 2. §. vicinales, ff. ne quid in loc. pub.*

310 Vltra quod si quam exemptionem prætendere possent, illa remansit sublata à sa. me. Alex. VII. per eius, d. Constitutionem *In sublimi &c.* 22. Augusti 1656. confirmatoriam aliarum à Prædecessoribus emanatarum, nec docetur ex aduerso de aliquo prætenso titulo oneroso,

311 De validitate taxæ constat ex reuolutione Actorum, iuxta ea, quæ de sententia firmantur *à Rota coram Caputaquen dec. 260. par. 3. cum concordantib.* & Taxa in substantia nihil aliud est, quam nostri Magistratus sententia, *vt ex Spec. de sent. ex nu. 2.*

312 & quidem manu Regia lata, qua damnat, aut absoluit iuxta sibi datam à Domino prudentiam ex facultate ei tributa à sa. me. Martino V. per suam

313 Constit. 9. *Bullar. nou. tom. 1. fol. 249.* & ex auctoritate, et manu Regia ex Chirograph. supra recensitis cap. 4. et de sententia

314 discurrit *Card. Tusc. lit. S. conclus.* 106. quæ fertur inter Fiscum, Actorem, et Reos taxatos, *vt ex cap. forus de verb signif.* ipsaq; demum materia viarum validat taxam ex supra deductis. 315

Quare &c.

*Alexander Brugiottus Adu.*

Exinde processit sententia contra prætensam immunitatem anno 1665. ab Illustriss. Præside, et D. Assessore viarū, et motiua sententiæ dedit D. Hercules de Iudicibus Auditor Illustriss. D. mei Sacchetti tunc Pręsidis, quorum tenor fuit vt sequitur, videlicet.

DVBITATVM fuit de duobus in causa Taxæ refectionis viæ Consularis extra portam Piā; 316 Primum de potestate Congregationis taxandi Communitates longinquas extra Districtū, & secundum, an eędem Communitates sitæ in diuersa Prouincia, nec sentientes commodum, de iure teneantur conferre in d. viæ refectionem. Pro fundamento horum duorum 317 extremorum situationis in loco, & vtilitatis, allegabantur *Petr. V bald. de collec. num. 37. inter tract. tom. 12. fol. 98. Gilian. ad Stat. Perus. in verb. via num. 6. Rim. Sen. cons. 31. num. 47. lib. 1. Sola ad Constit. Sabaud. tit. de repar. & manut. viarum gloss. 1. num. 12.*

Quibus addebamus *text. in l. forma §. 40.* si vero, ibi, in ea

Q Ciui-

Ciuitate profiteri debet, in qua ager est, *ff. de cens. l. omne 4. ibi, omne Territorium censeatur, C. de cens. lib. 11.* Auth. *de Eccles. tit. col 9 §. ad hæc,* ibi, dum sub illa possident Ciuitate, sub qua tale fit opus, & facit quod nemo de-
318 bet duplici onere grauari, *Aymon. cons.* 101. *num.* 23. *Franc. dec.* 89. *num.* 5. *per text. in l. nauis onusta, §. cum autem, ff. ad l. Rhod. de iac. dec.* 682. *num.* 3. *in fin. par.* 1. *rec. Cy-*
101 *riac.* qui loquitur etiam quod Communitas sit sub eadem ditione, eodemque Principatu, *controu.* 154. *num.* 5.

319 Inspecto præsertim commodo, vel vtilitate, quam Communitates negant ex tali refectione viarum percipere, *c. qui sentit de reg. iur. l. secundum naturam. vbi Dec. in princ. ff. eod.* & in puncto viarum ponderat *text. in l.* Prætor, *§. viarum vers. refectio,* ibi, Ideò de communi fit, quia vsum, vtilitatemq; communem habet, *ff. ne quid in loco, vel itin. pub.*

320 Pronunciauimus tamen Cõmunitates teneri conferre, quia potestas, & iurisdictio Congregationis est clara, vel inspiciamus, quod taxæ fiunt de ordine Congregationis Eminentiss. Cardinalium, quibus concessa fuit facultas, & omnimoda potestas in vniuersa ecclesiastica ditione temporali *Sixt. V. const.* 74. *nou. bull. tom.* 2. *fol.* 465. vel etiam in sola Congregatione Illustriss. & Reuerendiss. Præsi- dis, qui habet iurisdictionem 321
super stratis tam Vrbis, quam cæterarum Ciuitatum, & locorum ditionis ecclesiasticæ *ex const. Leonis X. la* 24. *§.* 6. *d. bull.* 322
*tom.* 1. *fol.* 435. de potestate verò Papæ eam concedentis nefas est dubitari, cum omnis iuris- 323
dictio in Vrbe, & tota ditione ecclesiastica spectet ad Principem, *l.* 1. *§. cum lege, C. vet. iur. enucl. Alex. cons.* 16. *num.* 13. *lib.* 5. *Rol. à Vall. cons.* 1. *num.* 134. *lib.* 2. *Abb. cons.* 82. *sub num.* 2. *vers. hic non obstan. lib.* 1. *Bar. in extrauag. ad reprimen. verb. totius orbis sub num.* 9. & 10. & ab eo profluit, & refluit tamquam flumina à mari, & ad mare, *Abb. cons.* 6. *num.* 2. *lib.* 2. *Capic dec.* 9. *num.* 14. *Rosental. de feud. cap.* 5. *conf.* 5. & 8. *num.* 3.

Et quia viarum Consulariũ, sicut communis est vsus ita 324
dicitur commune commodũ, & vtilitas. Vnde commune debet esse onus, & concursus 325
Communitatum subditarum, vt clarè deciditur *in d. §. viarum,* cuius dispositio ex intrinseca ratione retorquetur, & congruit *text. in l. per* Bithiniam, *ibi, cæterasque Prouincias, C. de immunit. nem. conced. lib.* 10. quem text. perbellè ponderat *Riminal. dicto cons.*

326 *conf.31.nu.39.ad* 43. vbi demonstrat ad expensas concurrere omnes, qui sunt de Prouincia, scilicet sub eodem Imperio, nõ attento an sint in Territorio. Quinimo & in nostro proposi-
327 to distinguit, quod aut impensa refectionis viarum, vel pontis, quæ duo in iure parificantur, vt optimè probatur *per tex. in l.ad instructionem,C.Sac. Eccles. Cepol.de ser. vrb. præd. cap.70. de ponte num.5.& idem Rimin.d.conf.*
328 *31.num.27.&* 40. est parua, & tunc conferunt solùm illi de Territorio, aut impensa est magna, vt in casu nostro, quia ascendit ad scut. 8. mil. & isto casu pro excessu alij etiam remotiores de Prouincia conferunt, vbi allegat *Butr.in suo consilio decisiuo* 13. *& Guilel. in l. neminem,C. sac.san.Eccles.*

Non obstant ergo superius allegata pro negatiua, quia corruũt cessante supposito territorij, & non vsus, cum vtrumque probemus iuribus, & auctoritatibus adesse.

Nec facessit Cyriac. quia & ipse non impugnat distinctio-
329 nem Butrij relatam à Riminal. respectu magnæ impensæ, quin imò admittit data paupertate vicinorum, rursus nec ponderat authoritates, & iura adducta per Riminal. Vnde ei deferendum non est, vt testatur idem *Cyriac.contr.50.num.3.&* 4.

Consuetudo negatiua non releuat; quia non habet requi- 330
sita contradictionis, nec super ea fuit obtentum in contradictorio iudicio, *Alex. conf.* 136. *nu.*19. 20.*lib.2.Riminal.d. conf.*31. *num.*49. & quia sumus in facultatiuis, *Tusc. in verb. consuetudo conclus.* 801. *n.* 20. *& seq.* ponit 331
exempla vsq;ad fin. & quia venit casus, quod pluries istæ Cõ- 332
munitates fuerunt taxatæ, & contulerunt, & sic per actus taxationis excluditur consuetudo, *Buratt.dec.23. num.7. & facit Lancell.Gall.conf.25.num.* 28. 30. *Cyriac.contr.*156 *num.*12.13.14.

Nec tandem obstat, quod 333
taxatio fuit in casu particulari, vnde non tollit contrariam consuetudinem, quia hodie non quæritur de inducendo iure ex consuetudine, sed de exclusione illius per actus contrarios taxationis, & solutionis, 334
qui per se attenduntur, & præualent, nec aliter attenditur casus, vel non vsus, *Riminal. in sæpe citato conf.*31.*num.*60.

Et ideò &c.

Nunc resumentes discursũ nostrũ circa immunitatis cessationem à Taxis in materia viarum, sunt etiam qui personalem immunitatem prætén- 335
dunt, vt ex priuilegio propter duodecim filios, sed reijciuntur

Q 2 tur

tur *per l.rescripto, §.quædam, ff. de munerib.& bonorib.*& disponitur expresse *in l.sunt munera*, & explicat ibi *gloss. ff. de vacation. & excus.mun.& in l.neque tempore,C. de muner.patrim. lib.*10. & plures sententiæ formali iudicio huiusce dispositionibus coherentibus emanatæ sunt; cæterum
336 viarum instructio, & restauratio non est munus personæ, sed locorum, *l.honor, §.via ff. de muner.& honor.* sicut munus hospi-
337 tem recipiendi, *l.3.§.munus eod. tit.* & die 14.Martii anno 1644. in Congregatione coram Illustris.D.Preside resolutum vulgatur non obstare priuilegia 12. filiorum ad se eximendum à solutione taxæ viarum &c.& inde confirmatum in alia Cōgreg. simili 29.Martii 1645.facto prius verbo cum Sanctissimo.

Liquet igitur nullum exem-
338 ptum esse à solutione taxarum pro instruendis, sternendis, & restaurandis viis, & pontibus, *d.l. ad instructionem*, C. *de Sacros. Eccles.& d.l. penult.C.de priuileg. Domus Aug.lib.*11. *& ibi gloss & in l.2.C. de immun. nemin. conced.*
339 *lib.*10.*cum concordāt.* adeout nec ipse Princeps gaudere voluerit immunitate indistinctè dum passus est taxari Domum Augustam, *vt ex d.l.penult.& d.l.ad instructionem*, præterquam in genere immunitatis realis ratione scilicet bonorum, super quo voluit etiam reddere rationem *in d.l. fin. C.de priuil.Domus Aug.* quæ sanè æqua est,& fouenda, vt considerauimus supra hoc eod.cap.

Hinc inferendum est, quod
illi, qui per gratiam, aut ali- 340
quam conuentionem rationabilem, & correspectiuam eximuntur à Principe à solutione taxarum, gaudent omni genere immunitatis in hac materia, Et precipuè si fuerit expressum
in diplomate, seu in contractu 341
respectiuè, & ratio est, quia personalis immunitas trahit secum alias species, iuxtà distinctionem, de qua supra *in §. quo verò ad localem &c.* Querendum tamen à nobis est, vtrum idem Priuilegium Immunitatis suffragetur Conductori, & Cessionario ipsius personæ immunis, & cum distinctione respōdetur; Videlicet aut Dominus
immunis solum locat Predium 342
& Plaustra, aut equos, vel simile, quibus vtitur, cum suis iuribus, & dicendum est gau-
dere, quia locatio habet in vē- 343
tre cessionem, vt emptio, & venditio, quibus proximatur. *prin.tit.inst.de locat.& cond. l.2. ff.*
*eod.tit. & cessio nihil aliud est quam* 344
*quædam venditio,Imol.in l. modestinus in princ. ff. de solut.* maximè
ferendo

ferendo fructus prædii condu-
cti pro suo vsu, non autem
345 causa mercimonij faciēdi, quo
casu vti simplex cōductor gau-
dere non potest immunitate
personali Domini locantis, *ad*
*l.ius singulare ff.de legib.cum simi-*
346 *libus*, quemadmodum diximus
de ipso Domino mercimoniū
faciente rerum suarum, vt eo
casu non gaudeat immunitate,
347 qua tunc gaudere diximus tri-
bus concurrentibus, videlicet,
vt habeat prædium proprium,
vt habeat propria plaustra, vel
animalia, & vt ducat frumen-
ta, fenum, & fructus proprio-
rum prędiorum, quod seruari
audiui ex laudabili consuetu-
348 dine Tribunalis viarum, po-
tissimè quia Immunitas,& pri-
uilegium supponitur personale
in casu nostro,& bona prędicta
& res præseruatas esse ab one-
ribus & taxis contemplatione
Personæ immunis, *Aym. Grau.*
*cons. 239.num. 4. Luc.de Penn in l.*
*sordidorū ad med.C.de excus. mun.*
*lib. 10. Ias. cons. 89. col. 2. ad fin.*
349 *lib 3.* & non potest transire ad
alios, *l. 3. in fine, & l. forma, §.*
*quamquam, ff. de censibus, l. 1. §.*
*permittitur,ff.de acqu.quotid.& æst.*
*Bart.in l. 1. ff. de mand Princip.*
*Gratian. discept. 276. num. 67.* &
discurrit passim in sequenti-
bus numeris quando non ex-
350 tinguatur priuilegium cū per-
sona, vt est si transiret ad hæ-
redes, vbi in eos etiam diriga-
tur, *Bart. in l. 1. num. 2. ff de mand.*
*Princip.* quo casu transibit in 351
suos, nòn autem in extraneos,
*idem Bart. in d.l. 1. nu. 2. post gloss.*
*C. de priuil.dot.*

In qua quidem materia im-
munitatis aduertendum est eā
non posse concedi, nisi ab ipso
Principe,adeout Constantinus,
& Constantius Imperatores au- 352
dientes plurimos adeptos fuisse
immunitatem à Iudicibus im-
probarunt eam tamquam illi-
citè datam,& ab inde inhibue-
runt in eorum rescripto ad
Casulinum *in l. 1.C.de oper. publ.*
& Seuerius sanciuerunt *Gra-*
*tian. Valent.& Theod.in l. 1. C.de*
*immun.nemin.conced.* & ibi notat
gloss. Vnde dignoscitur non 353
posse Magistratum concedere
Immunitatem à taxis,cum nec
etiam possit Princeps si reco-
gnoscat superiorem, maximè 354
concedendo immunitatem in
præiudicium Tertij,vt latè scri-
bit *Abbas Panorm.in cap. peruenit*
*extra de immunit. Eccles.* pręcipuè
à num. 13. & hoc adeò verum
est, vt neque per conuentio-
nem videatur posse concedi 355
immunitas à Magistratu; cum 356
enim Fiscus sit similis pupillo,
quia damnosa illi euitantur,
*c.nec damnosa 25.qu.2.*& ad instar
minoris restituitur, *l.ait Prætor,*
*§.ho-*

*§.hodie, ff.de min.* sequitur dicen-
357 dum, quod Fiscus numquam
obligetur, nisi accedat auctori-
tas Principis supremi. Et eius
auctoritatem non transire ge-
neraliter in Magistratū ipso iu-
358 re; diuersimode enim comittit
Princeps auctoritatem Magi-
stratibus, & Iudicibus, *ex l.1.2.
3. & passim tit. ff. de iurisdict. omn.
iud.* & ordinariè, ac cōmuniter
assumuntur Iudices à Principe
in partem sollicitudinis, non in
plenitudinem potestatis ex no-
tissimis. Cæterum nullus gau- 359
det Immunitate à refectione,
& instructione viarum, & pon-
tium, vt ex præmissis apparet;
Nec quidem illa duodecim fi- 360
liorum, *vt d. l. rescripto, §. quæ mu-
nera, ff. de mun. & hon.* cum alijs
supra citatis; minusq; illa Cle-
ricorum, vt latè, & repetitè à
nobis supra recensitum fuit.

*F I N I S.*



